

Fondatori: George Bacovia, Grigore Tabacaru (1925)

ateneu

www.ateneu.info
ateneuc@gmail.com

Revistă
de cultură
Nr. 597

• Revistă editată de Consiliul Județean Bacău • Anul 56 (serie nouă) • mai 2019 • 4,00 lei •

Adrian JICU

Dalta și trompeta.
Apocalipsis-ul
lui Adrian G. Romila

pagina 3

Marius MANTA

Broderii și țesături
la Putna

pagina 7

Ștefan Radu

Pariul pe carte

pagina 8

Dan PERȘA

Identitate
subiectivă

paginile 10 – 11

Viorel-Florin COSTEA

Inefabile,
dadaistele holograme

pagina 13

Vasile SPIRIDON

O silabisire necesară

pagina 16

Ilustrația ediției: reproduceri după lucrări din expoziția „Dada” – Moinești, 2019

Fragmentarium

POEZII CENTENARULUI. „România literară” (nr. 16, din 12 apr. a.c.) a publicat lista canonică a poeziei din ultima sută de ani (1918-2018). Și-au exprimat opiniile 35 de critici, istorici literari și poeți, între care și Vasile Spiridon, colaboratorul constant al Revistei „Ateneu”. „Cu unele excepții – notează Nicolae Manolescu –, aceștia au judecat corect.” Ne face plăcere să constatăm că trei dintre cei 100 de poeți sunt din județul Bacău: moineșteanul Tristan Tzara și băcăuanii George Bacovia și Ovidiu Genaru.

PUȚINĂ ISTORIE LITERARĂ, LA UN BICENTENAR. Bucureșteanul Ange Pêchmeja (1819-1887), poet și precursor al simbolismului, scrie unul dintre primele articole consacrate lui Baudelaire, în 1866. El dedică un ciclu de cinci sonete „după o lectură pioasă a *Florilor răului*”, trimise de autorul francez. „Sunt convins – îi răspunde el – că dacă literale ce concură la a forma versuri de acest gen ar fi traduse prin formele geometrice și nuanțele colorate atribuite prin analogia respectivă, ele ar oferi structura multor covoare persane ori șaluri de India. Aveți însă oarecare... șanse de a nu deveni niciodată absolut popular.” La noi primul care a tradus integral opera lui Baudelaire a fost C. D. Zeletin.

CU ALTE CUVINTE. Florica Ichim, premiată la Gala UNITER (13 mai), a ținut să înlocuiască mulțumirile cu un cuvânt mai încăpător: *gratitudine*. Evident, adresată în primul rând înaintașilor.

ÎMPLINIRI. Multe momente reușite, la Conferința Națională „Creativitatea cadrului didactic – de la deziderat la împlinire”, între care prelegerea universitarei ieșene Elena Seghedin. Organizatori: Școala Gimnazială „Ion Creangă” – Grădinița „Lizuca” Bacău, în parteneriat cu Universitatea „Vasile Alecsandri” și Primăria municipiului Bacău.

CIREȘUL DIN COPILĂRIE. Este titlul unei emoționante amintiri din anii de școală ai lui Nicolae Dabija. Ca să nu mai întârzie la ore elevii (într-o zi, chiar inspectorul raional a urcat în pomul din curtea școlii pentru a-și potoli pofta), învățătorul a dispus tăierea lui. Consecințele trebuie citite în pagina 3 din „Flacăra lui Adrian Păunescu” (26 aprilie).

STELARE. Georgete Nechita-Burculeț, profesoara de muzică (fiică a memorialistei Laetitia Leonte), a primit, la Doftana, „Steaua recunoștinței”. Meritul

IN MEMORIAM. Ne-au părăsit luna trecută dirijorul și pedagogul Emil Colea și monografistul orașului Dărmănești, Vasile Alexa. Rămân cărțile și amintirea.

AI. IOANID

Zilele Centrului „George Apostu”

Ediția a XXIV-a a programului instituit de instituția băcăuană s-a derulat în zilele de 9 și 10 mai a.c.

În deschidere, la Teatrul Municipal „Bacovia” am asistat la „Spectacolul cărții” („S.G.L.L.”, de Sadegh Hedayat; traducere din limba persană, cuvânt-înainte, note și comentarii de prof. dr. Gheorghe Iorga), în prezentarea criticilor literari Marius Manta și Adrian Jicu. Au strălucit, printr-o uimitoare întrepătrundere a cuvântului cu muzica, actorul Gheorghe Geo Popa și soprana Gabriela Iștoc, acompaniați de Cvartetul „Consonante”. Despre prestațiile artistice ale serii de joi s-au pronunțat Mircea M. Ionescu („Un spectacol copleșitor, orchestrat de Geo Popa”, care este „un remarcabil compozitor de evenimente culturale”) și Pavel Sușară (e notabilă „capacitatea lui Geo Popa de a crea simfonii”). „Cultura e făcută pentru intelect, pentru afect și pentru economie”, a subliniat secretarul de stat în Ministerul Culturii și Identității Naționale. Anterior, substituindu-se eroilor din opera lui Sadegh Hedayat, același Geo Popa a evidențiat cele două soluții pentru salvarea omenirii: iubirea și arta. Doina Barbu, managerul Centrului, a înmănat diplome și flori eroilor serii.

În cea de-a doua seară am fost invitați la Muzeul de Artă Contemporană „George Apostu”, unde a conferențiat academicianul Alexandru Boboc despre „Mihai Eminescu și filosofia modernă”. A urmat lansarea

cărții „Amanta mea Thalia”, de Mircea M. Ionescu, recomandată pertinent, dar și cu empatie, de Ion Fercu. Pe simeze am putut admira o expoziție de pictură, de înaltă ținută, aparținând artistului

plastic Dumitru Macovei: „Lumea lui Mac”. Lume în care ne-a introdus criticul de artă Pavel Sușară, atrăgându-ne atenția că „tot repertoriul artistului este clasic, dar atitudinea este dinamică”. „Dumitru Macovei creează un discurs precis și foarte unitar despre memorie, libertate și despre lumea primită ca moștenire.” Seara s-a încheiat cu lansarea numărului 50 al Revistei „Vitraliu”, despre care a vorbit Geo Popa, subliniind faptul că ediția jubiliară conține pagini frumoase de beletristică (poezie, proză, dramaturgie, eseuri, traduceri), dar și consistente capitole având ca tematică „abordarea unor evenimente majore (istorice, literare, culturale, religioase, socioeconomice, filozofice etc.) care au desăvârșit procesul Marii Uniri de la 1918”.

I. D., V. S.

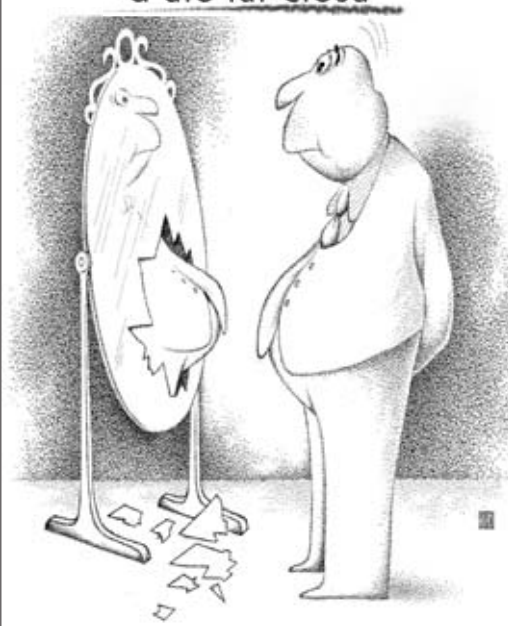

Kolea KURELIUK

Scurtissime

- Vreți să scăpați de un birocrat? Așezați-vă pe locul lui.
- Chiar și dragostea infinită are orizont.
- Schimbarea locului de odihnă este o muncă grea.
- Nu-mi spune cine ești tu. Cui îi trebuie acest lucru?
- Un cap este o treabă bună. Două capete s-ar putea să nu se înțeleagă.
- Nu aruncați cuvinte în vânt! Poluați atmosfera.
- Armăsarul făcut din fântâr are un singur neajuns: nu poate zbura.
- Caruselul este invenția unui birocrat. Unde te urci, de acolo și cobori.
- Spre seară și un pigmeu are umbra unui uriaș.
- Și cele mai lungi țigări îți scurtează viața.
- Uneori și aplauzele reprezintă huliganism.
- Cultura, chiar și moartă, rămâne cultură.
- Cu cât mai puțin mobilier într-un apartament, cu atât mai mult se uită înșurăței unul la altul.
- Chiar și un mincinos sădea trebuie să aibă o foarte bună memorie.
- Potcoavele aduc mult noroc unora, nu și cailor.

d'ale lui Ciosu

Revista de Cultură ATENEU

Inițiator al seriei noi (1964): Radu CÂRNECI

Director: Carmen MIHALACHE

Redactori: Ioan DĂNILĂ, Adrian JICU (redactor asociat), Marius MANTA, Dan PERȘA, Ștefan RADU, Violeta SAVU

• Contabilitate: Alina GRIGORAȘ • Culegere texte: Mădălina Olaru •

• Redacția: Bacău, Str. Caișilor, nr. 7 • Tel./Fax: 0234-512497 •

• e-mail: ateneubc@gmail.com • Materialele nepublicate nu se restituie. •

• Tipărită la Tipografia ELENA Bacău • www.tipografiaelena.ro • ISSN 1221-5813 •

• Cititorii se pot abona direct, la redacție, sau cu plata prin virament la Trezoreria Bacău, cont: RO50 TREZ 0615 010X XX00 0317

După două romane bine primite de critica de întâmpinare (*In drum spre Sud* și *Zeppelin*), Adrian G. Romila revine cu un nou titlu atractiv, *Apocalipsis* (POLIROM, 2019), în care trebuie să vedem, în egală măsură, o invitație și un avertisment.

Cu *Apocalipsis* ne găsim într-un scenariu narativ în care se întâlnesc elemente complementare, subsumate problematicii Răului. Ele pleacă de la o reconstituire istorică pentru a sfârși, cât se poate de postmodern, în domeniul *gaming-ului*, unde *Apocalipsis* este definit/promovat drept „joc, călătorie, enciclopedie și narațiune captivantă.” Nu altceva este romanul lui Adrian G. Romila, amestec de istorie, teologie și filosofie, profetie și îndreptar etic, parabolă și distopie. Întâmplările din satul Prisăceni devin pretextul pentru abordarea unor probleme ce depășesc actualitatea strict istorică (legată de Primul Război Mondial), vizând aspecte precum predestinarea, binomul Bine-Rău, ideea (eminesciană) a existenței unui Regizor (Marele Ochi), care asistă, imper-turbabil, la micile drame ale oamenilor etc.

Romanul se deschide cu descrierea cuceririi Constantinopolului de către otomani, în pagini dense, încărcate de dramatism. Naratorul lasă a se înțelege că totul se înscrie într-un scenariu predefinit, fiindcă profetia stă scrisă într-un grovovnic datat 13 aprilie, *anno Domini* 1204. E, desigur, o strategie narativă menită să dea romanului o încărcătură mi(s)tică, prin sugestia că, îndărătul culiselor, există un Regizor, Marele Ochi, care veghează ca lumea să își urmeze cursul.

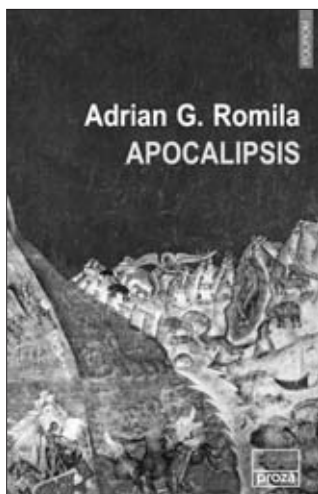
Apocalipsis este o narațiune pluristratificată, care, pornind de la căderea Constantinopolului, are în prim-plan povestea meșterului Cristian David, un personaj straniu, care lucrează lemnul cu mîgală, dând viață lucrurilor pe care le atinge. Oamenii spun despre el că ar fi înzestrat cu puteri magice, căci din mâinile sale nu ies doar porți, strane sau catapetesme frumos meștesugite, ci și obiecte însuflețite. În lăzile sale cu scule el poartă nu doar dăți, cleiuri sau vopseluri, ci și o trompetă Turich, primită de la un sas pe care îl întâlnise cândva la Brașov. Ea e, în egală măsură, instrument muzical și instrument magic, fiindcă are puterea de a îmblânzi fiarele (în acest caz o ursoaică), amintind de virtuțile orifice ale muzicii.

Acest Cristian David nu e un simplu meșter, ci un vestitor, unul care descinde dintr-o familie de întemeietori, fiind urmașul unui mitic Iosif David, a cărui faimă mersese atât în Țara Ungurească, dar și peste munți, în Moldova. „Martor al răului”, Cristian coboară, în septembrie 1917, în Prisăceni, un sătuc pe vechea graniță între Imperiul Austro-Ungar și Principatul Moldovei. Un tărâm utopic, paradisiac, neatins, deocamdată, de nenorocirile marelui război. Nenorocirile se vor abate însă și asupra oamenilor de aici, obișnuși să trăiască în tihnă. De altfel, Cristian David îl avertizează pe popa Ivan că „de, părinte, răul e și el folositor la ceva, dacă tot vine de-atâtă timp fără oprire peste oameni!” Mai mult decât atât, într-o altă discuție asupra

Adrian JICU
jicuadrian@yahoo.com

Dalta și trompeta. Apocalipsis-ul lui Adrian G. Romila

rostului Răului, meșterul reiterează o idee dualistă, bogomilică, potrivit căreia Binele și Răul sunt complementare, făcând parte dintr-o ecuație care presupune o înțelegere tacită între Dumnezeu și Diavol, de vreme ce primul tolerează existența celui deal doilea: „— Păi, eu zic că nu vrea să-l nimizească, cel puțin nu deocamdată. Sigur că l-ar putea nimici, Dumnezeu poate orice vrea, potența deplină e unul dintre atributele sale, știți asta de la Sfinții Părinți, nu-i așa? Dar răul, acest... spectacol permanent al Diavolului, ca să zic așa, trebuie

cunoscut de-aproape de noi, oamenii, trebuie să-l vedem, să ne lovească, mereu și mereu.”

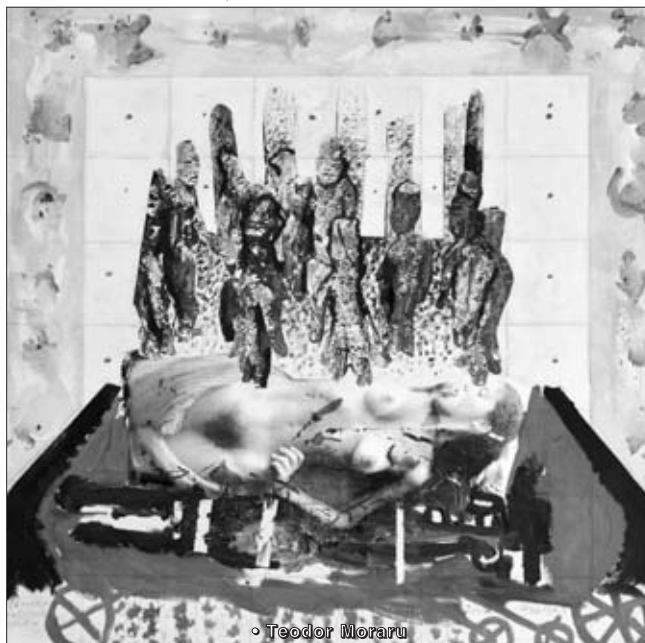
Apariția rușilor înseamnă dereglarea existenței obișnuite a unei comunități care nu cunoscuse ororile războiului și care se vede nevoită să înfrunte pericolul morții într-un moment paradoxal, când pacea se întrezărea. Răul îmbracă figura locotenentului Vasili Ilia Lazarev și a soldaților săi care, după izbucnirea revoluției bolșevice, se constituie într-o celulă autonomă, care trece la jafuri și silnicii, înainte de a se retrage spre Rusia. Cum localnicii se cam codesc să le dea cele cerute, rușii trec la represalii, confirmând parcă spusele lui Cristian David: „Rușii să nu vină peste noi, nu ungerii sau nemții. Rușii ăștia de-acuma, de care v-am zis, fac prăpăd pe unde trec. [...] Cu ei va fi plânsul și scârșnirea dinților, de va-ngâdui Dumnezeu de sus să trecem prin asta.” Avertisment premonitoriu, căci David însuși va fi crucificat în bisericuța pe care o repara în Prisăceni, reiterând, la scară mică, patimile Mântuitorului. Prisăceniul va ajunge un Paradis în destrămare, după incendierea de către sovietici, într-o scenă-oglină cu aceea a distrugerii Constantinopolului de către păgâni. Finalul are un aer optimist, meșterul vorbind despre înviere, ceea ce confirmă dimensiunea parabolică a cărții: „Părinte, suntem vii! răspusesese Cristian David, zâmbind și tușind, suntem vii! Am putea spune chiar că am

înviat, după toată nebunia asta! Ne-ar fi putut împuşca locotenentul ăla pe toți sau, mă rog, pe unii dintre noi.”

Uneori, firele narative se dovedesc artificiale, Adrian G. Romila forțând introducerea în scenă a unor situații sau personaje. Cazul cel mai flagrant este cel al unui anume Eminovicu, pe care Iosif David l-ar fi văzut în sanatoriul Mărcuța, unde doctorul Alexandru Șutu l-a chemat să-i facă niscaiva dulapuri și uși. Și cum în Regat nu se găseau meșteri, a apelat, la recomandarea unui amic, tocmai la Iosif, care, la rândul său, îl întâlnise pe vremuri pe Eminovici, adolescentul soios, care hoinărea cu o trupă de teatru ambulant. La fel de neconvingător în economia romanului este episodul expediției lui Emil Racoviță, unde „domnișor” Cristian Emanuel David” întâlnește un străin, cu care filosofează asupra libertății, undeva la Polul Sud, în tabăra expediției Belgica. O noapte înstelată, cu cerul sticlos, cu lupii urfând pe fundal și cu nădragii în vine nu e chiar cadrul cel mai potrivit pentru o disertație asupra condiției umane și asupra liberului arbitru. Episodul ține însă de tezismul cărții, de intenția autorului de a dezvolta, din direcții multiple, ideea Răului omniprezent, dincolo de bariere temporale sau spațiale.

Alteori însă, lui Adrian G. Romila îi ies pagini splendide, așa cum se întâmplă încă din debut, în descrierea asedierii și pârjolirii Constantinopolului de către turci. Intrarea sultanului Mehmet în Sfânta Sofia are ceva din măreția și din dramatismul cuceririi Troiei, din distrugerea Cartaginei ori din căderea Romei sub copitele cailor hoardelor barbare. Semn că istoria se repetă, implacabil. Că o lume moare doar pentru a ceda locul alteia. Că oamenii uită adesea lecțiile istoriei. La fel de miezoasă este genealogia neamului Davizilor, cu acolada întemeierii unui sat sub pământ, unde fugarii ardeleni își găseau refugiu din fața prigoanei, trecând munții. Plus legenda Lacului Roșu, care n-ar fi altceva decât produsul acestui sat distrus de un cutremur care a înghițit, de-a valma, oameni și acareturi, colorând cu sângele lor apa.

Dincolo de construcția care lasă uneori la vedere îmbinările și lipiturile, *Apocalipsis* e un roman convingător despre o lume neconvingătoare, guvernată de principiul Răului etern. Cartea poate fi citită nu doar ca avertisment privitor la pericolul iluzionării, ci și ca un joc narativ cu multiple strategii, în care Adrian G. Romila pune la lucru ceea ce a asimilat din tradiția romanului, într-un text suficient de ludic încât să nu devină sobru și suficient de profund încât să nu alunece în facil.

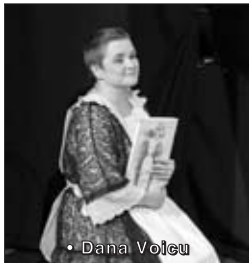

◦ Teodor Moraru

Manifestarea teatrală băcăuană dedicată recitalurilor dramatice, organizată de Teatrul Municipal Bacovia și de Primăria municipiului Bacău, a continuat în acest an, o nouă ediție desfășurându-se între 17 și 23 aprilie. Îmbucurător este faptul că are deja o tradiție, care este respectată, că există ambiția de ridicare a nivelului profesionist și cea de permanentă diversificare a activităților cuprinse în festival. Juriul de selecție (Eliza-Noemi Judeu, directoarea teatrului-gazdă, și criticul Doru Mareș) și-a făcut bine treaba, cu mici excepții, dar asta se întâmplă la orice festival, pentru că nimic nu este perfect. Am avut, categoric, mult mai multe satisfacții decât mari dezamăgiri, urmărindu-i pe concurenți. Din cele unsprezece recitaluri, doar 2-3 au fost neconvingătoare, în cazul unei interprete din Serbia, Romana Caran, penibilul și ridicolul fiind fără fisură. Singură ilustrația muzicală rezista din recitalul *I love you like a horse*, pe care am ascultat-o cu plăcere. În afară de concurenții nominalizați pentru Trofeul Festivalului și de câștigătorii celorlalte două premii, oferite de actorii teatrului și de liceeni, premii care mi se par întru totul justificate, i-am mai remarcat pe Vasil Duvet din Bulgaria (cu un recital pe texte de Charles Bukovski, intitulat *Everything on the table*), foarte mobil, expresiv, cu mult aplomb; pe tânăra actriță din Chișinău, Elena Frunze-Hatman (*Jurnalul Annei Frank*), plină de avânt poetic și de candoare; pe băcăuanul Dumitru Rusu (cu interesantul recital *Bărbai singuri*, pe un text având la bază un roman de Péter Esterházy) și cam atât.

Bacău Fest Monodrame

Densitate și varietate

• Dana Voicu

• Silvia Răileanu

• Irina Bodea-Radu

De astă dată, nu am avut nicio surpriză la nominalizările juriului (unul foarte bun, format din personalități marcante din lumea teatrului: Olița Cîntec, critic de teatru, Miclós Bács, actor, și Radu-Alexandru Nica, regizor), acestea fiind următoarele: Bayasglan Tserendorj (Mongolia), cu *I am Edith Piaf* – recitalul unei actrițe mature, stăpână pe meșteșug, având, în plus, charismă; Silvia Răileanu (Botoșani), cu o prezentă scenică empatică și o voce caldă, foarte expresivă, calități demonstrate în evoluția ei din recitalul *Să nu ne răzbunați*, și Dana Voicu (București), cu încântătorul, bijuteria de spectacol *Îngerul pantofilor* (o poveste despre puterea și miracolul iubirii, despre generozitate, în contrast cu meschinăria, cu mercantilismul). A câștigat Dana Voicu, o actriță experimentată, dar care și păstrează prospețimea, candorea, uimirea în fața lucrurilor simple, căldura umană, naturaletea, transmise

pe tot parcursul recitalului ei, care a convins nu numai juriul, ci și spectatorii, aceștia aplaudând-o îndelung.

Silvia Răileanu a câștigat atenția și recunoașterea colegilor actori, adjudecându-și premiul onorific „Dinu Apetrei”, în timp ce liceenii au fost cucerii de dezinvolture, plasticitatea și „topirea în personaj” a foarte tinerei interprete de la Petroșani, Irina Bodea-Radu, cu un recital pe texte de Aglaja Veteranyi, cu titlul *Aglaja și dumnezeul ei din mămăligă*, conferindu-i-se Premiul „Ștefan Iordache”.

Cred însă că punctul forte din actuala ediție a Bacău Fest Monodrame a stat în altă parte: în recitalurile extraordinare, care au adus la Bacău actori de prim rang, vedete ale teatrului românesc de la ora actuală, vedete în sensul bun al cuvântului. I-am văzut, astfel, pe Marcel Iureș și Florin Piersic-jr. în *Stage Dogs* de la Teatrul ACT, București (un spectacol memorabil, o întâlnire de zile

mari între doi creatori autentici de teatru, originali, puternici), pe Mentor Zymberaj din Kosovo (cu *The dreams of Hamlet*), pe Alexandru Repan, într-o emoționantă confesiune și de temperatură intelectuală, în secțiunea *Mărturisiri*, pe Maia Morgenstern (ardentă, expresie a tragismului în *Janka*, Teatrul Evreiesc de Stat București) și pe Rodica Mandache (București), în *Republica Melania*, actrița având, poate, cea mai caldă primire din partea publicului băcăuan, cu un recital de un extraordinar firesc, umor popular, fără nimic sofisticat, simplu, mergând direct la inimă.

Bine gândit, ca o manifestare complexă, cu mai multe secțiuni, Festivalul băcăuan a avut și workshopuri, ateliere (concretizate prin demonstrații, prin înfățișări la public), coordonate de regizori invitați, din Rusia și din Albania: Alexander Agarov și Ilir Dragovoja, apoi colocvii interesante, dezbateri cu teme la zi, despre revistele

de teatru din România, de pildă, despre regia de teatru, lansări de carte și spectacole-lectură (cu trei texte foarte interesante și de mare actualitate problematică), expoziții, conferințe, evenimente conexe (cu invitați de renume), coordonate și moderate de criticul de teatru Doru Mareș. Astfel, Atelierul Cehov, susținut de actorii Teatrului Bacovia (alături de regizorul rus a fost jurnalist și traducătoarea Raluca Rădulescu), a avut ca rezultat un interesant spectacol-laborator cu „Trei surori”, desenat cu precizie, cu inteligență și expresivitate. Revistele de teatru prezentate, cu numerele lor de dată recentă, au fost „Teatrul azi” și „Scena.ro”, despre acestea vorbind chiar realizatoarele publicațiilor, redactorii-șefi Florica Ichim și Cristina Modreanu. Dezbaterile a fost una mai amplă, ea stând sub egida AICT.Ro, moderată fiind de președinta secției, Olița Cîntec. Iar tema aleasă s-a numit inspirat „Revistele de teatru din România – exerciții de supraviețuire” și a trezit un real interes. Într-o altă zi a avut loc și prezentarea revistei online *Yorick* și a colecției de carte de teatru a Editurii „Nemira”, la aniversarea a 10 ani de la înființare, eveniment despre care a vorbit criticul Monica Andronescu, redactorul-șef al revistei.

La Concursul de dramaturgie, ajuns la cea de a VI-a ediție, au fost nominalizate trei texte, prezentate în cadrul unor spectacole-lectură: *#cum să fii singur și fericit*, de Livia Stoica, *Hristos a înviat, apoi s-a cărat*, de Ștefan Caraman și *Tiadora*, de Maria Manolescu, acesta câștigând Premiul I.

Din programul complex al acestei ediții, care a cuprins multe evenimente de cultură teatrală, ceea ce este întru totul remarcabil, notez și lansarea volumului „Amanta mea Thalia”, de Mircea M. Ionescu și venisajul expoziției de fotografie a regizorului Radu Afrim, „Băieți, fete și împrejurimi”, prezentată de curatorul acesteia, criticul de teatru Cristina Rusiecki, și de antropologul Cătălin D. Constantin.

Ediția 2019 Bacău Fest Monodrame a avut un program inteligent gândit, de mare deschidere, cu secțiuni ofertante, a fost bine mediatizat, deși perioada (în timpul sărbătorilor pascale sau a pregătirii acestora) în care s-a desfășurat nu a favorizat afluența de public.

Cei care au venit la teatru însă, și la celelalte evenimente, s-au bucurat de prețioase clipe de artă adevărată și de întâlniri admirabile, ceea ce nu-i puțin lucru. Așa că așteptăm, cu încredere și nerăbdare, ediția viitoare!

Pagină realizată de
Carmen MIHALAGHE

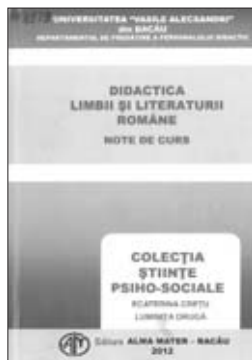
Mircea M. Ionescu și iubirea lui pentru teatru

Privind înapoi fără mânie – dimpotrivă, cu multă iubire, pentru că este un mare sentimental –, Mircea M. Ionescu a făcut o „selecție la sânge” din tabletele sale despre teatru, publicate în revista „Tăifasuri” timp de zece ani. Având un adevărat pat al lui Procust în rubrica sa de numai 3000 de semne, el consemnează la cold multe premiere, spectacole, evenimente teatrale, festivaluri, colocvii, reușind să surprindă esențialul și să transmită un mesaj, o emoție. Cele două patimi ale sale fără sfârșit sunt fotbalul și teatrul, care-și găsesc în el un comentator avizat, situat pe o poziție de fair-play, de onestitate și sinceritate. Mircea M. Ionescu este un autor cu o operă întinsă și variată, având preocupări polivalente, astfel că el scrie piese de teatru (jucate cu succes pe multe scene din țară și din străinătate, premiate la festivaluri de gen), poezie, proză, pagini de jurnal și de memorialistică. Cu puțin timp în urmă și-a lansat un masiv volum cu un titlu incitant și hazliu: „Jurnalul unui trăsniț”, despre care s-a scris în revista noastră. O scriere captivantă, care ne face martorii unei biografii aventuroase și dramatice după cum relevă și criticul de teatru, scriitorul Ion Cocora,

autor al unei expresive prezentări a autorului, pe coperta a IV-a a volumului la care ne referim. În care afirmă că, în ipostaza sa de comentator al fenomenului teatral, Mircea M. Ionescu stabilește un adevărat record: „Acela al numărului de superlative pe care le folosește ca să grăuleze spectacolele și pe creatorii lor. Nici

nu se putea altfel din partea unui om cu suflet bun, generos, străin de ifose și meschine cărcoteli, sensibil la efortul artistic și la rezultatele lui. Fiecare pagină pe care o scrie despre teatru este scrisă cu o mare iubire, cu o implicare sentimentală totală”. Având această temperatură afectivă, cartea se citește cu ușurință, cu mare plăcere și cu folos. Scrișul lui Mircea M. Ionescu are fluiditate, idei, nerv; are, de multe ori, poantă, titluri cu „catch”, fiind extrem de atractiv, pentru că mizează pe o măturie directă, pe franchețe și naturalețe. În noua sa carte (care cuprinde trei secțiuni), el a reușit să schițeze „un tablou de istorie teatrală vie”, fixând în pagini lucruri memorabile din această artă a clipei care este teatrul. Iar cel mai important lucru, care se cuvine apreciat la justa sa valoare, este pasionata pledoarie pentru dramaturgia originală românească, pentru promovarea și susținerea căreia Mircea M. Ionescu se luptă de mulți ani, fără să obosească, fără să renunțe la crezul său. Și pentru că el este omul care se dăruiește, se implică fără rest, să sperăm că vor apărea și semnele bune.

Ghiduri metodologice (6)

Didactica limbii și literaturii române

Sunt note de curs redactate de Ecaterina Crețu și Luminița Drugă în anul 2012 și adresate studenților de la programul de studii Pedagogia învățământului primar și prescolar. Au apărut la Editura „Alma Mater” (a Universității „Vasile Alecsandri” din Bacău), în Colecția Științe Psiho-Sociale, sub egida Departamentului de Pregătire a Personalului Didactic. Referenți științifici sunt conf. univ. dr. Constanța Dumitriu și conf. univ. dr. Venera-Mihaela Cojocariu, la rândul lor absol-

„Ateneu, în dialog”, la Colegiul Național „Ferdinand I” Bacău

Ne-am continuat proiectul de promovare a lecturii și de stimulare a interesului pentru cultura vie poposind în mijlocul elevilor de la colegiul băcăuan unde, alături de membrii redacției, au fost scriitorii Gheorghe Iorga (care este și profesor la acest colegiu) și Dan Petrușcă. Cei doi au fost sărbătoriți, la împlinirea vârstei de 65 de ani, în paginile revistei, în numărul din aprilie, pe care l-am prezentat elevilor. Cel care a făcut cu acest prilej, în *Ateneu*, un seducător exercițiu de admirație dedicat celor doi scriitori este criticul literar Adrian Jicu, prezent și el la manifestare. În felul său foarte personal, plin de vervă, a cucerit auditoriul, vorbind despre cei doi autori, care-i sunt și apropiați prieteni, și despre fascinația literaturii. Redactorii revistei au abordat mai multe teme de interes actual, privind receptarea fenomenului cultural în rândul tinerei generații, poetul Dan Petrușcă a citit o frumoasă poezie, iar Gheorghe Iorga a făcut o scurtă incursiune în teoria literară modernă, pledând, în final, pentru plăcerea cititului paginilor tipărite.

Am fost deosebit de bine primiți, la întâlnirea noastră participând direcționea școlii Nicu Harasemciuc și Nicoleta Zărnescu, precum și membri ai Catedrei de limba și literatura română.

Câteva vorbe despre cenaclul literar al Colegiului, „Debuturi”, a spus doamna profesoară Mihaela Stoean, în timp ce doamna directoare Nicoleta Zărnescu a creionat un foarte cald portret al profesorului Gheorghe Iorga, mărturisindu-și marea prețuire pentru calitățile sale profesionale și pentru importanța sa operă de eseist și traducător din limba persană.

Ca de fiecare dată, am donat reviste bibliotecii școlii și elevilor.
Redacția

pentru limba noastră

Ioan DĂNILĂ

Bacăul (pre)primar* (IX)

vente ale liceului pedagogic. În calitate de evaluatori, sub titlul „Învățare activă. Formare continuă”, notează în prefață că studentul care se pregătește să devină cadru didactic pentru grădiniță/ ciclul primar este de fapt „în perioada inițială a unei continue formări profesionale” (Constanța Dumitriu) și că „abordarea informației din domeniul lingvisticii aplicate” „vizează studiul integrat al limbii, al comunicării și al recepției/ producerii textului (literar/nonliterar)” (Venera-Mihaela Cojocariu).

Lucrarea este de fapt o sinteză a problematicei predării-învățării-evaluării la limba și literatura română în ciclurile de învățare inițiale. Primul dintre acestea e ciclul achizițiilor fundamentale, cuprinzând grupa mare (de la grădiniță) și clasele zero, întâi și a doua. Aici sunt avute în vedere elementele esențiale ale principalelor limbaje convenționale,

primordiale fiind cititul și scrisul. Se pregătește astfel ciclul de dezvoltare (clasele a III-a și a IV-a), care vizează, printre altele, „dezvoltarea achizițiilor lingvistice și încurajarea folosirii limbii române” (p. 13). Cât privește proiectarea didactică, autoarele citează lucrările francezului Robert Gagné „Condițiile învățării” și „Principii de design al instruirii”, ambele apărute la noi, în traducere, în 1979. De aici sunt extrase cele zece „evenimente instructionale” (noi le-am reunit în sintagma „structura evenimentială a lecției”): captarea atenției, enunțarea obiective-

lor, actualizarea cunoștințelor, prezentarea noului conținut, dirijarea învățării, obținerea performanțelor, feedbackul, evaluarea, retenția și transferul. Ioan Serdean, cel mai cunoscut autor de metodici ale limbii și literaturii române în clasele I-IV, le reproduce întocmai după 1990. Capitulul se încheie cu două teme, între care prima este o uriașă piatră de încercare pentru un învățător/ o educatoare: „Elaborați un proiect didactic pentru o lecție de comunicare de noi cunoștințe, cu tema «Grupurile de litere ghe, ghi, che, chi» (grup pregătitoare/clasa I)” (p. 25).

Următoarele capitole includ, cum era de așteptat, numeroase referiri la specificul predării limbii române, comparativ cu cele relative la receptarea textului literar. Se vorbește dens despre formarea deprinderilor ortografice, ortografice și de punctuație, despre așa-zisa pregramatică, despre analiza lingvistică primară sau despre jocurile didactice grupate pe niveluri ale limbii: fonetică, vocabular, morfologie, sintaxă, stilistică. Se pledează pentru folosirea, la clasa I, a metodei fonetice, analitico-sintetice (scrisă corect cu virgulă și cratimă) și pentru „citirea ortografică”, mod de observare critică a înfățișării unui text.

În întregul ei, lucrarea este un bun punct de plecare pentru cei interesați de pregătirea în domeniul didacticii de specialitate.

* Serie de materiale menite a pleda pentru reintroducerea limbii române în programa de specialitate a liceelor/ claselor cu profil pedagogic, inclusiv la bacalaureat

Zilele Revistei „Convorbiri literare”

În perioada 9-11 mai 2019 s-a desfășurat la Iași cea de-a XXIII-a ediție a Zilelor Revistei „Convorbiri literare”. Manifestările Revistei „Convorbiri literare” din acest an au fost dedicate comemorării lui Mihai Eminescu la 130 de ani (1889-2019) și centenarului Alexandru Vlahuță (1919-2019). Ele au debutat joi, 9 mai, la sediul Uniunii Scriitorilor din România, filiala Iași (Casa cu Absidă), cu Simpozionul Alexandru Vlahuță și Marea Unire, urmat de proiecția filmului *Al. Vlahuță și idealul național*. A doua zi, în același loc, s-a desfășurat colocoliv *Viziunea unionistă a lui Mihai Eminescu, temeii al Marii Uniri de la 1918*. Colocviile au fost moderate de redactorul-șef al Revistei, Cassian Maria Spiridon, în cadrul lor având loc interesante luări de cuvânt, pe marginea temelor anunțate și a cărților lansate la eveniment. Programul de vineri a continuat seara, în Sala „Vasile Pogor” a Primăriei municipiului Iași, unde, în deschidere, invitații au ascultat Muzica Revistei „Convorbiri literare”, piese muzicale culese și prelucrate de Iacob Negruzzi, în interpretarea Corului „Cantissimo” al Universității de Artă „George Enescu”, dirijat de lect. univ. dr. Consuela Radu-Tața.

A urmat festivitatea decernării premiilor anuale ale Revistei în prezența domnului Mihai Chirica, primarul Iașului, care a avut cuvinte de laudă pentru prestigioasa revistă și pentru scriitorii: „Sigur, domnul președinte al filialei Iași a Uniunii Scriitorilor din România știe foarte bine ce are de făcut în a duce misiunea Revistei *Convorbiri literare* pe drumul cel bun. Nu este ușor de fiecare dată, dar cred că am reușit ca revista să fie un

punct de atracție pentru viața culturală ieșeană și românească și, de ce nu, tot mai atractivă pentru tânăra generație, care are nevoie de repere...” Laureatii sunt: *Consuela Radu-Tața* (Premiul special pentru contribuția la afirmarea muzicii), *Nina Corcinschi* (Premiul „Ioan Strat” pentru management cultural), *Mirel Talos* (Premiul pentru debut, cu *Colecțiunea de nuduri*, Editura RAO), *Andrei Novac* (Premiul pentru poezie), *Stefan Mitroi* (Premiul pentru proză), *Sorin Lavric* (Premiul pentru eseu), *Angelo Mitchievici* (Premiul pentru critică literară), *Răzvan Theodorescu* (Premiul „Alexandru Tzigara-Samurcas” pentru promovarea ideii naționale prin intermediul istoriei artei), *Adrian Tudurachi* (Premiul „Gh. Bogdan-Duică” pentru valorificarea istoriei literare naționale în revista *DACOROMANIA Litteraria*), *Ioana Costa* (Premiul „Ștefan Vârgolici” pentru perpetuarea moștenirii clasice), *Victor Durnea* (Premiul „Ioan Bogdan” pentru istorie literară), *Gaston Bellemare* (Premiul „Vasile Pogor” pentru promovarea literaturii române în spațiul canadian), *Stefan Gorovei* (Premiul de excelență „Artur Gorovei”), *Gabriela Adameșteanu* (Premiul *Opera omnia*), *Gheorghe Grigurescu* (Premiul național pentru critică „Titu Maiorescu”); Premiul național „Iacob Negruzzi” pentru cea mai bună revistă literară: **România Literară**.

A fost încă o ediție reușită a *Zilelor Revistei „Convorbiri literare”*: densă, cu multe și variate evenimente, care s-au bucurat de un real interes din partea celor prezenți la manifestare – scriitorii din Iași, din țară și din străinătate. (C. M.)

Alecsandriada – ediția a III-a

Bacău, 6-9 iunie 2019

Între 6 și 9 iunie a.c., Consiliul Județean, Consiliul Local/Primăria municipiului Bacău, în parteneriat cu Uniunea Scriitorilor din România – filiala Bacău și în colaborare cu Teatrul Municipal „Bacovia”, Colegiul Național „Vasile Alecsandri” Bacău, Inspectoratul Școlar al județului, Casa Memorială „Vasile Alecsandri” de la Mircești, județul Iași, Universitatea „Vasile Alecsandri” din Bacău și Societatea Cultural-Științifică „Vasile Alecsandri”, vor avea loc Reuniunile Culturale „Alecsandriada”.

Una dintre noutățile ediției 2019 este extinderea ariei de interes către Mircești, unde la mormântul poetului născut în Bacău la 14 iunie 1818 invitații vor rosti versuri ori gânduri ad-hoc închinute poetului național al românilor de până la vîrva lui Mihai Eminescu.

Ateneu

„Cred că merită să încerci «a face din propria viață o operă de artă»“

• Interviu cu **prof. univ. dr. Petru Bejan**, filosof, eseist și critic de artă, director al Departamentului de Filosofie al Facultății de Filosofie și Științe Social-Politice, Universitatea „Al. I. Cuza Iași” •

– *Îmi place să sper că împreună cu Etica, Estetica – această minunată odraslă a Filosofiei – va cucerii agenda spirituală a viitorului. ESTETICA ne-ar putea locui minunat... Numai că optimismul din mine dumneavoastră îi spuneți, în „Amurgul frumosului”: „Frumosul și sensibilitatea sunt reclamate astăzi doar de nostalgia șevaletului...”*

Petru Bejan: – Eu sunt ceva mai pesimist. Deși altădată formau trunchiul viguros al filosofiei, etica și estetica par să fi ajuns astăzi piese rătăcite într-un muzeu de antichități. Cum sunt văzute? Ca „interesante”, respectabile, dar inutile – după gustul pragmatic al omului contemporan. Altoiul conceptual propus de Dumneavoastră îmi amintește de o carte din 2001, a lui Alexandru Paleologu, publicată în franceză, în care argumenta că *Occidentul este la Est*. Pe cale de dispariție în Vest, unele valori esențiale (dorința de adevăr, libertate, cunoaștere, frumos) s-au conservat în regim de precaritate și clandestinitate tocmai la Răsărit, de unde am putea spera cândva la un revirmament axiologic. Ca teorie asupra artei sau asupra frumosului în genere, estetica are o istorie de nici trei secole, dacă iau ca referință anul 1750, când a fost propusă ca disciplină filosofică distinctă de către Alexander Baumgarten. La noi, chiar pe vremea vechiului regim, lăsa impresia că s-ar eschiva angajamentului ideologic. Editura *Meridiane* traducea în cascadă multe cărți de estetică sau de istoria artei deosebit de importante. La Est însă, estetica oficială (marxistă) justifică arta așezată puterii. Estetismul, în schimb, adică refugiu în orizontul frumosului de factură clasică sau al „artei pentru artă”, a fost o cale de a evita atelarea politică și comenziile de partid. În locul portretelor solemne de conducători sau al scenelor populare de zelozii ctitori ai lumii noi, se pictau scene mitologice, simboluri arhaice, peisaje, naturi statice și flori. „Nostalgia șevaletului” sunt azi pe cale de dispariție. Arta lor, mimetică în esență, este percepută – pe bună dreptate – ca anacronică estetic, adică situată într-un anume retard cultural, dat de faptul că frumosul nu mai este o categorie de referință. Sau *unica*, înainte de apariția esteticilor alternative, circumscrise fie sublimului, fie urâtului, comicului, tragicului, banalului... Doar în acest sens, frumosul își trăiește amurgul. Avangardele de la începutul secolului trecut denunțau frumosul sau anunțau moartea iminentă a acestuia, iar un estetician de talia lui Arthur Danto atrăgea atenția asupra „abuzului de frumos”. Astăzi, frumosul abuziv, exagerat, ostentativ îmbracă haina *kitsch*-ului.

Prof. Petru Bejan este vicepreședinte al ASPLF (Association des Sociétés de Philosophie de Langue Française), președinte al Asociației Filosofice de Limbă Franceză din România, președinte al filialei Iași a Societății Române de Filosofie, președinte al Fundației Axis, director al Editurii Fundației Axis, editor al revistelor academice *Hermenias* (Review of Hermeneutics, Art Theory and Criticism) și *Argumentum*. Este membru al AICA (International Association of Art Critics) și ISA (International Society of Aesthetic).

Este autor al volumelor *Istoria semnului în patristică și scolastică* (1999), *Critica filosofiei pure* (2000), *Hermeneutica prejudecăților* (2004), *Amurgul frumosului* (2012), *Lumea artei. Tărcoale critico-hermeneutice* (2012), *Spectrele criticii* (2014), *Estetica în cotidian. Itinerariu frivol* (2014), *El ocase de lo bello* (trad. spaniolă), *Niram Art*, Madrid, 2015. A colaborat la volumele *Cultură și personalitate* (1991), *Petre Botezatu. Itinerariu logico-filosofice* (1996), *Alternative hermeneutice* (1999), *Limitele interpretării* (2001), *Interpretare și ideologie* (2002), *Adversus Heresis. Filosofie creștină și dialog cultural* (2007), *Estetica și artele astăzi* (București, 2010), *Knowledge and Action within the Knowledge Based Society* (2011), *La Géophilosophie de Gilles Deleuze. Entre esthétique et politique* (Mimesis France, Paris, 2012), *L'Action. Penser la vie, „agir” la pensée* (Librairie

Philosophique Vrin, Paris, 2013), *Vigne, vin et orders monastique en Europe. Une longue histoire*, Université de Bourgogne, Chaire UNESCO „Culture et Tradition du vin”, Dijon, 2013, *The problem of Identities in South Eastern Europe and Human Rights*, T.C. Maltepe University, Istanbul, 2014, *Le filosofie del Mediterraneo e della Magna Graecia*, FrancoAngeli, Milano, 2015.

A îngrijit și prefațat trei dintre lucrările lui Vasile Lovinescu apărute la Institutul European din Iași (*Monarhul ascuns, Incantația sângelui, Mitul sfâșiat*). A scris prefete la cărțile unor autori contemporani: Horia Pătrașcu (*Despre urât și alți demoni*, 2005), Gh. Scripcaru, Valerius M. Ciucă, Călin Scripcaru (*Psihanaliză și hermeneutică juridică*, 2005), Tiberiu Brălean (*Fundamentele filosofice ale economiei*, 2008), Roger Pouivet (*Ce este opera de artă?*, 2009), Tudor Petcu (*Les fenêtres de la pensée philosophique et théologique contemporaine*), Matei Ștircea-Crăciun (*Tratat de hermeneutică a sculpturii abstracte*, 2016). Este autorul a peste 30 de texte introductive sau referințe critice în albume și cataloage de artă contemporană. Publică studii, eseuri, cronici de artă și interviuri în reviste de specialitate, atât în presa culturală ieșeană, cât și în cea națională. A vernisat peste 200 de expoziții în muzee și galerii de artă din țară și străinătate. Domenii de interes: estetică, filosofie artei, critica de artă, hermeneutică, semiotică vizuală, retorică aplicată.

– *Yoah Nolah Harari crede că, spre anul 2100, un procent din populația bogată a lumii va deține nu doar majoritatea bogăției, ci și cea mai mare parte din frumusețea, creativitatea și sănătatea lumii. Frumusețea devine un capital special...*

Petru Bejan: – Cred că Harari s-a înșelat, cel puțin în privința încadrării istorice. Segregarea este evidentă deja, adică nu va trebui să așteptăm încă opt decenii. Există un raport strâns între artă și bogăție, pe de o parte, între frumos și prosperitate – pe de alta. Cine își permite, bunăoară, să colecționeze opere de artă și să le expună, după bunul-plac, în alcovul personal? Exigența frumosului este întretinută astăzi în manieră hiperbolizată. Sistemele de producție sunt profund estetizate, în căutarea formelor optime, plăcute sau frumoase. Proliferează industrii ale modei și designului, preocupate să ofere soluții ambientale sau decorative cât mai agreabile. Căutăm parteneri compatibili, construim case, amenajăm grădini, cumparam mașini și obiecte de utilitate imediată – pe cât posibil frumoase. Se investește masiv pentru înfrumusețarea propriului corp, pentru a-i spori atractivitatea sau forța de seducție.

Chirurgia plastică este, se pare, medicina viitorului. Esteticienii din acest domeniu sunt veritabili artiști ai „transfigurărilor” sau modelărilor corporale; se folosesc de clești, bisturie și seringi: injectează botox, îndreaptă nasuri, dinți, corijează urechi, măresc buze, sâni și coapse, măresc posteroare – totul pentru satisfacerea scrupulului estetic de „a arăta cât mai bine”. Sănătatea, în aceste din urmă cazuri, este sacrificată în profitul dorinței de aparență, al simulacrului, al stimei de sine obținute prin intervenții de suprafață, contra cost.

– *„Kitsch-ul este idealul estetic al tuturor politicianilor, al tuturor mișcărilor politice”, zice Milan Kundera. John Cusack nuantează: „Când este aplicată la politică și este dus la extreme, kitsch-ul este masca morții. Fascismul era tot numai estetică. Nu avea un principiu de miez în el. Nu avea adevăr în el”. Există politicieni în avangarda „terrorismului” care cultivă amurgul frumosului?*

Petru Bejan: – Care politicieni? Cei de pe la noi, și nu numai, nu prea citesc. Poate doar cărți de joc, extrase de cont... A dispărut categoria politicianului educat, cu bibliotecă în casă și tablouri veri-

tabile pe pereți. Universul acestuia este decorat cu bibelouri, carpete persane și magneți de frigider – procurate de prin locurile vizitate. Este aproape imposibil să separi politica de kitsch. Omul politic este văzut ca un personaj dubios, mimând devotament pentru interesul public, dar slujindu-și în fapt propriile interese. Politica și adevărul nu se întâlnesc decât accidental. Au dispărut doctrinele și ideologiile. Ce avem, în schimb? Vociferări stereotipe, demagogie, țâfnă partinică, zgomot și circ. Și-l închipuie cineva pe un politician citind în taină din „Etica Nicomahică” a lui Aristotel, „Principiile” lui Machiavelli sau din „Voința de putere” a lui Nietzsche? L-ar încerca fie somnul, fie durerile de cap. Nu se conduce prin cultură politică ori strategii, ci prin șmecherie, prin abilitatea combinațiilor oneroase și a tragerii de sfori. Ce-am putea socoti frumos aici?

– *În filosofia/ estetica franceză contemporană distingem, mai ales prin Marc Sherringham, Jean-Marie Schaeffer, Luc Ferry și Yves Michaud, trei avataruri ale esteticii actuale: ontologic (afirmarea dependenței în raport cu ontologia), politic (lectura din-*

tr-o perspectivă politică a artei și a esteticii) și analitic (evaluarea condițiilor metafizice/ politice, preferința pentru o abordare sub forma analizei limbajului). Este un spectacol ideatic în care simțim zvârcolirile metafizice minunate ale Esteticii...

Petru Bejan: – Dintre cei pomeniți, am avut plăcerea să comunic cu Yves Michaud, în pregătirea congresului internațional francofon de filosofie dedicat „frumosului”, pe care l-am organizat în 2016 la Iași... Da, estetica actuală este excelent fortificată speculativ. Sunt accente și opțiuni tematice lesne de remarcat. În spațiul anglo-saxon, bunăoară, câștigă teren estetica de factură analitică, înțelegând ca efort de elucidare a limbajului artei. Sunt propuse definiții sau răspunsuri la întrebări de felul: Ce este arta? Când ceva este artă? Ce este opera de artă? În ce constă experiența estetică? Care sunt categoriile estetice principale? Notorii sunt rezoluțiile unor Monroe Beardsley, Arthur Danto, George Dickie, Nelson Goodman, Joseph Margolis, Morris Weitz... În SUA, câștigă teren estetica pragmatistă (indeosebi versiunea „somatică”, a lui Richard Shusterman, propunând soluții de „stilizare” a sinelui și modelare corporală). În Franța, sunt deosebit de consistente orientările fenomenologice (Mikel Dufrenne, Jean-Luc Marion), ontologice (Gottfried Genette), politice (Alain Badiou, Jacques Rancière), metafizice (estetica „transfigurării”, a prietenului Jean-Jacques Wunenburger), analitice (Roger Pouivet, J.-P. Cometti, Jacques Morizot), psihanalitice (Janine Chasseguet-Smirgel), etice (Carole Talon-Hugon), hermeneutice (Daniel Arasse, George Didi-Huberman), ale vieții obișnuite (Barbara Formis). Pe alocuri sunt resuscitați și reinterpretati Kant, Hegel, Marx, Nietzsche, Adorno, Heidegger, Gadamer, în proiecte filosofice deosebit de îndrăznețe. Într-adevăr, un spectacol al ideilor, în plină desfășurare...

– *În „Estetica în cotidian. Itinerariu frivol” spuneți că suntem martorii unei „estetizări fără limite a lumii”.*

Petru Bejan: – Da, este o idee dezvoltată de Gilles Lipovetsky și Alain Serroy într-o carte din 2013, care se cheamă *L'esthétisation du monde*. Dacă în artă frumosul pare să fi devenit caduc sau facultativ, în viață el ne confiscă aproape

total, dictându-ne gustul, opțiunile achizitive și decorative. Există și gusturi în răspăr față de cultura *mainstream* sau de gustul comun. Cel al hipsterilor, de pildă, care merge cu voluptate și premeditare în direcția contrară valului dominant. Este însă și aici o chestiune de asumare și de stil. Stil de viață, în primul rând.

– *Aveți vocea filosofului care a îmbrâncit minunat dezbaterea estetică nu doar în turul de fildeş al lumii academice, ci și în agora, cea care este invitată să participe la acest ospăț al cugetării. Ce credințe/ speranțe estetice majore vă locuiesc?*

Petru Bejan: – Cred că estetica poate fi utilă în cel puțin două direcții: una facilitând o mai bună receptare a artei și, cealaltă, încurajând o mai bună înțelegere a vieții sau a sensului acesteia. Ca profesor și, uneori, critic de artă, încerc să argumentez că există mai multe feluri de a percepe arta, că aceasta nu se reduce la producția de frumos sau de semnificație. Arta poate fi și reprezentare, și mesaj, și atitudine, și nimic din toate acestea. Sau, în cuvintele lui Gadamer, poate fi privită ca *joc, simbol și sărbătoare*. Mai cred că opera de artă nu trebuie sufocată de exigența înțelegerii. La un concert merg să ascult muzică, nu neapărat să înțeleg. La fel, într-un muzeu. Cine poate să-și propună a înțelege, fie și într-o zi plină, sute sau mii de tablouri? Poți însă trăi din plin bucuria întâlnirii cu un autor sau cu lucrările sale. Pe de altă parte, cred că merită să încerci „a face din propria viață a operă de artă” (*faire de ta vie une oeuvre d'art*) – așa cum cerea, în 1983, Michel Foucault. Bineînțeles, pare un vis sau o proiecție cu parfum utopic. Ce ar însemna, în fapt? Nu vreo transfigurare misterioasă, nici o „schimbare radicală la față”, ci a încerca să devii, pe cât posibil, modelatorul sau „sculptorul” propriei existențe, dându-i, în egală măsură, formă și sens.

– *Homo naturalis, Homo faber, Homo sapiens, Homo corporalis, Homo ludens, Homo aeticus, Homo tehnologicus, Homo informaticus, Homo hypertextus, Homo deus, Posthomo...* Cum ar arăta un portret contemporan al lui *Homo aestheticus*?

Petru Bejan: – După mintea mea, *homo aestheticus* nu ar trebui să fie un personaj sofisticat, cum sugerează Luc Ferry, nici excesiv în pretențiile calofile și nici eminentamente livresc. Poate fi, în fapt, fiecare, dacă-și folosește cu discernământ două calități: inteligența și sensibilitatea. Care i-ar fi semnele distinctive? Tot două, la îndemâna oricui: bunul-gust și bunul-simț.

A consemnat
Ion FERCU

cronofiabile

Marius MANTA

Broderii și țesături la Putna

Despre Mănăstirea Putna și ai săi călugări s-au scris de-a lungul timpului atât de multe, încât probabil nu ar avea sens să o mai fac eu acum. Iar despre bucovinenii și plaiurile lor fermecate, de o frumusețe ireală, cu obiceiuri coborâte din vechime, la care cei mai mulți țin până în ziua de astăzi, iarăși socot că ar fi mai nimerit să las a grăi în continuare cărțile bine scrise și „mult folosite”. Supranumită și „Ierusalimul neamului românesc”, Mănăstirea Putna rămâne poate cel mai trainic reper pentru reconfigurarea în date moderne, însă mai ales duhovnicești, a unui neam care plătește parcă prea mult tribut superficialului, nonvalorii.

Sigur, Putna va rămâne locaș de cult, menirea ei primordială nu este aceea doar de a scruta istoria țării în seriile unor exponate de tip muzeu; în raport cu Occidentul, pare că Răsăritul creștin și-a înțeles de mult vocația sacerdotală. Ortodoxia a așezat într-un soi de continuum firesc viața liturgică cu abilitățile artistice ale preoților, călugărilor, mirenilor. Așadar, deși Putna e loc de rugăciune și închinăciune, imaginea ei s-a suprapus dintotdeauna și peste aceea a unui centru cultural de excepție, unde s-au copiat de-a lungul timpului manuscrise și au fost manufacturate icoane, varii obiecte de cult, loc unde s-au realizat miniaturi de o frumusețe edenică, toate definitorii pentru credința strămoșească. Sonurile înregistrate de acum pe mijloace digitale, în pas cu timpurile, certifică și existența în prezent a unei școli psaltice cu trăsături specifice. Mi-e dragă Putna, mi-a fost dintotdeauna, poate și pentru faptul că bunica dinspre mamă a coborât în zona Bacăului tocmai din aceste minunate ținuturi, de la Brodina, aflată la doar câțiva kilometri de sfânta mănăstire. A existat dintotdeauna un ceva care mă atrăgea, o chemare cu neputință de a fi explicată rațional. Dar în ciuda unor asemenea legături trainice, spre neștiința mea și implicit nefolosul meu, au rămas învăluite în ceață, până acum, broderiile și țesăturile pe care le găzduiește muzeul Mănăstirii. Da, uneori se întâmplă și așa: ceea ce ar fi trebuit remarcat mai întâi se retrage tainic până ajungi la o anumită maturitate, simplu spus – până când „crești” îndeajuns, ca să „înțelegi doar la nivelul intuițiilor”.

Am îndrăznit să scriu aceste note „de după călătorie”, copleșit de migala țesăturilor și broderiilor, de o frumusețe – sunt nevoit să o spun încă o dată – ireală! Mai mult, sunt bucuros că Mănăstirea Putna a editat în condiții de tipar deosebite un album de sine stătător, care aduce laolaltă explicații (absolut necesare pentru un nespecialist) și reproduceri, cu multe detalii, „Tezaurul Mănăstirii Putna. Broderii și țesături” nu e prin urmare un simplu catalog expozițional, ci o mărturie trainică și profesionist alcătuită – printre altele altele – despre soliditatea trăirii în cultul Sfântului Duh. (Într-o scurtă paran-

teză, voi reaminti că în perioada 17 aprilie – 29 iulie, Luvrul găzduiește expoziția „Broderii de tradiție bizantină din România. În jurul stindardului lui Ștefan cel Mare.” Mănăstirea Putna a contribuit la acest eveniment istoric cu un număr însemnat de exponate: Acoperământ Maria de Mangop, dvera Înălțării Domnului (1 april 1484), epitaf, donație a lui Gavril Troțușan (1516), patru epitrahile (12 profeti, Sf. Ștefan, Apostoli, Apostoli și mucenici), acoperăminte pentru Sfintele Vase, 1481: Sf. Aer, Împărtășirea cu Sângele Domnului, Împărtășirea cu Trupul Domnului, Sf. Aer – Panaghia, Mănecută cu icoana Bunevestirii, sec. XV-XVI. Alături de acestea, printre exponatele Mănăstirii pe care le-am putut admira, se află trei epitrahile din timpul domniei lui Ștefan cel Mare și Sfânt, un epitaf sărbesc din secolul paisprezece (lucrat de Eufimia și Eupraxia), trei dvere ștefanieni (*Adormirea Maicii Domnului, Bunavestire, Răstignirea*) și o dveră mare, de la 1510, din timpul lui Bogdan al treilea, cu hramul mănăstirii – Adormirea Maicii Domnului.

Revenind la albumul mai sus menționat, istoria a probat că teritoriul României s-a aflat la întretăierea principalelor căi de comunicație comerciale între Orientul Apropiat și Europa, curente față de care a știut ce poziție să aibă, de multe ori asimilând elemente pe care le-a adaptat specificului național. Din cele mai vechi timpuri, icoana și-a câștigat un rol major în asumarea și mai ales, în fapt, în continuarea credinței ortodoxe, oferind calea de a-l urma pe Hristos. Temeiul sfințirii prin icoană ni-l oferă mărturisirea lui Iacov, care și-a mântuit sufletul când L-a văzut pe Dumnezeu sub chipul unui bărbat: „Am văzut pe Dumnezeu în față și mântuit a fost sufletul meu” (*Facerea* 32, 30). Prin icoanele sfinților ne împărtășim de aceeași sfințire de la Dumnezeu ca și cei care sunt „prietenii lui Dumnezeu” (*Ioan* 15, 14), iar cinstirea icoanelor a fost formulată de Biserica prin gura Sfântului Vasile cel Mare, care statua că „cinstea adusă icoanei se îndreaptă către cel

înfățișat în icoană”. Firele de mătase și argint aurit din minunatele țesături și broderii ale Putnei compun la rândul lor mărturia de factură iconografică, coborând din Imperiul Bizantin, acolo unde broderia și-a atins desăvârșirea în secolul paisprezece. Broderiile care au supraviețuit provin din timpul dinastiei paleologilor, stilul influențând treptat meșterii din Bulgaria, Serbia și nordul Dunării. În Moldova, evoluția broderiei medievale poate fi urmărită începând cu domnia lui Alexandru cel Bun, de aici păstrându-se un epitrahil al Mitropolitului Macarie (1428) și un epitaf făcut de egumenul Siluan de la Mănăstirea Neamt. Peste puțin timp, icoanele brodate ștefanieni aveau să atingă desăvârșirea prin monumentalul lor (sobrietate, echilibru, rigoare, limbaj esențializat), în timp ce odată cu domnia lui Bogdan al treilea accentele se mută pe decorativ-pictural (de urmărit decorul vegetal luxuriant). Atelierul de broderie de la Putna a activat de-a lungul celor două domnii – ale lui Ștefan cel Mare și Sfânt și Bogdan al treilea –, realizând o adevărată școală a cărei importanță poate fi probată prin unitatea stilistică a pieselor ce ne-au parvenit până azi, în ciuda tipurilor de degradare care au apărut (deshidratare, îmbătrânire, fragilizare, atac chimic, pierderi de suprafețe etc.).

O asemenea colecție, unică în lume, adună vâluri liturgice (pocrăvăț, epitaf), veșminte liturgice (epitrahil, felon, omofor, epigonat), vâluri decorative (dveră, zavesă, acoperământ de mormânt). Chiar dacă în categoria excepționalului nu sunt permise comparații, personal am apreciat în chip deosebit epitafurile și dverele, cele din urmă câștigând grație unui colorit mai cald deși divers, înfățișând gesturi măsurate, având una peste alta o calitate „poetică”. Totuși, pentru epoca ștefaniană voi lăsa vocea specialistului: „Plasticitatea este asigurată și de crearea unor zone de *luminii și umbre*, ambele efecte ale acelor desene geometrice amintite. [...] Adeseori, firele din argint și argint aurit erau răsucite în jurul unui fir textil, punând în contrast aurul și culoarea mătăsii. Firul metalic putea fi cusut împreună cu fire de mătase mono sau policrome, lărgind și mai mult paleta de nuanțe. Datorită acestor jocuri cromatice, unele broderii au atins performanțe estetice deosebite, motiv pentru care au fost numite *pictură cu acul*”.

În încheiere, în spiritul celor discutate mai sus, poate nu este lipsit de importanță ca după această invitație la lectură să consemnez și faptul că, începând cu luna aceasta, a primit binecuvântare de funcționare Centrul Cultural „Sfântul Mitropolit Iacob Putneanul”, care va include ateliere de restaurare a broderiilor, icoanelor, va găzdui vernisaje și expoziții temporare, evenimente, simpozion și conferințe naționale pe teme duhovnicești și culturale. O tradiție ce se reînfrizează...

conexiuni

Ștefan RADU

Pariul pe carte

Există o falsă impresie precum că „tinerii de astăzi nu mai citesc”. Că, în general, a dispărut interesul pentru literatură. Uităm că noua generație de cititori are o piață mult mai generoasă din care poate să aleagă...

La urma urmei, cartea este elementul principal dintr-un proces de comunicare. Întotdeauna a fost așa. Cineva – **autorul** – are de transmis un mesaj și creează un suport – **cartea**, volumul, placheta etc. – pentru a oferi receptorului – **cititorul** – posibilitatea de a finaliza acest circuit vechi de când a apărut scrierea pe lume. Simplu: emițător (creator) – canal de comunicare – receptor! Absența oricăruia dintre aceste trei elemente principale compromite întregul proces. Atunci când auzim lamentări de genul „nu mai sunt cititori” sau „cărțile nu mai au căutare” probabil ar trebui să identificăm hibe de pe traseul descris mai înainte.

Aud adesea că mijloacele electronice distrug ideea de carte tipărită. Probabil așa jeleau și copiii de prin mânăstiri imediat după ce Gutenberg și-a lansat invenția. A cânta prohodul cărții tipărite este o prostie. Cum prostie este și a vitupera e-book-urile și textele distribuite în format epub, mobi etc. Sunt forme noi de transmitere a mesajului (creației) către potențialii receptori (cititori). „Nimic nu se compară cu hârtia catifelată și mirosul cernelii de tipar!” Cernela proaspătă nu este Channel 5, iar hârtia cu cât este mai aspră la atingere aduce profit mai mare editorului. Nu vorbim despre „cartea obiect de artă”, acele ediții de colecție pentru bibliofili, ci ne îndreptăm atenția spre produsul cultural numit **carte**, menit să satisfacă nevoia de lectură a cititorilor. Autorii și editorii care „deplâng starea jalnică a pieței de carte” ori nu înțeleg fenomenul, ori... se alintă! Este drept că în România tirajele sunt microscopice, dar este, oare, doar vina cititorilor? Recent, un scriitor de origine română stabilit de multe decenii în Franța declară că „în Europa se citește din ce în ce mai puțin” și că el a ajuns în situația că nu mai poate trăi din ceea ce publică. Numai că – venind vorba de Franța! – Michel Houellebecq, condeii-minune al literaturii contemporane din Occident, a vândut în mai puțin de cinci luni **jumătate de milion de exemplare** din noul său roman „Serotonină” (Paris, Ed. Flammarion, 4 ianuarie 2019). În România, volumul a fost lansat de Editura Humanitas pe 15 mai și deja este în „Top 100” (cele mai vândute cărți). La noi, nu a ajuns la tirajele din Franța, Portugalia sau Spania. Și nu pentru că ar fi dispărut cititorii de beletristică, ci pentru că ni se oferă doar „pe hârtie catifelată” și cu „miros proaspăt de cerneală de tipar”. Si-au făcut un obicei editorii din a întârzia variantele electronice din motive obscure... Din magazinele on-line din Franța (FNAC) poți cumpăra în două minute cartea în format epub și te apuci de lectură. În România, aștepti cu anii să vină „noul aparat” și în librăria din urbea în care îți duci zilele sau pornești cu traista în băț pe la târgurile de carte, sperând că prinzi și tu un exemplar! Ar mai fi varianta comenzii prin poștă: primești după două săptămâni coletul „prin curier rapid” și descoperi că paginile s-au dezlipit și coperța este ferfenită...

La noi, tirajele sunt într-o zonă gri, iar autorii umblă cu geamantanul după ei și vând pe la prieteni cu preturi „adaptate” și nefiscalizate. Doar vânzările on-line sunt ușor de monitorizat și corect contabilizate. Cine are curiozitatea să vadă statisticile din mediul virtual descoperă fel de fel de surprize. Chiar dacă *Libris.ro* sustine că, în 2018, în județul Cluj, cea mai vândută „carte” a fost „Constituția României”, iar în secime mare trecere au avut „Cântece pentru neam și țară” (Covasna) și „Istorie morale”. Din înțelepciunea poporului român” (Mureș), de pe cea mai mare librărie on-line – *elefant.ro* – aflăm că autori foarte bine vânduți sunt Dostoievski, Tolstoi, Alexandre Dumas, Erich von Daniken sau Rudyard Kipling. Mai că-mi vine să spun: „Românii nu mai citesc... prostii!” Sau altfel zis, oamenii ar citi, numai să aibă ce... Și cum...

TELEVIZIUNEA LITERARĂ

www.televiziunealiterara.ro

tvbucuresti@yahoo.com

0722.410.597
0740.370.665

11

În casa mea, în propria casă
nu mai am loc de mine
nu mă mai pot naște, nu pot
muri în spitalul amorului,
nu pot să am și eu un monolog convenabil
fără să fiu întrerupt la cițiva lustru
de un amic decis să însoțe
în pîriul nopții iar eu nu am timp
să caut în sertare
tristețea aia mică și adevărată
pe care o port ca pe o mască
din ce în ce mai mică și sensibilă
la ploaie ori vînt ca o măsă dureroasă
încît
nu mai are rost să o scot, să fac paradă cu ea
apoi să mă rușinez
și să mă ascund definitiv în dulapul copilăriei.
Da de unde,
nici acolo nu mai e loc
bunele mele molii care îmi făceau
culcuș moale din polenul bolnav
au migrat în altă memorie
despre care voi afla prea tîrziu că există
și poate cine știe că mi-au lăsat
un cuiș părăsit
pe o ramură uscată din rai
pe care ar trebui să-l căpțușim
cu singurătatea noastră
și să ne resemnăm,
păsări de fum
uite de timp și de cîntec.

12

Despre nașterea mea. O ipoteză
pe care mi-a impus-o pasiunea de detectiv
de-a afla ce și cum dar mai ales
ce este atît de evident că rar
poate fi înțeles. Chiar aceste
confuzii de logică tot. Așadar
fiind conceput din întuneric probabil
iar ombilicul un fir neglijabil
de lumină, la capătul lui nu a fost niciodată
un chip.

Cîteva fotografii cu o figură timpă
pe care cîteva inundații
au botezat-o – și aici
suspectez divinitatea de imixtiune –
le-au diluat pînă și
zîmbetul care nu era al meu.
Sunt așadar
cîteva chipuri cu care
nu semăn deloc dar deloc
și nici măcar un reper n-am despre
cum arătăm în întunericul matern
ca să-mi pot face o părere.
Cineva – habar n-am cine e diversionistul –
a început să schimbe într-un joc cinic fotografiile
cu altele, în care unul pe altul
începea să dea semne de inteligență – să spunem –
aproape convingătoare. Nedumerirea
mea era și mai mare pentru că
singurul chip despre care se zicea
că-i al meu era cel din oglindă.
Adică eu nu aveam niciun chip înăuntru
și afară vedeam unul care îmi învățase
grimasele pe care le făceam
fără voie. „Te cunosc
am fost colegi la grădiniță” – spunea –
„Cu care din mine” – spunea –
„Te știi din liceu erai blond și timid
și nu aveai de loc ureche muzicală” – „eu
zic – pot cînta orice”
„te-am iubit, habar nu am de ce
probabil pentru că așa e normal la tinerete” –
„ce-i aia, spunea. Cînd vine tineretea
și cum se recunoaște?”

Valentin
TALPALARU

„M-ai dus într-o sală mare și ai spus da
că vom fi împreună pînă cînd
și
după aceea ai început să bei
uite ce rău arătai noroc
că ți-ai revenit și ai început să cînti
dinlăuntru și eu mă desfrunzeam seara
și ziua puneam clipele la loc în ceasornic.”
Sigur, semnele după care ar trebui
să mă recunosc
sunt multe dar eu, bunul meu Watson,
mi-am epuizat și ideile și bruma de intuiție
sau ce-o mai fi aia;
singura șansă e ca Bunul, într-un moment
de maximă bunăvoință
să – mi dăruiască în semn de iertare
chipul
pe care nu mi l-am văzut niciodată.

13

Unde să mergem în noaptea asta
la mine la tine -
ia tu ornicul ăsta sub braț
e bun pentru cină;
mai un gînd mai o liniște...
La mine este dezordine
peste tot cioburi de cîntec
din care încheg
un pat – nu am mai dormit
de o simfonie de sunete!
Uite, stai pe diezul acesta
grav ca o predică
și pune picioarele comod
pe scaunul care a fost cîndva
al Euridicei pe cînd Orfeu îi pieptăna
sunetele din păr...
Nu, sigur nu putem rămîne
printre sonatele astea în agonie și
orgia de note ca niște
libelule deasupra unui rîu fără apă
mai bine la tine.
Tu nu ai decît o pasăre
care îți umple odaia cu zbor
dar o vom aerisi împreună
așa că ornicul va fi de folos
acul cel mare pe eternitate și
cel mic pe inima ta
intervalul de fus orar
îl va primi Cel de Sus
și va plînge cu toți îngerii
și heruvii de cît de mic
și curat va fi dar
deajuns pentru toate viețile noastre
de aici încolo.
Dincolo de tăcere
iată casa ta plutind
ca o arcă, în ea
pasărea golită de zbor
ca ugerul de lapte
ți-a umplut scrinul și
lacra cu zbor azurii
din care să faci mătănii
ori de cîte ori vei pofti la
lumea de care nu vrei să vorbim
ori de cîte ori
ne oprim nehotărîți în fața vieții
cu luminările aprinse în mîini.

Norica
ISAC

cântec (de dragoste) târziu

întinde mâna iubitele până pe crestele Alpilor,
unde mâna mea te așteaptă la jumătate de drum
fac popas, cu elefanții oboșiți, în zăpadă, inventând
strategii să cuceresc cetatea, în care sufletul tău
e închis!
prinde-mi mâna, iubitele! vin din est, din locul
de unde răsare soarele
nordul tău – emisferă sfărmată – părește-l,
și nu mai privi înapoi!
te voi reconstitui cu mâinile mele
sudându-ți părțile rupte cu memorii și fantezii,
dar tu... vino, iubitul meu!
iubitul tinereții mele, întoarce-te
la Dumnezeu copilăriei tale apoi,
vino să alergăm cu caii sălbatici în preerie
departe de vechiul continent!
câinii-lupi, pe urmele noastre, ne vor păzi,
să nu rătăcim drumul până la cort.

balerina

anotimpul a rămas pustiu;
acest anotimp al îndrăgostiților de orice fel
m-am regăsit pe o altă stradă, într-un alt oraș,
la braț cu acel, demult, abandon.
scrisoarea ta nu am deschis-o – au trecut
trei decenii de-atunci – o citisem
înainte ca tu să o scrii, pe zidul
ce coabita împreună cu noi.
azi anotimpul își scutură cerul
anticipând variații de stări
mă mint că tu stai și citești
„balanta” și poeme de gellu naum.
eu nu-ți voi scrie o scrisoare
poștașul a sunat din corn, profetic,
demult – dar voi scrie libretul acela
despre rațele ce înoată pe someș și poate,
va trezi interesul unui compozitor.
pe acea ipotetică partitură, sau pe sunetul ploilor,
în uvertură la orizont, voi începe dansul pe
poante pe marginea a două pahare goale.

ele

mamele își închipuiesc că nasc îngeri.
toate mamele sunt convinse că îngerii lor
sunt albi și că împrejurările îi încornorează;
atunci încearcă să
le rupă cu o bătaie de aripi luată din rai,
îi binecuvântează cu diferențele generaționale
și cu psalmi
protectori aleargă pe urmele lor, pe la răscruci
unde mâinile fetelor de magdala
le vântură penele iar ei cu
mâinile lor jefuiesc mantile albe ale vestalelor.
dacă mamele nu-și mai gădesc îngerii albi,
iau o găleată cu var și-i pictează din nou,
și din nou, din tâlpi
până-n creștet apoi îi așează pe pereți
între icoane.
după toate acestea ele se uită la ceas, e târziu
și sunt istovite. În somn ele se pregătesc
de plecare

lăsând cu gură de moarte, testament,
bucata aceea de timp în care au născut îngeri.
mamele pleacă într-o lungă călătorie
pentru o vreme să le facă rost de aripi
cu care să zboare la ele după
un anumit interval de absență.

bucuria de a trăi

nu mi-a spus nimeni unde să caut
bucuria de a trăi
dar am găsit-o-ntr-o zi
pe suprafața opacă, încrustată cu flori,
a unui geam - și am zâmbit.
am zâmbit conștient și din ce în ce mai larg,
mai sonor
până când hohotele au surpat, împrejur, pereții.
o suprafață opacă a unui geam, încrustată cu flori,
și eu
în bătaia celor patru vânturi
patru zări...

o răsturnare de unghi

uite: în loc să te plângi de câte răni ai trăit
și bandaje pe ele-ai lipit estetizându-ți memoria,
îți cer să privești prin crăpătura unui lemn,
istoria! toată este un accident
peste care-asezăm pansamente și flori,
steaguri și batiste îmbibate cu sânge.
e firesc să nu uiți, ești încă zdravăn la cap;
nefiresc e s-atârni patologic de ea,
să-ți tragi seva de-acolo.
eu nu am soluții de vindecare, am însă,
o răsturnare de unghi, o crăpătură
în lemnul istoriei prin care văd,
mă revăd - întreaga istorie o înțelegi
din perspectiva războaielor personale –
cu tăieturi multiple, cu bandaje așezate
straturi-straturi, pânze albe ale mumificării.
narratorul a toate istoriile a tras de capătul pânzei,
a tras cu forță propulsându-mă într-o altă istorie,
o istorie a mea revizuită și îmbunătățită.

am fost acolo

aici este primăvară.
soarele strălucește mai mult și-apune târziu,
păsările ciripesc, iar albinele zboară...
mă rog... după cum știi, obișnuitele lucrări
ale primăverii.
acolo la tine, în dorset, plouă peninsular,
voiam să te-ntreb dacă iarba crește ca pe la noi,
dacă se mai pregătesc câmpiile
pentru cultivarea cartofilor...
dar toate acestea le știi, le știi, fac doar
o retrospectivă în timp, de dragul conversației.
cunosc calitatea solului, ideal pentru culturi
tuberculare; ai să răzi, și n-ai să mă crezi,
dar cunosc obiceiurile
am fost acolo cu tess, înaintea secolului migrației
am încălțat bocancii ei scălâciți pe drumuri bătute
de țară, prin amintirile mamei,
i-am îmbrăcat rochia
ponosită, dar groasă, urcând dealuri.
de la castel nicio nădejde n-am tras
secolul își schimbare-atitudinea
eu, rochia, tu...
tu mă strângeai de mână absent
nici nu observai încercarea-mi naivă
de-a te impresiona c-un pronume nobil.
și-am plecat eu.
și-ai plecat tu, departe, în comitatul dorset,
undeva în trecut să modifice, pe-alocuri, istoria.

lumi anglo-saxone

Elena CIOBANU

Simt, deci exist

Pe 24 ianuarie, anul acesta, într-o sală luxoasă de conferințe, elita economică, financiară și politică mondială adunată la Davos pentru reuniunea anuală a Forumului Economic Mondial, asculta în liniște discursul supărat al unei adolescente suedeze care îi admonesta cu un sânge rece impresionant: „Nu vreau să sperați. Vreau să vă panicați. Vreau să simțiți frica pe care o simt eu în fiecare zi. Iar apoi vreau să acționați. Vreau să acționați așa cum ați face-o dacă ați intra într-o criză. Vreau să acționați ca și cum ar fi luat casa foc – pentru că ea chiar a luat foc”.

Cu o candoare deplină, cu două cozi împletite de școlăriță și o retorică demnă de un mare politician, Greta Thunberg, fata de șaisprezece ani care s-a transformat în câteva luni într-o cruciată a luptei pentru salvarea mediului, voia să transmită un mesaj penetrant celor mai înalți factori de decizie ai planetei. Nu era un mesaj nou. Conținutul lui este arhicunoscut deja: planeta se sufocă sub munții de reziduuri toxice rezultate din activitățile omului, clima a luat-o razna, specii nenumerate de animale dispar cu repeziune, calota glaciară se topește etc. Conform oamenilor de știință din Grupul interguvernamental privind schimbările climatice, dacă nu facem nimic în privința asta, peste 12 ani autodistrugerea planetei va deveni ireversibilă.

Multimilionarii prezenți în sală au ascultat în liniște și au aplaudat-o politicos, după ce au rămas, la final, fără grai. Probabil că puțini dintre ei au luat-o cu adevărat în serios pe Greta, în ciuda aparențelor și a declarațiilor. Dar Greta nu și-a făcut iluzii. Întrebată de presă, la un moment dat, dacă ea crede că ar putea să-l facă pe Donald Trump să își schimbe părerea despre acest subiect, ea a răspuns că este conștientă că nu ar avea nicio înrăurire asupra lui.

Dar dincolo de scepticismul legat de o reacție adecvată a elitei mondiale prezente, Greta nutrește o credință nestrămutată în propriile acțiuni. A știut să contracareze condescendența celor care, în primele zile de protest, o trimiteau înapoi la școală ca să învețe mai bine cum se poate salva planeta, replicând că ar fi lipsit de sens să mai studieze din moment ce totul este sortit pieirii prin nepăsarea adulților de azi. Cu același teribilism adolescentin, a continuat să vorbească lumii, în lacrimi, despre dezastrul planetar iminent. Iar lumea, care probabil că nu se va schimba radical din acest motiv, s-a grăbit să o aplaude. Editura britanică Penguin va publica în curând cele 11 discursuri ale ei ținute în locuri diferite, într-un volum intitulat *Nimeni nu e prea mic pentru a face diferența*. Trei parlamentari norvegieni au propus-o deja pentru Premiul Nobel pentru pace din acest an. Figuri importante ale lumii au felicitat-o și încurajat-o public. Televiziunile au transmis asiduu momentul intens emoțional al Gretei de la conferința ONU din aprilie.

Problema se ascunde însă pe după ipocriziile zilei corecte politic. Adolescența amarică ce opune pe „noi, copiii” unor adulți irresponsabili ce nici măcar nu vor să recunoască realitatea evidentă devine simbolic eroul salvator, demascatorul, profetul care strigă în deșert un mesaj neauzit inițial, dar triumfător în final. Lupta pentru salvarea mediului îi dă ocazia Gretei să spună în gura mare nu numai că împăratul e gol, ci, mai ales, că „adevărată putere aparține poporului”, că aceia care au conștiință nu pot să voteze (neavând vârsta legală), că „vine schimbarea”. Desigur, Greta a apărut direct din lumea care se uită avid la *Urzeala tronurilor* (cu al său amenințător slogan: „Vine iarna!”) sau la *Jocurile foamei* (o miniserie având ca protagonistă tot o adolescentă ce devine stindardul celor oprimați). Ea este, poate mai mult decât o știe ea însăși, oglinda omenirii de astăzi. Este însăși omenirea care strigă la sine, împăcându-și conștiința, apoi complăcându-se. Este însă și un pic mai mult decât asta: ea arată către un viitor în care prăpastia dintre „copiii” și „adulții” se cascadează amenințător. „Copiii” aceștia nu mai înghit deloc paradigmele „adulților” și, în vreme ce educația lor deficitară, tentațiile tehnologice de tot felul, inegalitățile și conflictele de pretutindeni le imprimă o ignoranță sublimă, revolta lor nu se mai reclamă de la principiile raționalității. Viitorul lor stă în sinceritatea abruptă, în emoționalitatea exacerbată, în teribilismul imperativ. *Simt, deci exist!* spune, în esență, Greta Thunberg potențatilor lumii. Măcar asta ar trebui să le dea fiori.

Dan PERȘA

Identitatea subiectivă

Petru Caraman a scris o carte intitulată „Pământ și apă”. Pornea de la versurile eminesciene: „Împărați pe care lumea nu putea să-i mai încapă/ Au venit și-n țara noastră de-au cerut pământ și apă”. „Și nu voi ca să mă laud, nici că voi să te-nspăimânt./ Cum veniră, se făcură toți o apă și-un pământ”. Versurile acestea se nasc din povestea despre regele Darius, care a cerut pământ și apă, adică supunere. S-ar putea la fel de bine scrie o carte pornind de la fragmentul de vers „iubirea de moșie e un zid”. Eminescu nu ar fi ajuns în conștiința românilor poet național fără versurile sale patriotice. Învățase lecția de patriotism, cred eu, de la Aron Pumnul, cărturarul care i-a fost profesor la Cernăuți. Așa încât am putea defini patriotismul ca iubire de „moșie”, adică iubire de țară. Țara fiind pe de o parte pământul țării și oamenii țării, românii, iar pe de altă limbă română și zestrea culturală conținută în ea. Dar și cuturele românești, portul și arta culinară. Tot ceea ce se constituie într-un specific românesc. Lecții, cu exemple ilustre și citate din marii noștri scriitori, despre identitatea românească și patriotism pot fi predate în școli elevilor. Li se oferă astfel o zestre. Ceva ce le rămâne în minte pentru todeauna. Face parte din educația lor. Și ce este educația, fie ea școlară sau făcută de părinți acasă? Este transmiterea unei sume de informații pe baza cărora copilul să se poată orienta în judecățile personale. Educația nu este o formă de constrângere, ci dimpotrivă, o deschidere. Ce ecou poate avea în mintea copiilor îndemnul: „Fiți patrioți!” Are un ecou intelectual. Pot simți o înfăcărare intelectuală și prin asta ei sunt pregătiți să fie patrioți, dar la un anumit moment. Căci întâi ei pot să primească acest îndemn cu mare relevanță. Cu ironie, cu împotrivire chiar. Pentru că ei privesc în jur, și identitatea românească nu este cea pe care și-ar dori-o ei. Iar lecțiile de patriotism al celor mari pot să le pară, având exemplul unui Gheorghe Dumitrașcu sau Gheorghe Funar, pur retorism. Adevăratul patriotism iese la iveală în momente de cumpănă pentru țară, în momente de pericol. Atunci retorica dispare și iese la iveală adevăratele sentimente. Eu cred că orice român este un patriot român pentru că legătura dintre orice român și țara lui este aida aida legăturii dintre rudele apropiate. S-a făcut un experiment. Un om a fost luat și i s-a spus: „Uite aici un condamnat. Noi îl vom ucidă dacă nu poți sta două minute cu capul sub apă fără să respiri”. Și n-a reușit să stea cu capul sub apă două minute. Apoi a fost adusă sora lui, iar el e reușit să stea cu capul sub apă două minute. Pentru că fiind vorba de o rudă, hormonii au intrat în acțiune și i-au mărit forța și rezistența. Așa și cu patriotismul. El iese la iveală în momente de cumpănă și te transformă într-o persoană mult mai puternică. Până la acel moment de cumpănă, este posibil nici să nu-ți fi dat seama că ești un patriot și că ai stofă de erou. În acel moment, toate lecțiile intelectuale despre patriotism se activează în tine sub puterea sentimentelor.

Dar în situația de zi cu zi, văzând ce se întâmplă în jurul nostru, am ajuns de la mândria de a fi român la rușinea de a fi român, cum spunea Adrian Jicu. Și asta pentru că nu regăsim în real acea identitate națională pe care o avem în minte și în inimă ca ideal. De fapt, e o greșeală. Pentru că românii trebuie să ia identitatea națională așa cum este, s-o accepte cu luciditate așa cum este, altfel nu o pot schimba pentru a o duce spre ideal. Eu accept identitatea românească din zilele noastre așa cum este ea acum, deoarece ea s-a născut dintr-o serie de frământări istorice inevitabile. Orice altă cale ar fi dus probabil la ceva mai rău decât este acum. Pentru că oamenii aleg pe moment cu un fel de intuiție a ceea

este mai bine pentru ei. România de azi trebuia să fie așa cum este ea astăzi. Iar identitatea actuală a țării nu trebuie să ne înspăimânte, pentru că identitatea este fluctuantă. Dacă trecem pe tărâmul literaturii, care se referă la individ și la umanitatea lui, constatăm ceva care poate părea ciudat. Fiecare dintre noi are o identitate fizică. Ea este perfect conturată. Dacă azi mă întâlnesc cu un prieten cu care m-am întâlnit și ieri, el îmi spune tot „Dan”, pentru că mă recunoaște fizic. Dar m-am întâlnit și cu un coleg cu care nu mă văzusem din clasele primare și ne-am recunoscut fără probleme. Însă în ce privește identitatea noastră interioară, lucrurile nu mai stau la fel. Avem o identitate spirituală, avem o identitate intelectuală și avem o identitate morală în continuă evoluție, în permanentă schimbare. Știu visul acelor vechi filozofi ce doreau să formuleze principiul și să le urmeze neabătut. Acesta este idealul, însă el nu se potrivește lumii reale. Se și spune: fă ce spune popa, nu face ca popa. Pe de o parte, chiar dacă suntem destul de capabili pentru a formula principiul, ceea ce de altfel este foarte dificil, e și mai greu să le urmărim fără abateri. Și încă un lucru: identitatea noastră interioară o fi având ea anumite granițe, dar noi trăim în societate și, pe lângă faptul că noi înșine ne evaluăm permanent, suntem evaluați de ceilalți. Dacă noi suntem încântați de noi înșine sau ne este rusine de noi, ceilalți ne evaluează cu alte măsuri. Sunt oameni care te pot aprecia și sunt oameni care – uneori din interes, alții din invidie sau ură – te băresc și îți prezintă altora identitatea cu totul altfel decât este, influențând imaginea ta în mintea altor oameni. Identitatea ti-e dată în lumea socială de o sumă de priviri ce te evaluează. Identitatea noastră este, în lumea reală, subiectivă și fluctuantă.

Și iată că țin în mână o carte care, cercetând istoria și literatura, ajunge la aceeași concluzie: „Constantin Brâncoveanu rămâne suma acestor proiecții subiective care întregesc imaginea unei personalități puternice. Se confirmă astfel un adevăr din domeniul imagologiei, potrivit căruia identitatea este suma opiniilor despre noi înșine, dar și a opiniilor celorlalți despre noi”. Cartea are un titlu lung: „Demitizarea lui Constantin Brâncoveanu, de la cronicile muntenești la *Cărțile vieții*, de Dan Persa” și a fost scrisă de profesoara Andreea-Roxana Diumea, având ca referent academic pe Adrian Jicu, lector universitar doctor la Universitatea „Vasile Alecsandri” din Bacău, actualul director al Bibliotecii Județene „C. Sturdza”.

Am fost puternic surprins că teza de licență pornește de la bun început pomnind despre romanul meu „Cărțile vieții”, în care și Constantin Brâncoveanu este un personaj. Care era identitatea lui în mintea mea până să mă apuc să citesc

cronicarii munteni și mai ales „Istoria Țării Românești” a stolnicului Constantin Cantacuzino? Era cea știută din școală: a martirului pentru credință. Nu știu dacă înțelegeam prea bine ce înseamnă să fii martir pe atunci, dar acum știu, și Biserica Ortodoxă Română a avut perfectă dreptate să-l canonizeze ca sfânt. E aida aida celorlalți martiri creștini, cu nimic mai prejos. Iar măsura puterii credinței lui ne este relevantă de un fapt cunoscut foarte bine nouă, tuturor. Un părinte și-ar da viața pentru a-și salva copiii. Or Brâncoveanu crede atât de profund că moartea terestră întru Iisus înseamnă dobândirea vieții veșnice, încât poate asista la uciderea fiilor săi. În cronicarii munteni, am descoperit altă identitate a lui. Cea pur omenească, de om supus tentațiilor, de om capabil de intrigi și de crime chiar. Nu m-a interesat să-l demitizez. Mitul său este veșnic, pentru că e dobândit în mod cinsit. Dar pentru a arăta ce m-a interesat, voi spune că am și alte personaje provenite din mărturisitorii ai ortodoxiei, în romanul „Război ascuns”. Ca și în cazul lui Brâncoveanu, eu îi prezint ca oameni. Și ei sunt oameni și sunt exact cum suntem și noi. Suntem supuși greșelilor și păcatelor, dar pentru unii dintre noi poate veni acel ceas care scoate la iveală identitatea noastră profundă și suntem capabili să ne jertfim pentru o cauză, pentru un ideal, pentru o credință adâncă. Brusc identitatea noastră fluctuantă se risipește ca o ceață și toate privirile se focalizează pe această identitate profundă. Cam acesta a fost gândul meu și m-a bucurat lucrarea profesoarei Diumea: căutând să-l privească pe Brâncoveanu dincolo de mit, ca om, întărește în spațiul cultural și public identitatea lui umană, pe care doream s-o scot în relief. Să zic identitatea umană a eroului. De ce am vrut asta? Pentru că toată existența noastră se derulează în jurul Bibliei. Ea este baza vieții și culturii noastre, este baza spiritualității noastre. Și cel mai mare erou al creștinătății este Iisus. De ce El, fiind Dumnezeu, a fost totuși născut ca om? Pentru a suferi toate nenorocirile condiției umane. Pentru a se ruga, în ceasul ultim, Tatălui: „Tată, dacă este cu putință, îndepărtează paharul acesta de la mine”. Dacă nu ar fi fost om, nu ar fi simțit ce simt oamenii. Nici neputința, nici durerea. Dar a fost născut om tocmai pentru a avea identitatea noastră, pentru a trăi ca om și a muri ca om. Aceasta este în esență povestea vieții oamenilor și de aceea mi-am și numit cartea „Cărțile vieții”. Cercetarea făcută de profesoara Diumea îl actualizează pe Brâncoveanu ca om prins în curgerea fecundă a vieții și ni-l redă ca personalitate istorică mai aproape de cel care a fost. I se pot aduce multe învinuiri: a făcut multe greșeli, a avut multe păcate și toate acestea sunt datorate faptului că a fost om. În paranteză fie zis, cel mai mare păcat

al său a fost, în opinia mea, faptul că a supus Țara Românească turcilor, fiindu-le acestora loial. Voi spune mai încolo cum a atârnat asta în hotărârea mea de a-l face un personaj negativ. Până atunci, să amintesc despre cartea profesoarei Diumea că jonglează cu trei planuri, împlinite: al istoriei și istoriografiei, al legendei și mitului, al treilea fiind cel al literaturii, cu insistență asupra post-modernității literare. Dar prin ce este ea importantă? Nu este o carte de istorie, nici de istoriografie, nu este nici studiu literar, nici critică literară, dar se folosește de istorie și istoriografie, de mijloacele studiului literar și ale criticii literare pentru a face o meditație. Pentru a pătrunde într-o zonă mai pretențioasă, aceea a ideilor culturale, pentru a trage concluzii asupra modului în care funcționăm în plan cultural. Și concluzia cărții este că funcționăm după o dublă măsură: cea a documentelor, atâtea câte sunt și avându-și credibilitatea față de care trebuie să discernem, și, pe de altă parte, funcționăm prin ficțiuni, care caută să umple golurile informațiilor asupra istoriei cu supoziii sau ipoteze plauzibile în câmpul umanității noastre. Sunt destul de puțini oameni interesați de ideile culturale, deoarece intri pe un tărâm de nisipuri mișcătoare și este foarte dificil să rămâi la suprafață, să ajungi la concluzii viabile. Din punctul acesta de vedere scriitorul, ca ficționar, este avantajat, deoarece convenția literară nu are nicio legătură cu necesara precizie academică. Pe tărâm academic ești obligat să rămâi strict în zona a ceea ce este demonstrabil cu fapte sau documente, altfel credibilitatea cercetătorului se prăbușește. Profesoara Diumea se așază corect în plan documentar și niciuna dintre concluziile cărții nu ajunge să fie hazardată.

Faptul că această meditație asupra istoriei, istoriografiei, literaturii, adică asupra adevărului și veridicului, a pornit de la un roman de-al meu mă bucură deoarece, atunci când am scris cartea, am avut astfel de gânduri și iată că am acum o confirmare că ele se păstrează, că ele există dincolo de ficțiunea scrisă, dincolo de roman. Îmi arată că lumea întrebărilor din care se naște literatura se păstrează dincolo de textul fictiv și participă astfel la înțelegerea mai bună a istoriei, societății și culturii noastre și mai ales a prezentului nostru, pentru că orice ficțiune se referă la prezentul trăit de noi.

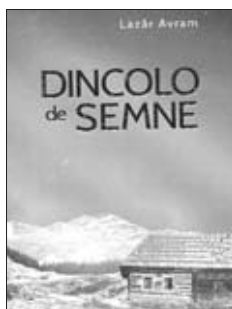
Ideile culturale asociate ficțiunilor și legate de istoria, societatea și umanitatea românească nu pot ajunge la public larg decât prin intermediul oamenilor, cărora le-aș spune gânditorii. Oameni care gândesc pentru public larg. Publicul larg de literatură citește literatură, uneori intuiește că se află ceva sub oglinda ficțiunii, dar publicul larg e alcătuit din oameni preocupati de treburile lor zilnice și nu au timp pentru o meditație mai profundă. De aceea inter-

• Dionis Puscuta

Mircea COLOȘENCO

Lazăr Avram versus catrene critice caritabile

moșesti – după cum susținea, încă pe la 1924, exegetul Garabet Ibrăileanu, referindu-se la opera lui Ion Creangă și nu numai la acest mare clasic al artei literare culte dacoromâne. Di Lazăr Avram provine din atare etnos național, care nu s-a rupt de cultura poporului, devenind *homo universalis*, ci dimpotrivă, și-a dat măsura proprie atât tehnostiinței, cât și artei literare.

După cărțile menționate anterior, vine cu această nouă antologie titrată *Epigrame viole(n)te în 927 de cartuse*, cu jocuri de idei finalizate în poante spirituale, cu rime sălătore, fiind direct și irevocabilu ipocritu, delatiunea, necinstea etc., sub formele lor de manifestare.

Dispuse în cincisicliuri – I. *Sâmburi de altoi* Ochi de veghe (1-185); II. *Boabe de pâstăil* Imposibila oprire (186-497); III. *Coji de toamnă* Fără noimă (498-594); IV. *Volbură* Avocatul soprozonului (595-897); V. *Amintiri, amintiri...* / Timpi și destin (898-927), aria de investigație se structurează în intersecții relative, cu umor ager și ironie vânoasă, cu portrete în *aqua forte*, ingeniozitatea îmbogățită în tuse absurde prin sagacitate clementă, totuși: „In concediu, cî puțin, / Seara, plini de energie, / El vrea țuică, ș-apoi vin, / Ea vrea simplu, o țarie” (*De gustibus*, 51); „in complexu’ alimentar, / Oachesa care servește / Nu te-nsală la cântări / Cât te-nsală când ochește...” (*Comprehensiune*, 69); „Că-i frânare sau ciocnire, / Că-i captură sau roade, / Astăzi, marea ei iubire / Se cheamă Alfa Romeo” (*Julietta modernă*, 102); „Să-i sorb dragostea încet? / Sigur, nu ține figura... / Cum să-i ceri unui poet? / Să bea vin cu picătura?” (*Percepție lirică*, 185).

Alte catrene, deși par „ușure” în metamorfoza lor, filtrate prin site fine, originale, miezoase, sunt încărcate cu sensuri ascunse la o lectură grăbită. Subiectele luate/extra-se din medii sociale diverse dau de fiecare dată cu tifla ticăloșilor, fiind încărcate cu „fitle”

mediari sunt acești gânditori, între care criticii literari, istoricii, sociologii, psihologii. Ei doar pot folosi fermentul cultural pentru a face cultură. Da, se poate face cultură în România și studiind literatură străină, scriind despre Faulkner, Joyce, Dostoievski, Kafka sau Tolstoi, dar aceasta este cultura ce trece pe la noi ca un tren expres, în mare viteză, fără să ne dea știre despre cine suntem noi. Căci cultura cu asta se ocupă, cu încercarea de a contura identitatea noastră. De aceea mă bucur cu mult mai mult când văd că există oameni care sunt interesați de cultura noastră, nu doar de alte culturi naționale și de scriitori străini, pentru că, dacă nu ar fi astfel de oameni, trendul culturii românești ar fi tras pe linie moartă. Și ne-am pierde treptat identitatea într-un fel de zăpăceală națională.

Dar să revin la ce am promis. De ce am făcut din Brâncoveanu un personaj negativ? În realitate el are foarte multe fațete luminoase. Era un om energetic, inteligent și foarte capabil. A dezvoltat învățământul, a încurajat și sprijinit artele și arhitectura. Avea însă și fațete întunecate. A pus biruri peste biruri, dar cu o creștere lentă, încât se spunea că o face cu mânuși. Dar l-am făcut personaj eminent negativ pornind de la o problemă ce vizează identitatea noastră. A fost un domnitor loial turcilor. Se poate să fi fost influențat chiar de stolnicul Constantin Cantacuzino, care-i era unchi și mentor. Unii istorici dau de înțeles că promisiunea nerespectată făcută rușilor că-i va sprijini a fost de fapt la înțelegere cu turcii. Țaratul căpăta putere și victoria turcilor le-a luat vlagă pentru mulți ani. Brâncoveanu se pare că i-a atras într-o capcană. În vremea asta, Bălăneii (Bălăcenii) erau prooccidentali. Constantin Bălăceanu, căruia i-am dat în carte o statură de erou, era colonel în armata austriacă. Tara Românească ar fi putut face alianță cu imperiul occidental. Dar Brâncoveanu nu a vrut. Când armata imperială trece munții, el îi cheamă în ajutor și pe turci, și pe tătari. Apoi chiar el culege informații și îi conduce pe turci în Ardeal, când aceștia vor să se confrunte cu armata imperială.

Care este problema? Transilvania a stat sub Imperiul Habsburgic și acesta a adus acolo numeroase elemente de civilizație. Pe când turcii, deși aveau o civilizație și o cultură, au adus mai ales obiceiuri proaste. Obiceiuri atât de persistente, încât suferim de pe urma lor și astăzi. *Bacși, peșceș, ciubuc, spagă...* sunt cuvinte de care ne lovim și azi. Până de curând nu puteai obține un transfer în interes de serviciu fără spagă. Identitatea noastră a fost afectată pe o perioadă incredibil de lungă. În perioada comunistă, deși bacșiurile și spăgile erau condamnate, stilul turcesc era încă la el acasă. Șeful era un fel de pașă. Măreț față de subalterni și umil față de superiori. Cam asta este esența turcismului. El încă subzistă. Dacă Brâncoveanu s-ar fi aliat la acea vreme cu occidentalii, era foarte probabil ca noi să fi fost altfel astăzi, să avem alt destin. Pentru că destinul ni-l dă identitatea. Noi ne-am purtat în veacuri de istorie după o identitate turcică. Foarte servili față de cei mai puternici. Făcându-i vină lui Brâncoveanu pentru această situație, l-am făcut personaj negativ. Fie-mi iertat, dar un roman este o ficțiune. Însă orice ficțiune vorbește în substrat despre prezentul nostru. Eu am scris, în alt mod, o istorie, dând seama despre problema identității românești.

Creția dlui Lazăr Avram se constituie dintr-o dedublare a inspirației intelectuale, pe de o parte, din lucrările cu caracter ingineresc în domeniul forării sondelor și exploatarea zăcămintelor de petrol și gaze naturale, ca profesor dr. al Universității de Petrol și Gaze din Ploiești (absolvită ca șef de promoție, 1980), autor a zeci de cursuri și sute de articole în specific, colaborator la nenumărate contracte de cercetare tehnostiințifice în țară și străinătate, iar, pe de altă parte, de literatură beletristică – proze, poezii, memorialistică s.a., care nu sunt *violon d'Ingres*, ci o a doua vocație.

Și parcă nu întâmplător s-a născut în comuna transilvană Maieru (16 mai 1955), în care și-a făcut primele clase primare clasicii literaturii române Liviu Brebeanu (în clasa tatălui) și unde s-a născut fratele marelui scriitor – Emil (17 dec. 1899), prototipul lui Apostol Bologa din romanul *Pădurea spânzuraților*. În Maieru, funcționează Muzeul „Cuibul viselor” (1958), care adăpostește manuscrise, cărți rare, obiecte personale aparținând lui Liviu Brebeanu și comunității locale, numele instituției provenind de la titlul noului acestuia, sinonim cu cel al romanului scriitorului german Erich Maria Remarque (1930), muzeu susținut de Consiliul Comunal și amenajat de prof. Sever Urza, muzeograf consacrat.

Este interesant faptul că numele de bolez/ familie Lazăr Avram fac parte din onomastica biblică – Lazăr, forma greacă pentru ebraicul Eleazar, însemnând „Cel ajutat de Dumnezeu” (Luca 16, 20; Ioan 11, 1, 15), iar Avram, însemnând „Tatăl multimii” (Fac. 12; 15, 13-16).

Digresiunile făcute până aici sunt paralele, dar nu străine de capacitățile de creație tehnoliterare ale autorului volumului *Dincolo de semne* (Ploiești, Editura „Karta-Graphic”, 2017, 462 pag.), un compozit între aforistică-memorialistică-proză scurtă, cuprinzând trei părți distincte: I. *Mereu în cumpăna gândului*; II. *Între lacrimă și surâs*; III. *Lumină în spirală*, cu o prefață semnată de literatură prof. univ. dr. Ion Bălu și o postfață de scriitoarea Cleopatra Lorințiu, carte segmentată în 1.664 de consemnări.

Dar nu la această carte diaristică ne-am propus să adăstăm și nici la cele anterioare, cum sunt creațiile literare în versuri: *Ning spicele tăciune* (1997), *Rădăcinile albe* (2000), precum și cele aforistice: *Meseria inimii* (2010), *Leac de singurătate* (2013), cu versiunea acestui volum în limba franceză – *Remede contre la solitude* (2016), serie de opere încheiate de curând cu o antologie selectivă titrată simplu: *Poezii*, apărută în colecția „Opere omnia”, la Tipografia Moldova (Iasi, 2018), ci la epigramele distinsei personalități accentuate ca om de știință/ profesor universitar/ scriitor pline de harismele înțelepciunii tradiționale. Să nu uităm că *aristocrația românească* se trage din țărani (în prezent, numiți globalistic „fermieri”), purtătorii creatorii culturii stră-

în plan moral și spiritual, versul, vedetele supraevaluate, minciuna, fiind și autocritic cu propriul său volum de semne. Cu onestitate, epigramistul pune între paranteze critice falsele valori, abandonându-le de la caz la caz, nuanțate, potrivite gustului său ca pe niște iluzii pierdute sau doșite cu cinism, fiind fără noimă: „Ea visa și el cobea, / Dar la urmă, ce noroc! / Ea să-l afle în cafea, / El, în cărțile de joc!” (*Dincolo de tâlc*, 428); „– De la care semn nespun / Ți-a fost dragostea stăpână? / – De la foarte bine-n sus, / Cum ar zice nențu Vână!” (*Răspuns unei întrebări legate de volumul «Dincolo de semne»*, 434); „Intr-o largă-aseriune / Spre a nu fi interpretat! / Treaba în direcțiune / O reglează regulat!” (*Unui director*, 468); „Bate vântul peste gând, / Maieranco de pe deal! / Toamnă mi-e, și în curând / Fivom frunze de Ardeal!” (*Melancolică*, 549).

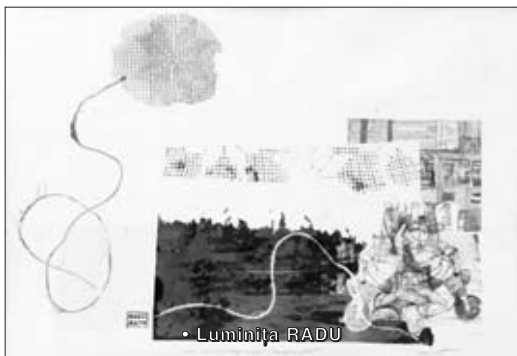
Cărturar ca un mizantrop incurabil (cum altfel să fie un epigramist notoriu?), rămâne totuși, până aproape de final, un copil capricios, deși crud și răzgâiat datorită temperamentalului său ușor tehos, ascuns de fiecare dată sub soprozonul delicateții civilizate. Se vrea, în același timp, și avocat, și procuror, și judecător, „trăgând la pace”: „După foste, după fosti, / Toarce gândul pe pustii, / Fiindcă după ce cunoști / E mai bine să nu știi...” (*Dincolo de intuiție*, 565); „Lecturat-am, așadar, / Cartea-ți despre zăcămant, / Totu-i impecabil, doar / Continutu-i la pământ...” (*Referință critică*, I, N, 613); „Eu nu înțeleg cum o valoare, / Un bun profesor vreau să zic, / Să reprezinte un rector care / În fond nu-seamă mai nimic?” (*Unui coleg care-l reprezintă pe rector în diferite ocazii*, 624).

Nu sunt iertate nici politicianismul, avariția și corupția în noua societate democratică postdecembristă: „DNA – sitari sau corbi – / În justiție se vede, / Unii se prefac că-s orbi, / Alții pe-aceea de amante...” (*Îmi place vânătoarea...*, 283).

Cum trăim într-un prezent incert, modelele se schimbă și ele, fie din climatul familial, fie intelectual; epigramistul ocolește stările contradictorii, paranoia, dar sub masca unor gesturi intelectualiste, fals modeste, sunt vizate posturile semi-sfero-doctilor, ale palavrăgilor omniprezenți ce se vor a fi de prestigiu: „Tot vorbindu-i de deochi, / Doctorul, nervos, / Îi spune: / – După mers și după ochi, / Ai boala vacii neburne!” (*Băzdăc*, 305); „Îmi soptea un om de binel Că-s traduși, fără să știe, / Unu-n două limbi străine, / Celălalt doar de soție...” (*La o lansare de carte cu doi autori*, 337); „Spadasin cu zvăc la dame / A reușit cu mult temeii / Să-nruciseze-n epigrame / Și trupuri albe de femei” (*Unui epigramist necunoscut*, 343); „Tara mult au descălcit / Intr-o lume încălțată / El, profesor pretuit, / Ea, profă nepretuită...” (*Amicului Dana și Neluță B.*, 373).

Autorul e dur, dar drept și actual, construind cu seriozitate și discreție situații din argoul tabloidelor de scandal, biciuind rolul nociv devastator,

Nu am verificat dacă aceste sute de catrene pontoase ale cărții dlui Lazăr Avram depășesc întrucâtva creațiile epigramistilor noștri – Al. Macedonski, Păstorel Teodoreanu și nu numai, alături de cei contemporani –, însă este sigur că multe dintre ele din această carte au spuma acidă/ violentă/ fortoasă asemănătoare cu a multora dintre cele care circula cu franchețe în mediile culturale. Timpul va decide.

• Luminița RADU

Ca să distrugi o comunitate trebuie doar să-i distrugi simbolurile, fie ele umane, religioase, culturale, naturale etc. Orașul își ridică comunitatea, cultivându-și cu tenacitate și mîndrie simbolurile. Uriașul monument Dada de la Moinești a devenit patrimoniu U.N.E.S.C.O., iar autorului, artistului Ingo Glass, i s-a conferit titlul de cetățean de onoare al urbei.

Expozițiile „Dada east tout est Dada” și „Mans arta foto” etalează, în valoroasa galerie a Centrului Cultural Moinești și în cele două galerii ale Bibliotecii Municipale Moinești, o expoziție pe măsura evenimentului: omagierea nașterii lui Tristan Tzara, dar și a mișcării Dada. Proiecte regizate (curatoriate mi se pare puțin zis!) de sculptorul și doctorandul în istoria artei Constantin Ținteanu. Triunghiul plastic se încheie cu expoziția „Periplu Dada”, a deja consacratei Galeriei „Geneza”. Aici a gândit cine, ce și cum expun un artist emblematic al Moineștilui și un cercetător plastic al fenomenului: Ion Văsâi. Tot el a pus la dispoziție lucrări din valoroasa colecție muzeală a taberelor îndelung făptuite. Simpozionul vizual se desfășoară între 19 aprilie și 19 mai. Acesta se vrea, și este, un regal al artelor plastice! Săptezeci de artiști din România, Franța, Germania, Cehia și Moldova prezintă pictură, grafică, fotografie, sculptură, obiect, instalație. Din Bacău, 18 artiști au adăugat valoare evenimentului.

În orice experiment artistic, un număr de procente aparține întâmplărilor pur și simplu, adică întâmplărilor întâmplute sau ale celor ajutate de hazard prin mâna omului; deci, de factură Dada.

Cei din „țara triștorilor”, ne spunea francezii. Și chiar dacă timpul a trecut și vremurile se spune că s-au schimbat, din nefericire, un procent considerabil din locuitorii acelei țări au rămas la fel de triști, mai spun despre noi străinii. Mesajul expoziției este similar cu cel al mișcării: un elogiu adus diferenței, într-o lume cu o puternică tendință de uniformizare a mentalităților, dar și a gusturilor.

Atunci cînd vezi de la depărtare, totul ți se pare egal..., ca să nu mai vorbim de claritate! Încerc să iau distanță pentru a scrie, a da informații. Cum așa putea să o fac mai bine decât apelând câțiva artiști invitați, cărora le-am adresat următoarele întrebări:

1. Spune-mi ceva despre DADA, cu o minimă seriozitate (dacă... ne permite subiectul!)
2. E nevoie de DADA într-o

lume care păstrează mascate datele care au dus la apariția acestei mișcări-fenomen?

3. Cercetătorul Tom Sandqvist a scris în urmă cu zece ani cartea „DADA Est. Români de la Cabaret Voltaire”, dedicată în mare parte mișcării DADA din România. Teoria lui este că Dada s-a născut în estul Europei și nu a apărut gata formată, într-un salon literar din Zürich. Într-adevăr, dacă privim atenți, vedem că spiritul Dada a început în momentul când Marcel lancu, Ion Vinea, Tristan Tzara și alții au înfiintat revista „Simbolul”, în 1912. Astfel, putem spune că a fost una dintre primele reviste de avangardă, înainte de conceptul Dada, înainte de Marcel Duchamp și Cabaret Voltaire, spunea Raya Zommer-Tal, director și curatorșef al Janco-Dada Museum din Ein Hod (Israel). În țara care i-a dat pe cei mai importanți reprezentanți ai dadaismului, Domnia Sa se întreba, în calitate de curator al Art Safari 2016, de ce România nu a devenit capitala dadaismului, la acea vreme?! Ar mai putea prinde contur, evident ca potențial cultural și turistic, această dorință?!

4. Cum operează spiritul Dada în opera ta?

Răspunsuri

Suzana Fântăniariu: Consider că în comentariile privind expoziția recent deschisă la Galeriele de Artă ale Centrului Cultural Moinești (curator, Constantin Ținteanu), „Dada East Tout Est Dada”, pot fi interferate recentele proiecte ale Wandeii Mihuleac, animatoarea avangardei românești, în inima Europei. În 2016, în afară de excelenta carte ilustrată „L'homme approximatif” („verbalizăm”), Avangarda Tristan Tzara, Editura „Transignum”, unde am fost și eu invitată alături de artiști români și francezi, Wanda Mihuleac a mai „curatoriat” o expoziție și o serie de performanțe (realizate de Ioana Tomșa), la Tel Aviv, Institutul Cultural Român, Institutul Francez și Muzeul „Marcel Janco”. „Dada 100 Dada est un microbe vierge”. Au fost prezentate cu succes performanța „Vite fait, bien fait”, de Denis Parmain; piesa de teatru „Le cabaret Dada”, la Paris, pe textul lui Matei Vișniec, imagini de Wanda Mihuleac și Ioana Tomșa. Tot în 2016, s-au derulat șase performanțe la Muzeul de artă brută din Paris, iar în 2018, artista a susținut o conferință-performanță „Le caractere performatif du langage surrealiste roumain” în „L'auditorium” (Halle Saint

Ioan BURLACU

Dada Vinci

Pierre), Paris. Cea mai recentă acțiune este „campania electorală a Roumpfilor” („Une fiction politico-burlesque européenne”), în curs de desfășurare, se va lansa cu ocazia alegerilor europene din 26 mai.

În ceea ce mă privește, obiectele „ready made” cu intervenții fac parte din proiectul „Utopic”, cu instalația monumentală „Apartamentul utopic”, de la Muzeul temporar de Artă Contemporană „Calpe”, Timișoara, 2017; din cadrul Bienalei Art Encounters, „Arta – mod de întrebare”, după romanul lui Georges Perec.

În încheiere, în chip dadaist îl citez pe Emil Cioran: „E greu de suportat decăderea, chiar când atinge succesul”.

Cosmin Moldovan: 1. DaDa nu poate exista decât prin seriozitate; 2. Fiecare lucru are o polaritate, completează ceva existent; 3. Totul e relativ în DaDa. România, capitala dadaismului. Moineștiul, țara dadaismului; 4. Nu doar la nevoie. Este parte componentă a actului artistic, fie că vrem sau nu vrem.

Ovidiu Petca: 1. Da; 2. Da; 3. Da(Nu) Da; 4. Da.

Ioan-Augustin Pop: 1. Despre acest lucru vorbim numai cu seriozitate. În arte, ca în orice alt domeniu în care se lucrează cu valori, istoria a consacrat un întreg complex, un construct cu fapte, filosofie, morală etc., determinat de idei și aspirații în contextul existent; 2. DaDa nu e fenomen, ci una din mișcările importante, clar conturate din avangarda istorică. Între dovezile ne-ocultării stau creațiile artiștilor necunoscuți sub numele de neodadaști și cercetările din istoria artelor, în secolul douăzeci; 3. Nu comentez interpretările făcute la cercetarea lui de Tom Sandqvist. Dar zîmbesc la gândul că o mișcare artistică este monopolul unei țări, fie și simbolic. Eu sper că nu, sper să nu nască în România revoluționari utopice; 4. Nu operează fiindcă nu empatizez cu pictura din avangarda primelor decenii. Am văzut lucrări în Europa și în țară, câteva. Manifestul a fost lansat de mult. În 1916, iar eu, ca și grupul din care am făcut parte în anii '80, A35 Oradea, am fost interesat mai mult de neoavangarda postbelică, respectiv de expresionismul abstract și valurile din Pop-Art americane, apoi de elementele de postmodernism din Transavangarda italiană și neoexpresionismul vest-german. Acum lucrez de câțiva ani la proiectul TZARAgordian, care are o legătură doar conexă cu dadaismul. Suportul conceptual rezultă dintr-un complex de reacții la erorile nepermis de grave, comise de practicanții de peisaje, prea mulți, care fac un soi de modernism uitat de lume și de coloniile pictorialilor din România. În concept am

asimilat termenii „țară”, „Tzara” și „nodul Gordian” și proiectul evoluează într-o direcție diferită de relaționările la mișcare. Asta e altă discuție...

Adrian Sandu: 1. Cred că DADA a existat dintotdeauna. DADA reprezintă însăși teoria vieții, ne confruntăm cu acest fenomen din primele clipe de viață. Este hazardul, este însăși întâmplarea că ne-am născut; 2. Sigur că este nevoie de spiritul DADA, într-o lume în care se încearcă uniformizarea spiritului liber creator. DADA reprezintă celălalt taler al balantei, reprezintă necunoscutul, setea de experiment, acel x al ecuației; 3. Cred că da. 4. În arta mea, spiritul DADA este esența, de cele mai multe ori. Operez în general în zona colajului, și cum unii scriitori susțin ideea potrivit căreia cărțile se scriu din cărți, consider că materia primă ideală din care îmi compun lucrările provine tot din lucrările mele, pe care le sacrific cu plăcere în ideea creării unei lucrări noi.

Ion Văsâi: 1. Unghiul din care este privită nașterea fenomenului, perioada la care este raportat, cheia în care se face interpretarea sunt de fiecare dată altele. Un lucru pare să fie cert: în acei ani ai începutului de secol, revolta artiștilor născută din condițiile sociale, culturale, economice s-ar fi manifestat radical oricum, dacă nu la București sau Zürich, atunci la Paris, Londra sau poate la München. Lumea artelor se afla sub o presiune insuportabilă (generată de nemulțumiri, incertitudini sau de ororile confruntărilor din teatrul de luptă din Marele Război) și căuta o supapă de refulare. Aceasta s-a numit Da-Da. 2. Societatea actuală este una extrem de complexă,

• Mireea Roman

total diferită de cea de acum un secol. Realitățile culturale de astăzi par însă a se confrunta cu situații de criză de la începutul secolului XX: raportul de forțe în plan european și intercontinental, tendințele de dominație economică și militară în plan mondial, fenomene ce nasc tensiuni, crize, nemulțumiri și un real pericol pentru stabilitatea planetei. În plan cultural postmodernismul manifestă în ultima jumătate de secol se pare că își joacă ultimul act de conformitate. Din culise pândesc tineri actori seduși de nebunia nonconformismului și de fascinația unui hazardant NU-NU. Declicul acestora este doar o chestiune de timp. 3. Faptul că o parte dintre acești intelectuali reușiți în jurul revistei „Simbol” au părăsit Bucureștiul și s-au îndreptat spre țări ca Elveția sau Franța demonstrează că zona aceasta nu era prielnică unor asemenea prefaceri și nu ar fi fost capabilă să exporte idei de o asemenea importanță. Spre deosebire de Paris, Bucureștiul nu avea alonja culturală a unui oraș cu tradiție în acest domeniu. De aceea, probabil, specialiștii nu se mai sînchisesc să aștepte un fapt ce rămâne în bună parte acoperit de colbul timpului. 4. Este foarte greu de apreciat, dacă nu chiar imposibil, în ce măsură fenomenul Da-Da mai este prezent și se manifestă în artele contemporane. Se mai fac simțite doar reverberații ale acestuia, traduse în gesturi sau atitudini artistice de o mare diversitate. Dorința de experimentare a noului, aprecierea sau valorizarea hazardului, îndrăzneala și febrilitatea căutărilor sunt marile câștiguri de pe urma avangardismului.

Adâncimile răspunsurilor date de colegii mei îmi proiectează noi înțelesuri asupra expoziției și a modului de panorat. Fată de regiilor care conduc jocul actorilor și desfășoară filmul, un curator dirijează povestea artistului alegând, colând, dând sens lucrărilor, dar și asumând în numele conceptului său o nouă creație: expoziția. Dar asta după ce operele vor fi mutate în pielea comună: artist - galerist. Câteva axe și soluții verificate deja în expoziția anterioară, evidențiate de însuși Ingo Glass, sunt prezente și acum. Viziunea încă de la alegerea lucrărilor. E ca un puzzle, cu elementele desenate cursiv. Lucrări improporționale cu rezonanța numelui și lucrări în dezacord cu mica rezonanță a autorului! Sinceritate sau măiestrie de real curator?! Amândouă, probabil. Nimeni nu e mai important ca altul, prioritatea e pe lucrări, nu pe nume. Fiecare lucrare trebuie pusă în valoare.

Impresii

Lucrări de la postimpresionism, neoavangardism, neoexpresionism, postmodernism la constructivism; de la pop-art la arte povere și minimalism. În sala principală, un regal vizual! Cele mai apropiate de spiritul Dada (și prin artiști, și prin ineditul sălii) sunt lucrările din Sala albastră a Bibliotecii, unde îndrăzneala și soluțiile curatorului te copleșesc. Știam că fotografiile aparțin

artiștilor plastici și artiștilor fotografi și mai știm cum a fost compus parcursul pornind de la un semn verde, cum a fost gândită compozițional, dar mai ales alăturată fiecare lucrare. Ce privilegiu!

Actorii străini repetă că nu se așteptau la așa calitate a lucrărilor din expoziții. Ajuns la „Mans art foto”, vorbele arhitectului și profesorului scoțian te pătrund: „Este o expoziție permanentă?! Să fi dorit și nu ați fi putut să proiectați o asemenea galerie! O expoziție surprinzător de frumoasă!”

„Copleșită de așa eveniment! Nu te sature să revezi! Tot luăm sala de la capăt!”, spun doi vizitatori din Bacău, cuprinși ca mulți alții de o impresie puternică.

În loc de concluzie

Fenomenul DADA a însemnat, desigur într-un alt mod și simțire, ceea ce altă dată a însemnat Da Vinci pentru arta Renașterii; mai bine zis înseamnă, pentru că între timp spiritul DADA se conjugă la prezent, e aproape clasic. Așadar... Vinci DADA!

Expozanți

1. „Dada east tout est Dada”:

Mihai Bejenariu, Ilie Boca, Mari Bucur, Dragoș Burlacu, Ioan Burlacu, Florin Ciubotaru, Mihai Chiuraru, Florin Coulin, Marius Crăiță-Mândră, Vasile Crăiță-Mândră, Iulian Cristea, Marie Noelle Deverre, Cristi Diaconescu, Maxim Dumitruș, Suzana Fântăniariu, Marin Gherasim, Ruxandra Grigorescu, Geanina Ivu, Dumitru Macovei, Ovidiu Marciuc, Georgian Mazerschi, Ion Mihalache, Cosmin Moldovan, Teodor Moraru, Cristian Paraschiv, Ovidiu Petca, Ana Petrovici-Popescu, Ioan-Augustin Pop, Sorin Purcaru, Dionis Pușcută, Luminița Radu, Remus Radu, Mircea Roman, Bianca Rotaru, Adrian Sandu, Mihai Sărbulescu, Ștefan Seavstre, Constantin Ținteanu, Ion Văsăi, Bogdan Vlăduț, Florentina Voichi, Gheorghe Zărnescu, Simion Zamsa.

2. „Mans arta foto”:

Constantin Broșu, Dragoș Burlacu, Ioan Burlacu, Philippe Chardon, Andreea Ciolacu, Ioan-Viorel Cojan, Anwar Hossain, Otto Kruch, Mia Nazarie, Christian Paraschiv, Sever Petrovici-Popescu, Andrei Rosetti, Bianca Rotaru, Constantin Ținteanu.

3. „Periplu Dada”:

Ion Sălișteanu, Ileana Nicodim, Matous Vondrak, Ștefan Iacobescu, Ion Nicodim, Amelia Diamandescu, Elena Samburic, Mihai Chiuraru, Dany Zărnescu, Marin Gherasim, A. M. Agripa, Ariana Nicodim, Ion Văsăi, Viorica Zaharia, Mircea Bujor, Vasile Tolan, Horea Mihai, Sergiu Cuciuc, Alexei Cobilneac, Elena Lupașcu, Oana-Maria Văsăi, Liliana Grecu, Teodor Moraru, Ovidiu Petca.

Simpozionul Internațional și Expoziția Muzeală „TristanTzara și cultura Dada”, ediția a VIII-a, 18-20 aprilie 2019, Moinești

Inefabile, dadaistele holograme

(închipuiri, fantasme, năluciri care arătau-s-au la cea de-a opta ediție a unui simpozion dadaist)

Putem să ne imaginăm orice, fantezia noastră este infinită: grifoni plimbă-se prin parcul dada, au teodolii, astrolaburi și alte varii instrumente prin care ochii lor scrutază un viitor arhitectural ipotetic, oronabili cetățeni îi ignoră, pătrunși fiind de multe griji ale unui cotidian cenușiu vopsit în infinite nuanțe de gri. Preafrumoase silfide, purtate pe umeri de fauni musculoși, indică cu gesturi leșee un anume areal pe care fabuloase animale se grăbesc să-l delimiteze cu firele unor pinze de păianjeni cumsecade care croșetează impasibili lungimi necesare și suficiente.

Se poate ușor observa cum obsitoare eforturi efemere ei depun în policrome baloane de săpun și le așază în mari rafturi de aer, stivuite laborios. Planurile unui Simpozion A Tot Ce Este Frumos, o himeră care ca o părere apare în mințile celor ce se cred în stare. Deja a armată de cavaleri, bifind de pe o listă anume, aduc materiale cu corăbii încăpătoare: cărămizi din spumă de mare, strofele unor poeme năucitoare, valurile de marmură fluidă necesare, sticlă din eterul cel mai pur, betoane, lungi liane, un tesseract dur, lemn de trandafir din Indiile Orientale, plăpumile firave ale Aurorii boreale, diverse alchimice metale, tije de flori cu felurite petale, piramide și obeze sfere, cuburi cu laturi punctiforme, grele, razele unui soare stingher, scări cu proptelele sprințite de cer, noi poeme, ansambluri de scripștii rotitori, replici de teatru din gonflabili albi nori și alte viabile nimicuri. Un centaur și o gorgonă îndeamnă o claiă de ahotnicșii șerpi fiecare lucru să îl noteze pe un hectar de pergament, alături de schițele cadastrale. Ce festival cu evenimente kolossale se va înfăptui aici, nimeni nu bănuiește. Fantezia încă nu ne obosește, reveria se gudură pe lângă ea: Doamne, Tu faci posibilă, grandioasă imaginația!

Clipim din pleoape de câteva ori și pregătirile-s gata. Adică, iată, un labirint de coloane, pe ale căror suprafețe se întrevăd sculptate versetele incantațiilor șoptite încontinuu de sfincși cugetători, laocoonizii lenitivi, hieratice pneumoscorpii, înaripate sepii gelatinoase ascund într-un adnc Ințrarea: o alambicată intersecție de triunghiuri care definesc planuri cu imagini reflectate refractar de alte imagini în fațetele cristaline ale unor oglinzi, imposibil de înțeles în apele acelor. Dacă te îndrepti spre ușile care par a se îndepărta mereu, vei descoperi că deja ești într-un anume interior, pereții sunt undeva la orizont, mari cit niște canioane abrupte și, din loc în loc, grupuri de Atlași te îndrumă spre un nicăieri foarte savant explicat, cu arguție alegorică, conform unei cartografii inventate ad-hoc. Îți vor spune că mobilierul nu este necesar, dar te vor pofti să te așezi pe largi sofale, unde harpii și drăgaice arunca-vor cu petale de mac înspre tine și, din mari cădelnițe, ambră împrăștiată-vor suspinind languroase, offind și gingurind mefitofelic. Paracelsus însuși, învăluit în ceața mirosind a mosc, te va îndemna la visare și candidă zăbavă și-ți va da să guști din diabolica maronie fiertură, cafea turmată din alambicuri de aramă în cești pintecoase și rubiconde. Dându-și cuvîntul că rețeta unei atari fermecate licori

fast-a îl căutat-o îndelung în crepuscularul ev mediu timpuriu și nu piatra filosofală sau elixirul unei tinereti vecinice, posibile și acestea, bun înțeles, fără a fi cu puțință. Împrejur, pe simze alcătuit din locuința unui cumsecade minotaur care și-a dat acordul, mari pinze cu holograme și cronotipuri mișcă-se plenar și odihnitor, varii vopseluri se perindă, ca un abur molcom, nehotărâte fiind ce anume spații ample să împlie și din care pollockiene pensoane și bidineluri să se scurgă aiuritor. Îl zărești într-un îndepărtat ungher pe Tristan Tzara, cu o bască proletară și bacoviană în miinile-i cu degete lungi, pătate de nicotina unor metafore inefabile, stînd de vorbă despre absalom și absoluth cu Victor Brauner care, cu largi gesturi scenografice și regizorale, obligă la pași de menueț citiva plăpînzi balauri dimpreună cu orientali dragoni. Solzii acolora se risipesc și domnie cu înalte cocuri și diforme centuri de castitate îi adună, au potcoave magnetice și lungi pensete pentru a croșeta armurile necesare criticilor în bătălii conceptuale și diatribice argumentative, fie numele lor per sempre pomenit în colbuitele hronici, cum altfel și-vom noi, orbecând ca Toma necredinciosul cu mina a palpa-palpare, ce și cum este aceea Valoare, din care anume unghiri să o primim ca să îi recunoaștem formele, năravul, modul de administrare etc. Ei vor conceptualiza declamatoriu cu părintesc alint și orgoliu pedagogic, și noi vom face lor ascultare. Consumatori de cultură se gudur, salcîmi se scutur, zile trec, vernisaje se petrec. Marcel Iancu taie prăzului panglicile unor perpetu-uranii imobile, retezîndu-le cu ciocurile perpendiculare ale unor stimfalide care se întimplă să fie acolo, diversi magi de asemenea, la fel Sașa, arătînd către public o pană...

Încăperile s-au umplut de lume! Emoționați cum suntem, toți ne par familiari, nu-i vorbă, fiecare actor cuminte își urmărește rolul în happeningul hipnotic, mari grupuri de artguru, în plenumuri flower-power, cără imense litografii și manuscrise obeze, dicționare funcționînd perpetuu pe

principiul cărții de nisip și proiectoare de realitate fantasmagorică. „Nu este nici un acolo, acolo!”, strigă oarecine aferat și noi învîncîntăm, urmărim cum Acela, cine va fi fiind, întinde degetul către orizontul pictat tocmai atunci de îngeri 33, primiseră ei însărcinarea aceasta și ce să vezi, o duceau la bun sfîrșit, tîind cont de viziunile fiecăruia dintre noi, spectatorii, astfel încît care mai de care avea despre ce să mimeze sau nu: interesul, pictiseala, revolta, alte sentimente vremelnice care și se dădeau, în schimbul unor promisiuni deșarte, de la garderob, de către o nimfă smulsă huliganic de niște golani din mijlocul unor pastorale bucolice rubensiene! Atmosfera tremura cutremurată de multimele blitz-urilor, a camerelor de luat vederile, eram o multime de andabați admirînd tot ceea ce se întimpla acolo cu cealtate asumată teoretic, practic nu ne venea să credem că simpozionul chiar Este, că fusese cineva în stare, chiar cu ajutorul vrăjilor atîtor zeități păgîne inventate în catatonical extaz al șamanilor iviți nu se știe de unde, să facă posibile așa de multe evenimente frumoase, mai reale decît realul, hyper-real ipotetic, oniric, o aporie demnă de structura unui cotidian occidental implementată pe plaiurile moritice ale lui și-și, după eforturi și cazne atribuite în mod cu totul și cu totul eronat la lui Sisif, ba mesterului Manole... Euforia trecuse, sorbeam din pocale spumoase vinuri metamorfizate apolinic în șampanie, ni se permisese în sfîrșit să ne plimbăm cu gondolele peste lacul păcurii cu țiteiul cel mai negru din cîte îmi fusese dat să văd! Suntem în Dada City, un strălucitor oraș de provincie rătăcit în geografia confuză a provinciei moldave. Lumea plescăia din buze toșcîind surîsurii *comme il faut*, se sopteau concluzii concesive, organizatorii, cocotați pe gogoloiul unei atari reușite mediatică, se străduiau să împartă proportional metanoia și să repartizeze un curcubeu de ocazie la toată lumea. Eram fericiți și varii beatitudini planau plenar, omul se dovedea, a căta oară, un animal gregar. Vîsliind temeinic prin păcura feeric iluminată de speranțele atîtor invitați, gondolierii urlă canțonete despre un fel de trandafir cu arome mii și petale ovoidale făcîii, căruia nu i se cunoaște neam vocabularul. Stelele pe cer inchiupie un milu celest peste care, cizelat bibelou, șade legendară luna și în nisipul ei înfîpt, vaporos fluturînd dign, se zărește drapelul instituției culturale care are brodat pe mijloc un vas ce conține esența eternă a lucrului în sine...

* în rolul Minotaurului: Paul Dom (Zürich, Elveția); pneumoscorpii: Clarissa Hurst (Zürich, Elveția) și, bun înțeles, Laura Mercadante, Paola Palmieri (Milano, Italia); pneumoscorpion: Emmanuele Ferrarini – milanez de asemenea; poetesse, preafrumoase silfide: Violeta Savu, Tincuța Horonceanu-Bernevic și Mirela Bălan (Bacău); zugravi de bine: multime de artiști plastici din România și cele străinătățuri; sfinxe cu suflet imens și inimă asemenea: Ecaterina Crețu (Bacău), Claudia Apostu, Adriana Căzănel, Alina Pistol, Otilia Purcaru, Laura Romanescu, Delia Manișescu (Moinești); fauni, naiade, driade, felurite zine: Alex Floroiu și membrii Companiei „Breasla actorilor” – București; gnomi un hobby: junele și junii de la școlile gimnaziale „Tristan Tzara” și „George Enescu” precum și înzestrat talentații elevi ai Liceului „Spiru Haret”; grupul de artguru: Irina-Margareta Nistor și orchestra Cellofun (București); organizatori: profesioniștii administrației locale din municipiul Moinești; nobile spectre, fantome digne: Tristan Tzara, Hans Richter, Sașa Pană, Stephan Roll, H. Maxy, Ilarie Voronca, Marcel Iancu, Victor Brauner, Kurt Schwitters, Hugo Ball, Jean Arp, Richard Huelsenbeck...

Dadaist de serviciu pe municipiul, Viorel-Florin COSTEA

„Ceea ce ne preocupă e căutarea unui nou fundament pentru acțiune și gândire“

Charles Olson:
„Human Universe“

Gheorghe IORGA

Charles Olson & CO. De la open road la poetica deschiderii (1)

„Dacă ne angajăm în câmpul științei, dacă ne preocupăm de tehnici și de cunoștințe, dacă noi căutăm adevărul, nu o facem ca să ajungem la o concluzie, ci ca să ne menținem expuși la ceea ce nu știm, ca să ne confruntăm dorințele și nevoile dincolo de obișnuita și abilitățile dobândite, dincolo de ceea ce «merge de la sine», ca să ne situăm mereu chiar în marginea noastră, la limita extremă a pipăitului și gândirii, acolo unde tănesc impulsivitatea și noutatea. Această formă expusă, deschisă (Olson o numea «vers proiectiv» a văzut lumina zilei în anii '40. Odată cu «The Pisan Cantos», de Pound, «Paterson», de William Carlos Williams, «Simfonia în trei mișcări» a lui Stravinski, începem să-mi dau seama că locul formeii putea fi minimal, că ne puteam concentra pe sunet și pe sens prezente exact acolo unde se găseau și că puteam face să derivăm melodice și narative nu plecând de la un plan conceput dinainte, ci chiar de la compulsiile imediate... E vorba aici despre o nouă estetică, desigur, dar, și mai mult, despre un nou sens al vieții. Poate că ne dăm seama, așa cum omul nu a făcut-o niciodată până acum, că nu numai conștiința noastră personală, dar și structura internă a universului n-are drept loc de realizare decât doar universul imediat. Fizica atomică ne-a adus în pragul unei astfel de situații. N-aș putea spune dacă trebuie să vorbim despre certitudinea sau despre îndoială. E un fragment din studiul „Towards an Open Universe”, din 1964, al poetului american Robert Duncan (1911-1988), reluat în „The Poetics of the New American Poetry” (1973, o antologie de texte referitoare la protostructurile și structurile unei poetici, inițial americane, apărute în anii '40 ai secolului trecut, numite „nouă lume”, „câmp deschis” și fundamentate de Charles Olson (1910-1970) în cunoscutele eseuri „Projective Verse” (1950) și „Human Universe and Other Essays” (1965). Să remarcăm de pe acum că noua estetică nu e un produs artistic american (chiar dacă poezii implicați sunt născuți americani), nu e o „specialitate” propusă de New York ori San Francisco, ci e un produs esențialmente apatrid, cum vom vedea. William Carlos Williams (1883-1963) își dădea seama de acest lucru din interiorul fenomenului poetic respectiv: „Când spun «nouă» lume, nu înțeleg [lumea] «americană». Iar E.E. Cummings (1894-1962) nu înceta să repete că e vorba despre ceea ce trăiește și, de asemenea, de ceea ce te face atât de solitar; nu «american», ci «senzual» („Lower Case Cummings”, în „Selected Essays”, 1954).

Ni se pare dificil, astăzi, să afirmăm dacă fizica modernă (teoria relativității, teoria cuantică etc.) e aceea care i-a adus pe Olson & Co. la pragul despre

care vorbește Duncan sau dacă această fizică însăși făcea parte dintr-o transformare mai generală a gândirii, dar e sigur că o anumită categorie de poezi a căutat inspirație sau confirmare nu în lumea închisă a literaturii, ci în „lumea rece” a teoriei fizicii. Ce să spui despre această „lume rece” și despre noua concepție de viață ce o anima? Răspunsul îl aflăm dintr-o frază a lui Olson („Human Universe”): „Știința a distrus echilibrul și a aruncat în aer noțiunea de valoare, ce este responsabilitatea particulară a omului.” Lumea e „rece” (și goală) în sensul că a fost teatrul dezintegrării și al disoluției reprezentării noastre familiare despre lume. „În ceea ce privește obiectele exterioare disecate nemilos de știință [...], căutările noastre au adus materia solidă la molecule, moleculele de sarcini electrice dispersate, iar sarcinile electrice, la unde de probabilitate [...] Fizica teoretică a analizat fenomenele perceptibile ale universului, spre a ajunge la entități de bază ale căror natură și activități sunt esențialmente incognoscibile” (A. Eddington, „New Pathways in Science”, 1935). În termeni... omeneste, rezultatul a fost o goliciune intelectuală. O goliciune intelectuală pe care unii o deplăneau (T.S. Eliot, „Patru Cvatete”), dar care îi fascina pe alții, fiindcă presimeau un nou mod de a vedea lucrurile, o nouă manieră de a experimenta viața. Un spațiu dincolo de știința stabilită (Williams: „Albeața unei lumini dincolo de fapte”, în op.cit.) Aici credem că începe „lumea deschisă”, nu fără dificultăți...

Unul dintre cei care s-au angajat cu toată ființa în aceste dificultăți, și ca poet *dur* (lipsit, adică, de orice „prostie” artistică), și ca pedagog, de o energie cu totul neortodoxă („Poetul este singurul pedagog [...] cu care ne putem mândri. Si vreau să spun poezii duri, doar cei mai buni ai speciei, nu toată banda; și nu ceilalți educatori”, în eseul „The Gate and the

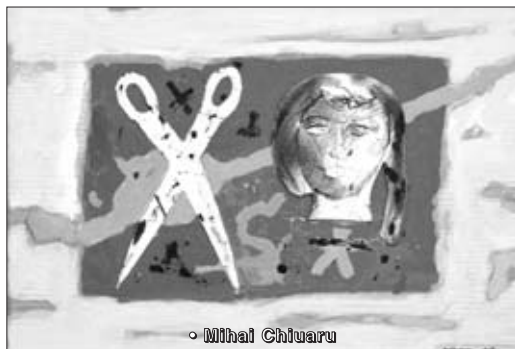
Centre”, din „Human Universe”), a fost Charles Olson, pentru care, cuvântul-cheie e „fundament” („ground”, „grounding”): „Sunt disperat atunci când se încearcă să se edifice un învățământ pe o fundație alta decât cea a individului (care e fundamental său – hai să vezi, cetățene, pătrunde până aici, oprește-te, găsește în tine propriul loc, punctul de plecare: aceste două lucruri, insistând mereu că nu-i niciun secret, cel mai mic secret, ci doar două experiențe de vârf, experiența ta și experiența meseriei tale”. Un fundament – două practici (două practici care, în fond, nu-s decât poate una), iată nucleul oricărei opere olsoniene. Dar ca să ajungă la ceea ce dorește, ca să iasă din atâtea incoerente unde se complică timpul și spiritul (fără să întârzie într-o poziție intermediară ce n-ar fi decât manipularea formulelor), e necesară o muncă venerabilă: mai întâi, pentru el, apoi, și pentru alții. În câmpul fizicii teoretice, am văzut cum reprezentarea familiară a lumii se reduce la particule și, în consecință, la un substrat de procese necunoscute. Într-o manieră analogă, îl vedem pe Olson, în activitatea sa poetico-pedagogică, străduindu-se să iasă din *general* și să se îndrepte spre *particular*, pe de o parte, iar, pe de altă parte, să părăsească universul discursului normal spre a câștiga și stăpâni un teren („ground”) dinamic fundamental. În eseul omonim din „Human Universe”, citim, printre altele: „Noi trăim de multă vreme sub semn generalizării, cel puțin din anul 450 î.H. Și asta a avut efect asupra celor mai buni dintre oameni, asupra celor mai bune lucruri”. Pentru a găsi acest teren fundamental („energii și metodologii primordiale”, în eseul „The Gate and the Centre”, op.cit.), Olson se întoarce în istorie, cu 2000 de ani înainte de Antichitatea greacă, înainte de Homer, până la fenicieni, babilonieni, akkadi-

eni, până la dinastia maritimă a Sumerului. Credea că „terenul”, „fundamentul” începe să-și piardă coeziunea cam pe la anul 1200 î.H. (în eseul „On Poets and Poetry”, din „Human Universe”, op.cit.).

Tentativa e de „a găsi un discurs diferit de cel pe care l-am moștenit și care e implicit în limbă de la Chaucer la Browning; de a încerca, printr-un mijloc diferit de cel al «motivului» (*pattern*, n.n.) și al «raționalului», de a face ca discursul să poată acoperi realul” (din eseul „On Poets and Poetry”, din „Human Universe”, op.cit.). „A acoperi realul”... Ne-am putea gândi că ar fi vrut să spună mai curând a „redescoperi” realul, realul încărcat de generalități, de simboluri, de sinteze. Asta înseamnă părăsirea „lumii” pentru a regăsi propriul trup („proprioception”): „acest «corp» ce produce spontan experiență” (în eseul „Proprioception”, din „Additional Prose”, 1974); și mai înseamnă părăsirea discursului pentru a regăsi cuvântul ca forță fiziologică („versul proiectiv”): „poemul trebuie să fie, în fiecare moment, și o descărcare de energie” (în eseul „Projective Verse”, din „Human Universe”, op.cit.). În cercetările sale lingvistice, Olson și-a concentrat atenția mai ales asupra cărții istoricului de artă Ernest Fenellosa (1853-1908), „The Chinese Written Character as a Medium for Modern Poetry” (1912): „cea mai bună căruție despre limbaj de X vreme” („The Gate and the Centre”); hieroglifele Maya (hieroglifele Maya ne arată o manieră de a ne situa față de natura ce e în contradicție completă cu a noastră; totuși n-a fost niciodată vorba ca o oarecare utilizare a acestei diferențe să se însinuze în societatea noastră actuală” („Human Universe”, *ibid.*); și limbi amerindiene ca *Hopi*: „Hopi e o limbă specific adaptată la topologic ca la unul dintre caracterele naturii primordiale și libidinale a omului, adică la tot ce-i este apropiat” (în „The Maximus Poems”, 1960). În legătură cu limba *Hopi*, Benjamin Lee Whorf a publicat, în „Teachings from the American Earth” (1975), studiul, considerat fundamental, „An American Indian Model of the Universe”, despre care, în „După Babel” (1975), George Steiner scrie: „Whorf conchide asupra paradoxului că tot «câmpul semantic» al multor comunități numite primitive implică o fenomenologie a experienței cu mult mai apropiată de datele fizicii secolului al XX-lea și de psihologia formeii (*Gestalt*, n.n.) decât ceea ce se poate găsi în grupul lingvistic indo-european”.

Până la ce punct să regăsești „primitivul”, cum să revii la limbajul ca act, ca forță proiectivă ce nu numai că-l împlinește pe om, dar „deschide la dimensiuni mai mari decât omul”? În „Human Universe”, există o scrisoare pe care Olson i-o adresează lui Elaine Feinstein, în care explică o parte din demersul lui: „Vorbesc pomind de la o «axă dublă»: înlocuirea clasic-reprezentativului cu primitivul – abstract... Evident, nu folosesc cuvântul „primitiv” în sensul idiot de «opus civilizației». Prin „primitiv”, înțeleg «prim, primordial», ca atunci când găsești ceva, când îl ridici de jos pentru întâia oară – proaspăt /prim”. Numai cu această condiție ego-ul (acest obicei social al corpului) va putea deveni „senzație de univers” (în eseul „Proprioception”, „Conștiința ca ego, despre lipsa de fluiditate”). Altfel, rămânem, mai mult sau mai puțin artistic, în limbajul ca joc codificat.

„Despre lucruri neterminate / vorbesc în dimineața asta/ în fața mării / ce se întinde / la picioarele mele” („The Maximus Poems”). Când vorbim despre Olson, ca și despre ceilalți din specia lui, vorbim despre „lucruri neterminate”, nu despre opere perfecte. Asta nu înseamnă că Olson nu cunoaște noțiunea de perfecțiune sau n-are în minte atâtea exemple, ci că el lucrează pentru o nouă *dimensiune* (spațiu) unde „perfectiuni” noi vor putea fi într-o bună zi realizate. „Modelele” sale, păstrate în „pupa” spiritului său, în timp ce „prova” se afundă în necunoscut, sunt „Odiseea”, „Troienele” și „nô Hagoromo”. Iată cum se raportează la ele în „Projective Verse”, op.cit.: „Astfel de opere – și dacă mă refer la ele, o fac pentru că echivalentele lor rămân să fie create – n-ar putea proveni, după părerea mea, de la oameni care concep versul fără să se refere la toate posibilitățile vocii umane, fără să se refere la izvorul oricăruia vers, individul care scrie. Și nu cred că întâmplător iau drept exemple doi dramaturgi și un poet epic. Căci așa fi gata să pariez că dacă practicăm versul proiectiv destul de mult timp, dacă îl facem să avanseze destul de dur de-a lungul întregii sale traectorii, poezia va putea într-o zi să poarte o cantitate de material așa cum n-am văzut în limba noastră de la elisabetani. Dar asta nu se va face într-o singură noapte. Ne aflăm încă la începuturi și de consider că „Pisan Cantos” au mai multă forță «dramatică» decât piesele lui Eliot, nu-i nicidecum fiindcă estimez că ei au rezolvat problema, ci fiindcă metodologia lor indică o cale prin care problema de fond și de formă mai largi va putea fi rezolvată într-o zi”. Vom reveni asupra chestiunii fondului și formelor „mai largi”, dar, înainte de asta, e necesar să zăbovim asupra câtorva poezii angajați în același „câmp deschis” ca Olson și care, ca el, au operat la nivelul „inceputurilor”.

• Mihail Chiuvaru

Carmen MIHALACHE

Spațiile suprapuse ale lui Carmen Poenaru

Vorbim despre o artistă care este chiar întruchiparea neastâmpărului creator. Carmen Poenaru nu are liniște, nu are mulțumire sufletească până nu scoate la iveală ceva nou. E ca o flacără, arde neîncetat pentru arta ei. De parcă ar locui într-un stup, unde zumzăie mereu idei de creație. Natură versatilă, ea inovează continuu. Trece cu ușurință de la o temă la alta, de la un registru stilistic la altul, experimentează, nu

suportă încremenirea într-o formă. Face pictură de șevalet, grafică, design vestimentar, artă ambientală, călătorește mult, câștigă burse, aleargă prin multe colțuri de lume, unde este invitată, deschide expoziții într-un ritm susținut, ia premii importante, iar de ceva vreme este și președinta Filialei Bacău a UAP. Trăiește în realitate, fiind foarte activă în cadrul filialei, având mereu alte proiecte de dus la capăt, dar și

în vis, în imaginație, e ca o balerină care dansează grațios pe muchia fragilă dintre două lumi. Creația e visare, îi place ei să spună. Are o vitalitate exuberantă, consumându-și intens, febril clipele de viață. E pe deplin stăpână pe mijloacele ei de expresie și trece cu ușurință de la figurativ la abstract, într-un du-te-vino plin de farmec imprevizibil. Jonglează cu tehnicile cele mai diverse, într-un eclectism fecund pentru arta ei, care este una de imaginație. Și are curajul de a rămâne o artistă liber profesionistă în vremuri grele, nesigure. Pentru că spiritul ei este unul, esențialmente, liber. Pofța ei de viață, plăcerea imensă cu care se afundă în lucru, în atelierul ei, unde ascultă multă muzică bună, această inspirând-o dintotdeauna, sunt contagioase, artista având darul de a transmite bucurie publicului ei cu ocazia fiecărei expoziții. Luna trecută ea a expus la Galeriele Alfa ale Complexului Muzeal „Iulian Antonescu” Bacău, la vernisaj fiind de față un numeros public, mulți colegi de breaslă, prieteni și admiratori ai artistei. Prezentarea i-a aparținut criticului de artă Marius Tiță, care a spus, în

încheierea discursului său: „Expoziția de față este o poveste unitară, este un cântec, curge foarte direct, natural, ceea ce înseamnă că de la început, pe undeva a existat o determinare în sufletul artistului de a pune pe simeze aceste opere, reunite sub titlul de «Spații suprapuse». Artiștii plastici care lucrează în 2D, pictură – artă textilă, vin cu o anumită observație a tot ce ne

înconjoară. Este, dacă vreți, un joc cromatic de culori și spații. Simțim acest lucru atunci când ne aflăm în fața unei lucrări bune, adevărate, sincere, la care aș adăuga armonia acestui concert al emoțiilor pe care pictura o creează. Vă invit să urmăriți această frumoasă poveste a artistei Carmen Poenaru”. O invitație pe care am primit-o cu mare bucurie.

Ozana KALMUSKI-ZAREA

Timp sonor

de ani): decan, rector până în 2012, se datorează cred, în bună parte, anilor de experiență ca redactor muzical și critic la Studioul Teritorial Iași și unei magistrale întâlniri. În anul 1980, la *Accademia Musicale di Santa Cecilia*, Viorel Munteanu face un stagiul de perfecționare și câștigă nu numai un mentor, ci și un prieten, în persoana compozitorului și muzicologului Roman Vlad. În anul 2000 finalizează propria teză de doctorat, o amplă cercetare științifică - „Roman Vlad, modernitate și tradiție”. În prealabil, talmăcise din italiană celebra lucrare „Istoria dodecafoniei” și studiul „Sărbătoarea primăverii”, de Igor Stravinski.

În luna mai, pe 2, compozitorul Viorel Munteanu a împlinit 75 de ani. „Viorel Munteanu, scria Iosif Sava, este unul dintre cei care aduc în lașii secular semnele unei noi școli compunistice, perfect particularizate în peisajul contemporan. Ancorat în pământul Moldovei, sorbind puteri din manuscrisele Putnei, el surprinde pe portative încărcate de știință și rigoare constructivă, căutare novatoare, toate miresmele Moldovei.”

Siguranta cu care se mișcă între planul componistic și cel de conducere artistică (profesor din 1969; iată, de 50

Afinitățile mele cu Viorel Munteanu au ca punct de pornire faptul că mi-a fost profesor de armonie și amândoi am beneficiat, dacă se poate spune așa, de învățăturile profesorului și eruditului muzicolog George Pascu. Am fost martoră la apariția și i-am ascultat lucrări interpretate în primă audiere. Multe dintre ele în Bacău, dirijate de Ovidiu Bălan.

Câștigător al unor onorante titluri, premii, distincții, pe fiecare palier al dedicării sale întru arta sunetelor, pre-

cum „Profesorul universitar al anului 2009”, Premiul „George Enescu” al Academiei Române (1981) ș.a., Viorel Munteanu, cel ce a reluat Festivalul muzicii românești la Iași, vrea să cunoască și să reflecte „eternul” plaiurilor unde s-au clădit Putna, Moldovița, Voronețul. Creează „Ipostaze” (pentru clarinet), Concertino pentru flaut, oboi și fagot, uneori, „Fără cuvinte” (lucrări pentru oboi) sau cu cuvinte. Și acele cuvinte sunt de fiecare dată foarte bine alese, de la Lucian Blaga, Mihai Eminescu...

Liedurile pentru voce și pian „Poemele luminii” arată rostul privilegiat al creației bliagene în universul compozitorului. De neuitat, versiunea interpretativă realizată de soprana Georgeta Stoleriu.

Poemul „Glasurile Putnei”, creat în anul 1980 pentru cor bărbătesc și orchestră de coarde, a fost pe de o parte formula combinatorie între arhaic și modern pe care compozitorul secolului trecut a dozat-o cu talent și expresivitate, dar și „piatra de hotar” ce-l consacrase. Creația sa, deși este un perpetuu recurs la folclor, la rezonanțele bizantine, aduce un mod propriu de

scriitură, în care citatul este calchiat pe structura emoțională a autorului.

Melogramele își găsesc firesc locul în discursul muzical, fie el cameral sau vocal-simfonic, exemplul cel mai elocvent fiind sinteza realizată în Simfonia I *Glossa*, pentru tenor, cor mixt și orchestră.

La Iași, prin truda unei echipe coordonate de profesoara Maria-Georgeta Popescu, s-a organizat, în cadrul Simpozionului de Muzicologie, un moment *In honorem* dedicat românului din Țara de Sus. Acolo, în Casa Balș, am avut bucuria de a o reîntâlni pe Liana Șerbescu, remarcabilă pianistă stabilită în Olanda. Ea a rememorat dragi amintiri muzicale, din perioada cât a fost solistă a orchestrei băcăuane sau a colaborat cu Ovidiu Bălan, căruia i-a trimis un CD, realizat de Electrecord - *Pagini muzicale din cariera pianistei Liana Șerbescu*. Alături de piese pentru pian de la Bach la Silvestri, a înregistrat trei prime audii cu orchestra în România: *Cele 4 temperament*, de Paul Hindemith, *Concertul pentru pian și suflători*, creație din 1924 a lui Igor Stravinski, și *Concertul nr.1 pentru pian și orchestră*, de Béla Bartók. Nici una dintre înregistrările realizate între 1962 și 1964 nu s-a păstrat. Cele de pe disc sunt din anul 1971.

Timp sonor. Eminescu clama: „Totul ia timp/ Și timpul ia tot”.

Atunci când începem să citim un studiu despre poezia antumă a lui Mihai Eminescu, ne așteptăm să se facă abstracție de orice fel de situație axiologică, aceasta fiind considerată implicită. Astfel, cădem într-o tendință cu care ne-au obișnuit studiile culturale actuale, care constă în a nu mai ține cont de valoarea, de obicei îndoielnică, a scrierilor supuse minuțioaselor analize. Desigur, în cazul lui Eminescu, tendința este de sens contrar, în sensul considerării ca fiind intangibil tot ceea ce a apărut antum de sub pana sa genială. Nu așa procedează Alex. Ștefănescu în aplicata sa analiză, preponderent stilistică, din cuprinsul cărții „Eminescu. Poem cu poem. La o nouă lectură” (București, Editura Allfa, 2017). El nu adoptă un ton encomiastic în integralitate, verdicturile negative fiind și ele prezente. Ofer trei exemple: „Eminescu se mișcă deocamdată greoi în limba română, ca un cavaler medieval într-o armură” (p. 29); „*Impărat și proletar* este unul dintre cele mai greoaie poeme scrise de Eminescu. El pare alcătuit din mase mari de cuvinte împinse cu buldozerul” (p. 49), iar „*Înger și demon*” este poem „silnic-demonstrativ, gata mereu să se prăbușească din cauza prea marii încărcături de comparații și metafore livresti; pare o piesă de muzeu și nu are rezonanță în conștiința cititorului. [...] Iar limbajul poetic folosit suferă de o prețiozitate asfixiant-somptuoasă” (pp. 41-42).

Într-adevăr, primele apariții nu au nimic eminescian în ele, deoarece poetul imită diverse voci lirice din epocă. În circumstanțialele poezie „La mormântul lui Aron Pumnul”, este detectat un singur vers prevestitor a ceea ce avea să devină o pecete inconfundabilă: „Metalica, vibrândă a clopotelor jale”. Are dreptate Alex. Ștefănescu și își vin în minte versurile din tulburătorul poem „Melancolie”: „Și străvezii demon prin aer când să treacă./ Atinge-ncet arama cu zimții-aripi sale/ De-auzi din ea un vaier, un aiurit de jale”. Iar criticul continuă: „În mod curios există o mărturie conform căreia tocmai acest vers nu-i plăcea lui Eminescu atunci când a încredințat poezia tiparului. [...] Ți vine să crezi, gândindu-te la acest moment evocat de Ștefanelli, că tânărul Eminescu, încă neformat ca poet, a tresărit el însuși auzind sunetul nemaiauzit al poeziei eminesciene și primul lui impuls a fost să-l respingă. Era ca și cum ar fi vrut să-și refuze propriul destin” (p. 17). Avem impresia că Eminescu și-ar fi văzut pentru o clipă chipul de la maturitate și că s-ar fi speriat de puterile sale demiurgice. L-aș asemui sârmanului Dionis, care își va frânge gândul: „Oare fără s-o știu nu sunt eu însumi Dumne...”

perna cu ace

Vasile SPIRIDON

O silabisire necesară

Alex. Ștefănescu nutrește chiar un sentiment de satisfacție atunci când găsește și versuri slabe în antumele eminesciene – de regulă ale debutului –, aceste nereușite apropiindu-l pe genialul poet de condiția noastră de oameni obișnuiți. Îl înțelege foarte bine în ceea ce spune, deoarece și eu îl simt pe Eminescu mai apropiat de condiția mea de creștin în zilele eminesciene ale slujbelor de pomenire de la Ipotești ori de la Botoșani, atunci când aud preotul rugându-se pentru sufletul robului lui Dumnezeu Mihai, că nu-i om care să nu greșească etc. Dacă, uneori, vreun preot se roagă, neinspirat, pentru „sufletul robului lui Dumnezeu poetul național Mihai Eminescu”, îmi văd anulată iluzia apartenenței omenești a „robului Mihai” (știm că un apropiat în ale creației, Nichita Stănescu, îi spunea „Mișu”). În acest context, de frățietate creștinească ratată („iar genul e mare, aproape un mit”, potrivit unui vers luat din „Noapte de decembrie”), finalul slujbei, cu „Veșnica lui pomenire!”, mi se pare a conține o invocație superfluă, pentru că, oricum, Eminescu va avea o pomenire veșnică, fie că ne rugăm sau nu să o aibă. Noi, umilii creștini, putem, după moarte, să ne... bucurăm, timp de maximum 50 de ani, de posibila pomenire, strict terestră, făcută din partea ultimilor noștri strănepoți, pe când Eminescu...

Și după un veac și jumătate, poetul, mai mult decât a fi pomenit, trebuie să fie făcut înțeleș. Din această necesitate a adoptat autorul tenta didactică explicită: pentru ca antumele eminesciene să fie înțeleșe în primul rând de elevi și de neinițiatii în lectura poeziei. Iată câteva reflexe ilustrative: „După ce termini de citit poezia, îți vine să crezi că ai fost și tu în acele locuri” (p. 45); „Imaginația lui Eminescu seamănă cu un avion cu decolare verticală” (p. 107); „Remarcăm, încă o dată, modul elegant în care Eminescu leagă cuvintele, ca pe un nod de cravată” (p. 104). Însă, în intenția de a se face atrăgător la lectură, criticul depășește cadrul didacticist, formal, prin recurgerea la comparații ce frizează unei frivolități: „Poate să-și încrucișeze Sharon Stone picioarele de o

sută de ori, stângul peste dreptul și dreptul peste stângul, tot nu va egala puterea de seducție a acestei combinații de nouă cuvinte românești: «De a vârștii ei căldură fragii sânelui se coc» (p. 68); «Cine îi spune unei femei «puteai să intri în legendă dacă mă iubeai» nu se deosebește prea mult de un director de azi care îi explică secretarei că, dacă i-ar fi cedat, ar fi avut casă și mașină» (p. 219).

Ceea ce nu înseamnă că, dincolo de coloratele expresii (care sunt de preferat clișeele critice), analizele ar fi mai puțin pertinente, acestea purtând marca bine-cunoscutei lejerități interpretative a lui Alex. Ștefănescu, pe care am întâlnit-o și în „Istoria literaturii române contemporane. 1941-2000”. Spicuească o observație: „Această disproporție dintre atenția acordată mirelui și cea acordată miresei ține de tradiția românească. Chiar și în vremea noastră, dacă apare pe stradă un alai de nunță, îi putem auzi pe trecători: «Hai să vedem mireasa!» Nimeni nu spune: «Hai să vedem mirele!»” (p. 80) (deși este posibil ca, în ultimul timp, să se mai fi schimbat ceva în raportul creat în jurul acestui tip de curiozitate...). Aprope de nunți, criticul imaginează felurite concursuri printre contemporani pentru a dovedi că Eminescu nu poate fi întrecut de nimeni în nimic: „La concursurile de nunți organizate astăzi de unele posturi TV (de la noi, dar și din alte țări), nunta din «Călin» ar ocupa fără îndoială locul întâi. Nici cei mai experimentați decoratori din lume, având la dispoziție milioane de euro, n-ar putea să egaleze frumusețea exorbitantă a ambianței imaginată de Eminescu” (p. 78). În acest

poem, considerat a fi superior în unele privințe „Luceafărului”, sunt întâlnite toate registrele stilistice, într-un veritabil recital eminescian: măreție, miniatural, gravitate, tandrețe și umor. De altfel, de-a lungul întregii cărți, autorul pune în evidență marile virtuți ale strategiilor creatoare eminesciene în realizarea „efectului de scenă”. Este vorba despre imaginarea unor atitudini care par concepute de un regizor și de un coregraf ce posedă un simț pictural și muzical de excepție.

O observație de bun-simț, care ar trebui să intre în atenția celor care îl acuză pe Eminescu de xenofobie, este următoarea: „«bulgăroii» și «grecoteii» stabiliți la noi reprezintă «tot ce-n țările vecine e smintit și stăpîtură». Cu alte cuvinte, Eminescu nu are ceva cu bulgarii și grecii, ci numai cu aceia dintre ei care sunt disprețuiți și în țările lor de origine” (p. 156). Profundul sentiment patriotic încercat de Eminescu este contextualizat printr-o reușită analogie: „Este o hartă a României de un dramatism răvășitor, întrucât are hotarele marcate nu cu creionul, ci cu imagini ale invaziei. Am văzut odată un cal rănit, căzut la pământ, pe care se așezaseră mii de muște. Forma sa de cal nu dispăruse, dar era redesenată de stratul de insecte fremătător. La fel de răscolitoare este imaginea României pe care ne-o oferă Eminescu în «Doină»” (p. 206).

În legătură cu această hartă a românismului pe care vrăjmașii au încercat mereu să o redeseneze, cred că pot satisface următoarea curiozitate manifestată în legătură cu receptarea „Scrisorii III” peste hotare: „Sunt foarte curios ce emoție le provoacă aceste versuri (sfârșitul dialogului dintre

Mircea și Baiazid – n.m., V. S.) cititorilor turci! Îmi închipui că lor domnitorul român li se pare nu demn, ci nesupus și insolent” (p. 149). Am auzit pe un traducător din Turcia spunând cândva la Chișinău, la un congres al eminescologilor, că, atunci când a fost prezentat unei edituri din țara sa un volum cu poeziile eminesciene, aceasta a fost de acord, în privința „Scrisorii III”, numai cu publicarea primei părți a traducerii, ce conține visul sultanului... Prin urmare, cititorii de pe malul Bosforului se pot cuftunda doar într-o mare de visări dulci și senine ale măritului sultan.

Criticul reiterează ideea că, deși Eminescu arată multă clarviziune în ceea ce scrie referitor la prezent, el nu mai dovedește aceeași limezime în aprecierea trecutului. Potrivit acestei logici, „dacă ar fi trăit cu patru sute de ani în urmă, Eminescu n-ar fi fost încântat nici de Ștefan cel Mare și ar fi avut, poate, nostalgia lui Alexandru cel Bun” (p. 22). Că s-ar fi întâmplat întocmai este probat în nuvela „Sărmanul Dionis” prin dispunerea unui plan temporal al acțiunii în epoca bunicului lui Ștefan cel Mare. Dar Alex. Ștefănescu însuși devine nostalgic, înconștient, atunci când îi vine la îndemână, pe tinerii noștri scriitori: „Atitudinea reverențioasă a lui Eminescu față de înaintași este greu de înțeles azi, când mulți dintre tinerii scriitori îi neagă furibund pe scriitorii din generațiile anterioare, cerându-le brutal să dispară de pe scena vieții publice, sau îi curtează expeditiv, pentru a obține de la ei, prin contaminare, puțină notorietate. [...] Niciun poet tânăr din vremea noastră nu-l evocă pe Eminescu nici măcar cu prețuirea și respectul cu care Eminescu însuși îl evoca pe Andrei Mureșanu, un poet rudimentar, aproape uitat azi” (pp. 24-25).

Nici față de congenerii noilor „epigoni”, care nu sunt inițiați în lectura poeziei nu numai eminesciene, autorul nu se arată mai îngăduitor, deși le este și lor destinată analiza „poem cu poem”: „De câte ori ascult cântecul «Atât de fragedă...», compus și lansat de formația *Mondial* în 1969, la 90 de ani după scrierea textului de Eminescu, mă întreb ce ecou ar putea să aibă în conștiința tinerilor de azi. Și îmi spun, sarcastic, că n-ar fi exclus ca ei să-și închipuie că este vorba de un prozaic îndemnat la slăbire, de genul celor difuzate de mass-media. [...] Lipsește lumina reflectoarelor sub care oamenii de azi așază actul sexual” (p. 110); „Zeu iubiții nu se putea numi «Gică» sau «Nelus». Și nici măcar «Dragobete» (al cărui sufix sugubă-minimalizator, lipsit de orice mister, explică preferința tinerilor de la noi pentru «Sf. Valentin»)” (p. 269). Și acestea

o Marii Bucur

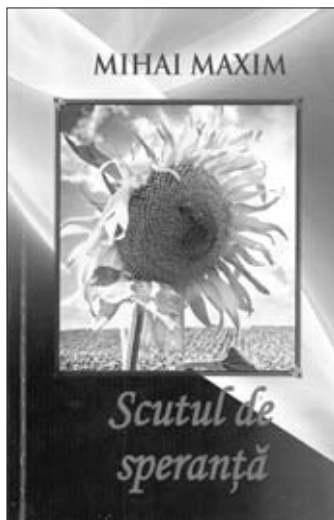
• autori și cărți • autori și cărți • autori și cărți • autori și cărți • autori și cărți • autori și cărți • autori și cărți •

Mihai Maxim

Scutul de speranță

O poveste de dragoste, o poetică săga dedicată nu doar Familiei sale, ci și unei (unor) epoci pe care le-a străbătut purtând cu (în) sine gândul fericit al lui Aristotel: „Speranța este visul celui treaz”. Aceasta este percepția care te curtează citind cartea lui **Mihai Maxim, „Scutul de speranță”** (București, Editura *Semne*). S-a spus despre acest volum că este „cartea unei vieți”. Cred că este mai mult decât atât. Este cartea unei Lumi, un Remember în crezutul căruia sunt estetic și fericit topite aventurile inocentei, nostalgia și tristețile înobilate cu lumină, zvârcolirile bobului de rouă al sufletului atins de (dez)iluzii, oftatul îmbrâncit de istorie în „Clipa cea repede/ Ce ni s-a dat”, dar mai ales speranțele privity ca rațiuni „de a trăi și de a muri” (André Malraux). Victor Crăciun avansează îndreptățit și o altă perspectivă a percepției volumului, atunci când spune, în *Prefață*, că „Scutul de speranță” este [...] un memorial românesc de tipul pe care teoreticienii germani l-au denumit Bildungsroman”. Avem, așadar, un Bildungsroman al Speranței zămislit de un spirit a cărui fiintare a cunoscut cenușa fierbinte a infernului terestru. Unele dintre capitolele cărții au titluri care te pot trimite în universuri euristice seducătoare: „Măinile mamei”, „Bratele tatei”, „Pe picioarele mele”, „Măinile tatei”, „Moscova crede în lacrimi”... În ființa profundă a volumului te așteaptă motive literare cuceritoare precum *mâna, piciorul sau speranța*.

Pentru numerologie, mâinile sunt un simbol care include atribute precum echilibrul, dreptatea (măinile ca balanță...) sau alegerea. Din alte perspective, mâna dreaptă este privită ca simbol al compasiunii, cea stângă ca semn al dreptății. Mâna stângă este simbol lunar, pe când dreapta este unul solar. Cu dreapta dăruim, cu stânga primim... Discursul lui Mihai Maxim îmi aduce uneori aminte și de ilustrațiile asiatice în care mâinile împreunate sau strânse sunt un fel de iconuri ale prieteniei și loialității, simboluri ale puterii și energiei în interacțiunea dintre oameni. În „Scutul de speranță”, mâinile sunt mai ales simboluri ale afecțiunii, ale preaplinului de suflet, ale unui misterios tămăduitor de vântăi ale lumii, ale suferinței sau ale fînului... Ascultați... „Avea [mama] mâini cu puteri miraculoase: le ținea pe locul care mă durea până îmi dispărea durerea; mă mângăia și-mi trecea supărarea” (*op. cit.*, p. 33). „Măinile fragile, cândva fine, ale mamei aveau acum pielea crăpată de ploaie, de vânt și de ger” (*ibidem*, p. 32). „Seara, când își legăna pruncul pe picioare, cu o mână îl mângăia pe obrăjori, iar cu cealaltă se freca la ochi să-și alunge somnul” (*ibidem*); „...picăturile de ceară de la o lumânare din sfeșnic se prelungeau pe mâinile reci, încrușișate pe piept, ale mamei” (*ibidem*, p. 58). „M-am dus la mormântul mamei [...], am pus capul pe cruce și, ca niciodată, am plâns în hohote. Mama m-a auzit [...]. Am simțit mângăierea mâinilor ei reci pe fruntea brobonită de sudoare” (*ibidem*, p. 348). „Mi-au sărit în ochi mâinile tatei, mâini care mi s-au părut imense [...]. În ele încăpea o viață de om. Aceste mâini au mângăiat-o pe Speranța [soția], au ținut pruncul și, după anotimp, coarnele plugului sau coasa, iar după vreme, pușca pe front și tănăcopul în minele din Donbass”

(*ibidem*, p. 348). „Și pentru asta le sărut cu pioșenie mâna, acolo unde vor fi mama mea și tatăl meu” (*ibidem*, p. 84).

Piciorul, alt motiv literar, are de regulă încărcătură falică, este implicat în actele de magie erotică, dar simbolistica sa capătă alte nuanțe coplesitoare în toate culturile/ civilizațiile. La Mihai Maxim, picioarele sunt simboluri pentru *independentă* („Pe picioarele mele”; *ibidem*, p. 83), *marea plecare* („Se apropia de sută când au început să o lase picioarele...”; *ibidem*, p. 101), *grijă* („În fiecare dimineață tata se strecura cu pași ușori în camera noastră și pune pe masă o cană de smalt albă, de un litru, plină cu lapte cald, muls în zori”; *ibidem*, p. 116), *situație nefavorabilă* („M-a prins pe picior greșit”; *ibidem*, p. 144), *intransigență/ dărzenie/ opoziție fermă* („El a pus însă piciorul în prag”; *ibidem*, p. 204), *punct de plecare pentru nostalgia* („Coincidență cu valoarea simbolică – din capătul opus al Sălii Pașilor Pierduți se aud uralele absolvenților”; *ibidem*, p. 356). Măinile și picioarele sunt *reper ale ființării*. „Piciorul îl am bolnav, mâinile îmi sunt sănătoase” (*ibidem*, p. 345).

Privind către nostalgia seducătoare ale volumului, mi-l imaginez pe Mihai Maxim întrebându-se uneori aidoma poetului: „Eram eu cel care fluiera/ peste câmpiile speranței?” (Ion Beldeanu). În „Scutul de speranță” este cuceritoare prezența unui joc al destinului care are doi actori: *Speranța – Mama și Speranța ca Nădejde*. Ludicul discursului te trimite frumos către profunzimi, inclusiv în universul dantesc (perspectiva optimistă a poemului...); „Speranța care-a tot sprijin o iei”, „Speranța-i așteptarea plină/ a gloriei ce va fi și ne-o produce/ un merit dat și gratia divină” („Divina comedie”, „Paradisul”, Cântul XXV). La Dante, cântul dedicat examinării teologice a speranței se deschide cu un impuls de speranță cu totul pământească, dacă ascultăm și vocea eroinei Beatrice („Viață înaltă [...], fă să răsună speranța pe aceste înălțimi...”; *ibidem*). Fără intenția de a pastșa, credem că, predestinată (?), ființarea lui Mihai Maxim gravitează în jurul unei Speranțe care are centrul peste tot și periferiile nicăieri. Cei văduviți de Speranță vor merge mereu în cerc, nu vor ajunge niciodată în centru, acolo unde este marele banchet al ființării. Pentru autor,

Speranța nu este doar așteptarea doldora de optimism, ci chiar și Mama sa, cea care, cu iubirea ei, vindeca. Speranța, mama, pare zămisliță din Nădejde. Penelopa, ne amintim, află că un străin sosit de departe pretinde că l-ar fi cunoscut pe Ulise, soțul ei. Plină de speranță, ea spune că e sigură că Ulise se va întoarce și îi va pedepsi pe insistenții pețitori care au pus stăpânire pe palatul ei. Chiar după ce Penelopa termină de vorbit, Telemah strănută zgomotos, fapt interpretat ca un semn de bun augur, ca o confirmare că speranțele ei vor fi îndeplinite. Speranța Maxim, mama, își așteaptă soțul, plecat în război, simplu, necurată de pețitori și de superstiția vreunui strănut gravestor, ca la Homer. Aventurile ființării autorului sunt asediate de Speranță, în orice infern migrator s-ar afla: războiul, colectivizarea, tristetea „satului de sub ape”, destrămarea vieții celor dragi, singurătatea, comunismul, postcomunismul... Pentru Mihai Maxim, Speranța pare a fi „raul din noi, pe care nu ni-l poate lua nimeni” („Scutul de speranță”, București, Editura *Semne*, p. 214). El zămislește în jurul său, din carea, sângele și strigățul Speranței, un zid sui-generis, personal, nu unul colectiv. Acesta este scutul lui Mihai Maxim: o pavăză între El/ Om și prăpăstiile Lumii, dintre fărâma de paradis din noi și infernul din alții. Scutul-zid este granița pe care umanol încearcă să o arunce în calea stihilor devenirii. Acest zid de speranță are, uneori, și accente de zid... dostoevskian: „Alte dați, zidul e aidoma unei alinări, aidoma unei strănii menghine, care te reduce la tine însuși, la miezul încins a ceea ce ești” (Aura Christi, „Dostoevski – Nietzsche. Elogiul suferinței”, București, Editura Academiei Române, 2013, p. 29). Prezența emoționantă a spiritului Mamei în această ecuație a „Scutului de speranță” ne poate trimite și către o altă elevată obsesie a zidului, cea din *The Wall*, albumul de succes al trupei britanice *Pink Floyd*: „Mamă, crezi că vor arunca bomba? [...] Mamă, ar trebui să clădesc zidul?” „Ooh, puule, sigur că mama te va ajuta să clădești zidul”. Îl găsim pe Mihai Maxim și într-o altă selectă companie, cea a lui Giacomo Leopardi, care exclama: „Fără speranță nici chiar disperarea nu ar fi posibilă, iar omul nu ar dispersa dacă nu ar spera”. Probabil că nu există dar mai minunat decât Speranța. Minunat dar i-a făcut Mama sa... Un dar pe care a știut să-l gestioneze și din perspectivă esteticoliterară. Speranța este atât de tonifiantă, încât acolo unde există o teamă, apelând parcă la magia unui apotropaism secret, autorul idealizează, obligă realul rânit să poarte hainele de gală ale optimismului, să alunge stihiiile răului.

„Scutul de speranță” – un elevat discurs locuit și de virtuți sociologice de excepție – este un răsăf în care-și dau întâlnire monologul interior, figura de stil, portretul născut din tușe de suflet, zvârcolirile/vântăile spiritului, aventurile istoriei, lacrima din cumpăna Speranței, sensul Timpului/ Vieții, magia revederilor, Strigățul etern și ecurile sale, credința și risipirile inimii, iluziile și realul sedus de ficțiuni turburătoare și multe, multe alte povești de dragoste, de prietenie și de devotament. La fel cum corpal reprezintă un fel de muzeu al istoriei sale filogenetice, tot astfel putem privi, cu Mihai Maxim, și istoria spiritului său, al spiritului celor dragi și – de ce nu? – acest crâmpei fierbinte din istoria noastră prezent în volum. Prozator, traducător literar și eseuist de referință, lui Mihai Maxim i se potrivește de minune vorbele lui José Saramago: „Scritorii fac literatura națională, iar traducătorii fac literatura universală”. (F. I.)

deoarece, „când vorbea despre iubita lui, un tânăr de altădată nu-i spunea «găgică mea», ci «mândra mea»” (p. 183).

Este abordat și un mult discutat aspect – minor, în fond, dar pe placul multor chițibușari – ce ține de stilistica eminesciană: „Unii simt o plăcere să identifice un pleonasm în opera lui Eminescu. «Cobori în jos luceafăr blând, alunecând pe-o rază»... Nu se poate coborî altfel decât în jos. Ceea ce înseamnă că precizarea «în jos» este inutilă. Iată, exclamă ei, cu o satisfacție secretă, chiar și Eminescu greșea. [...] Ca să-l înțelegem pe Eminescu nu trebuie neapărat să-l studiem în prealabil pe Schopenhauer, așa cum cred unii. Trebuie doar atât: să nu căutăm în opera lui pleonasmе” (pp. 185–186). Aici, aș întări acest bine-venit sfat cu următorul argument, adăugat posibilității de a admite o licență poetică (rol incantator, de implorare și descântec): „a coborî în jos” nu ar putea fi considerat ca fiind un pleonasm, deoarece se poate coborî nu numai în jos, ci și în... pantă.

Când este necesar, criticul recurge nu numai la detalii biografice, ci și la aspecte autobiografice, încercând să ne convingă, prin puterea exemplului personal, de necesitatea citirii cu atenție a poeziei eminesciene: „Când am vizitat Danemarca, am cerut insistent să văd de aproape Marea Nordului, ca să înțeleg prin ce îl fascina pe Eminescu (așa cum, la muzeul de artă din Dresda, m-am uitat aproape o oră la Madona lui Rafael, având în minte versul eminescian «O, cum Rafael creat-a pe Madona Dumnezeie...»”)” (p. 105). Alex. Ștefănescu adoptă în captivantul studiu cu preponderență stilistic „Eminescu. Poem cu poem. La o nouă lectură” o manieră ludică de a-și introduce cititorii în atmosfera creatoare eminesciană, folosindu-se de o expresie dezinvoltă, de o frazare degajată de poncifele discursului critic „serios” și de un umor savuros împletit cu o fină ironie. Ceea ce nu presupune că această lectură a antumelor eminesciene, între-prinsă cu un ochi proaspăt, ar fi lipsită de seriozitate critică. Alex. Ștefănescu ne convinge că opera lui Mihai Eminescu trebuie recităta cu mai mare atenție. La corectura unui text, din cauză că suntem foarte obișnuiți cu unele cuvinte, le parcurgem foarte rapid și nu mai observăm dacă lipsește sau nu o literă din interiorul lor. Tot astfel, se impune să recitim mai puțin grăbiți (eventual, pe silabe) poemele eminesciene, pentru a fi siguri că nu am sărit peste unele semnificații.

Debut

Martina
POPESCU

• elevă
la Colegiul Național
„Gheorghe Vrâncănu”
Bacău •

Pledoaria mea
pentru poezie

Pledoaria mea pentru poezie
E doar o notă de subsol,
E doar o șarlatanie,
Dacă nu ai înțelegere

măcar în demisol.
Do-re-mi-fa-sol-la-si-do...
și am terminat gama.
Do-si-la-sol-fa-mi-re-do...
și am amuțit în vârtejul
de sunete.

Mi-am cântat ultima coardă,
neținând cont de diafragmă,
Mi-am spus ultimul „Da!”

pentru sonete,
Pentru dansuri, pentru piruete
Și mă gândesc mereu la mine
și la tine,
Mă gândesc la cuvinte-valiză
și la sticlă,

La a te pierde în sine,
La a te desăvârși
în a ceții păclă.

Mă mai gândesc
și la sarcofage, la nestemate
și la stele,

La fantome și parfumuri,
la praf gălbui,

La joc de iele
Și la gusturi amăruii...

Poezia e o poțiune magică,
E o esență tare

a tuturor esențelor,
E solz strălucitor de plăcică
Și vibrație a sunetelor.

Când spun poezie, spun „eu”,
spun „tu”, spun „ei” și „ele”...
Spun stupoare, nămol

și scilpici,
Mă gândesc la cum se spune
în arabă „somnifere”

Și la eleganță de arici...
La lebede sărutându-se
în răsărit de lună,

La lilieci atârând în nemurire,
La a morților cunună
Și la a viilor împlinire.

Poezie e fiorul nemuririi,
E atingerea catifelată
a Cuvântului,
E dorința devenirii
Și ființa Absolutului.

Cine sunt eu?

O oglindă fumegândă
Mă reflecta în noaptea focului
ce curge

Al sufletului scufundat
în inima tremurândă
A lumii ce-nvăluită-n
negura luminii ce fuge

Căuta să scape, să evadeze
din realul translucid,
Din iadul amalgamului
eu în uitare,

de gânduri
Care m-au cuprins pe când
plângeam timid

Într-un ungher al visurilor
ascunse printre rânduri...

Ceața minții mele
se dezvăluia-n soare,

Adevărul ființei mele
se mistuia-n ninsoare...

Ploua în marea
emoției înecate,

Și timpul în secundă a început
a bate...

Mă zvârcoleam în nemișcare
Și tăcut vorbeam

cu mine însumi.
Mă uitam la nori și pământul
il călcam în picioare

În timp ce în fericire
ascultam plânsu-mi...

Nimicul totului ce a apus
Îmi strălucea în umbra

existenței,
Gândul în spirală se mișca
de jos în sus

În timp ce prezența
lua locul absenței...

Spiritul în rotire îmi șoptea
Despre un alt eu ce în mine

se zbătea,
Voind să se nască

odată cu cuvântul,
Voind să dea viață întocmai

ca Sufiul...

Mi-am pus limită dez-mărginirii,
Am degzolit esența

de aparență,
Am adunat văzduh

și i-am dat ființă Uimirii
Aflate între transcendent

și imanență...

Din lutul rostirii
am făurit Speranța,

Am turnat Picătura ploii
ce a curs din chintesență

Și am zâmbit când am văzut
Credința...

Eul meu pierdut eram eu
în încătușare,

Oglinda mea de fum eram
eu în disperare,

Timpul oprit în secundă eram
eu în uitare,

iar eu sunt un proiect
în așteptare...

Ion BUZAȘI

George Pascu, filologul total¹

George Pascu a constituit o pasiune pentru cercetătorul competent și entuziast, universitarul băcăuan Ioan Dănilă. Așa cum îi stă bine unui istoric literar, el s-a ocupat mai întâi de „oamenii locului”, de cărturarii și scriitorii băcăuani, iar de subiectul George Pascu a fost, după propria-i mărturisire „chiar posedat”, pentru că i s-a părut un nedreptățit.

În alcătuirea acestei schițe monografice a colaborat cu doamna Corina Tîrnăveanu, nimeni alta decât fiica „filologului total”, așa cum inspirat și cuprinzător îl numește pe cărturarul enciclopedic ieșean. Prima parte a schiței monografice este prin însuși cuprinsul ei o demonstrație convingătoare a preocupărilor multilaterale în domeniul filologiei ale lui George Pascu: este fondatorul sufixologiei românești (lucrarea sa despre sufixele românești, alături de dictionarul macedo-român, au fost apreciate de lingviști la data apariției lor), dialectolog, istoric al limbii române, etimolog, toponimist, lexicograf, ortograf și gramatician, iar ca *literat*, într-un sens acceptat de dicționarele de odinioară, a fost folclorist, istoric literar, textolog, editor, traducător. Cu preocupări atât de diverse în studierea limbii române, George Pascu se poate compara dintre lingviștii noștri cu Hasdeu, autorul unor proiecte lingvistice grandioase care depășesc puterea de muncă a unui savant pe durata unei vieți.

La acestea se adaugă activitatea tot atât de rodnică în domeniul învățământului, profesor, publicist, director al Bibliotecii Centrale Universitare din Iași (funcție onorată cu câteva decenii înainte de Mihai Eminescu) și fondator al Institutului de Filologie Română din Iași, căruia i-a dat numele maestrului său: „Al. Philippide”.

A avut parte de o posteritate în bună parte contestată; dintre foștii săi studenți, puțini i-au prețuit opera sau au scris cu înțelegere despre munca lui științifică: profesorul I. D. Lăudat, pe care l-am cunoscut la un simpozion literar la Iași, în 1978, ne-a vorbit elogios despre fostul său dascăl, pe care l-a și urmat în studiul literaturii române vechi, dar un alt învățăcel, Lucian Predescu, autorul unei istorii literare și al unei enciclopedii, vorbește, la modul pamfletar, despre George Pascu, ca despre o „nulitate universitară”. Treacănd peste aprecierile ocazionale la date aniversare sau comemorative, să spunem că până târziu, pe la jumătatea secolului XX, numele său era prilej de ironii chiar în universități. Este semnificativă, în acest sens, o întâmplare povestită de Corina Pascu (Tîrnăveanu), studentă la filologia clujeană în anul 1947: profesorul Iosif Pervain, un dascăl autoritar și cam temut de studenți, întrebă la sfârșitul unui curs dacă poate cita cineva o lucrare despre Dimitrie Cantemir. Mircea Zăciu numește lucrarea semnată de George Pascu în 1924. Replica lui Pervain: „Tochmai pe Pascu îl ai în vedere? Trăsnitul acela, care trăiește uitat în Zlatna?” În pauză, Corina Pascu se prezintă ca „fiica trăsnitului”. La cursul următor, Pervain a spus că în contextul dat „trăsnitul” însemna „original”, și într-o altă convorbire cu „fiica trăsnitului” îi mărturisea că și el, ca și alții, utilizează istoriile literare ale lui George Pascu pentru bogăția lor de informații.

La sfârșitul celui de-al Doilea Război Mondial, Universitatea ieșeană, cu o parte dintre profesori, e nevoită să ia drumul pribegiei pentru a pune la adăpost valorile culturale ale instituției. Filologia se stabilește la Zlatna, în urma unei dezbateri aprinse, din care n-au lipsit împotrivirile. Este perioada *aproape necunoscută* din biografia lui George Pascu și aici trebuie subliniat în deosebi meritul autorilor. Este de fapt un surghiun; sigur că zlatnenii l-au primit cu înțelegere, cu drag, însă condițiile pentru o viață academică erau cu totul improprii în acest oraș din Apusenii. Dar George Pascu, moldoveanul deprins cu munca și studiul și dedicat cu o viață în care a întâmpinat destule greutăți, s-a acomodat destul de repede, fiind încântat de frumusețea locului, de tradițiile istorice și literare ale Zlatnei și ale împrejurimilor. Autorii fac dovada unei impresionante erudiții, culese din diverse dicționare și tratate de istorie, conturând o adevărată monografie culturală a

Apusenilor, cu stăruință asupra trecutului istoric și cultural al Zlatnei. Pe lângă nume mai puțin cunoscute, sunt prezentați cu succinte date bibliografice Vasile Popp (1789-1842), care prin *Disertație despre tipografiile românești* realizează prima bibliografie științifică românească, de asemenea o lucrare de pionierat în domeniul etnografiei, despre obiceiurile de înmormântare; orașul și împrejurimile sale au inspirat poetului sas, prieten al românilor, Martin Opitz, poemul *Zlatna*, tradus în românește de George Coșbuc. O a doua tălmăcire, de dată recentă, este semnată de poetul Mihai Gavril. Zlatna este legată într-un fel și de biografia lui Eminescu: de aici era profesoara Cornelia Emilian, care l-a ajutat pe Eminescu, material, când era suferind la Botosani, îngrijit de sora sa Henrieta.

George Pascu își continuă la Zlatna același program de muncă, de studiu și cercetare. Se oferă să predea la Cluj, după pensionarea lui Sextil Pușcariu, dar nu i se aprobă. Este refuzat și de alte instituții, dar la Deva este solicitat să aranjeze arhiva istorică a orașului. Își continuă cercetările privind istoria românilor și istoria limbii române și are bucuria să fie consultat de autorități științifice în lingvistică și istorie. Astfel lingvistul George Ivănescu și istoricul Radu Vulpe îi cer lămuriri în unele chestiuni controversate. Răspunsurile lui George Pascu, ample, documentate și obiective, sunt adevărate eseuri sau modele de recenzii asupra unor lucrări științifice, excelând în sugestia și completări pentru îmbunătățirea conținutului lucrărilor. Altminteri, oricât a fost George Pascu de răbduriu, de îndurător, în paginile jurnalului intitulat *Trăind și nemurind* găsim amănunte despre asprimea surghiunului zlatnean: „Primăvara și toamna, beciul plin de apă, 15-20 cm; iarna, ușa de la beci – înghețată, nu se putea deschide. [...] Cum până la data asta comuniștii nu scosese din arsenalul lor vreo armă cu care să sugrume și pe pensionari, eu, cu toate cele vreo trei țepușe cu care mă împunseseră dumnealor, eram cetățean liber”. Mai încolo explică ce însemna „liber” în acele condiții: „Liber, dar pecețitul cu epitul infam de mare reacționar și spionat din zori și până-n zori, doar-doar m-or prinde cu vreo propagandă și vreo conspirație. Totodată «șefii» comuniști – cohari, golani și marțafai – și unghurii, șefii nesefi, se uitau la mine chiorăș și toți căutau să mă vâre în speriet și să mă izoleze de toată lumea, ca un ciumat...” Întors dintr-o muncă de cercetare pe teren în zona Clujului, ajuns acasă, citește într-o gazetă comunistă un articol împotriva lui, cu insulte, calomnii și insinuări. Amărât, își face „adiata”, testamentul, așteptând moartea ca pe o izbăvire. Vin stabilizarea, reforma monetară, sărăcia, nevoia de a se împrumuta, de a-și vinde obiectele de preț, cu sume derizorii, toate acestea grăbindu-i sfârșitul, la abia 68 de ani. Paginile *Jurnalului*, care ar trebui publicate în întregime, sunt nu numai un document de epocă, ci și unul sufletesc pentru un cărturar onest, devotat muncii științifice, nevoit să trăiască în vremuri potrivnice unor asemenea aspirații.

Împrejurările morții lui George sunt neclare. Fiica lui află de la mama sa vitregă, cea de-a doua soție a savantului – Olimpia David Pascu –, numai a doua zi despre trecerea sa la cele veșnice. În ciuda căutărilor, nu a reușit să-i identifice mormântul în cimitirul din Zlatna și atunci s-a mulțumit să ia un pumn din țărâna acestui cimitir pe care să-l așeze în locul de veci din Târgu-Mureș, unde odihnesc prima soție, soțul Corinei Pascu/Tîrnăveanu și unde-și are și această devotată fiică pregătit mormântul.

Sintetică și rezumativă în prezentarea operei, schița monografică este amplă și cu amănunte revelatoare în prezentarea acestui episod biografic zlatnean, înscirind pe drept cartea în seria „Recuperatio” în care a apărut.

¹ Ioan Dănilă, Corina Tîrnăveanu, *Știință și destin – George Pascu*, Bacău, Editura „Egal”, 2015

Faima de regizor de teatru a lui Mihai Măniuțiu a depășit-o pe cea de scriitor. Și totuși, cărțile sale au avut parte de aprecierile unor renumiți critici literari contemporani (Radu G. Teposu, Ion Pop, Dan C. Mihăilescu, Irina Petraș, Cosmin Ciotloș, Marius Chivu, Viorel Mureșan ș.a.).

Mihai Măniuțiu, un pasionat al artei cuvântului, a publicat volume de proză fantastică: „Un zeu aproape muritor” (1982), „Istории pe care n-am să le scriu” (1998), „Omphalos” (2001), „Opiniile unui călător nedem de încredere” (2011), „Fuga cu Henri” (2017); romanele „Aventurile hingherului în Balkanya” (2017) și „Fantome în Las Vegas” (2018); volume de poezii: „În Balkanya, eu și ceilalți demoni” (2011), „Până una-alta” (2012), „Vertij” (2014), „Tu” (2016), „Avionul fantomă” (2017), „urmuz. 23 noiembrie 1923” (2018), „Si încă ceva” (2019) și numeroase eseuri teatrale. Pasiunea pentru artele vizuale se reflectă în proza sa de factură fantastică, ce se desfășoară secvențial și cinematic. În micro-romanul „*Fantome în Las Vegas*” (București, Ed. „Tracus Arte”, 2018), autorul imaginează un dialog purtat cu o fantomă numită „avva Noah”; evident, trimitere la personajul biblic Noe. Vocabula „avva” e folosită nu pentru a simboliza sfințenia sau religiozitatea personajului, ci pentru a ne indica gradul de entitate superioară în rândul fantomelor. De asemenea, avva, în vechime, se mai folosea și cu sensul de „tată”. Cu toate că de multe ori avva Noah i se adresează tânărului său ucenic cu „măi, tată”, el nu este doar fantoma tatălui; poate fi și spectrul unui mentor literar sau un alter-ego. Sau, cum îl numește Irina Petraș, „alterul cunoscător al textului care tocmai se face”. Romanul este alcătuit din 29 de capitole, cu tilturi, care ar putea funcționa și ca proze scurte de sine stătătoare.

Chiar dacă e bogat în replici scilicitoare, înfruntări amărui-ironice sau tachinări inofensive, dialogul dintre narator și avva Noah ar putea fi receptat drept un monolog, o discuție cu propriul eu, într-o lume a visului.

Cartea cuprinde dihotomiile viață și moarte, real și imaginar, bine și rău, sacru și profan, lumină și întuneric, noapte și zi, eu și tu. Ba chiar America și România. Cele două personaje principale au origini românești. Dar întâmplările, sau mai bine-zis fantasmalele, sunt proiectate în Orașul Luminilor, Las Vegas, timp de 40 de zile, adică tot atâtea câte se spune că ar avea nevoie sufletul unui creștin, după ce moare, să se înalte de la pământ la cer. Însă avva Noah nu este un tip evlavios. La întrebarea dacă există viață după moarte, el răspunde, hătru, printr-o întrebare retorică: „S-a-n-tors vreun din moarte, măi tată?”

În jurul celor doi gravitează o serie de alte personaje/fantome secundare, care mai de care mai pitorești. Unele sunt pozitive

sau chiar simpatice (fantoma mamei naratorului, „scăpărând scânteii din contururile-i spectrale”, apare într-o povestire și îl lovește pe avva cu „poșetuta” cap), dar altele, dimpotrivă, sunt negative și antipatice. Cum este șoferul unei *limuzine de gheată* (prototipul gardianului securist) din capitolul în care se fac referințe la oribilia ani '50 ai comunismului.

Romanul lui Mihai Măniuțiu este cât se poate de dadaist, edificatoare fiind și imaginea de pe coperta I, un detaliu din „Périphérie singulière”, de Jules Perahim. Pe lângă dialogul savuros, prozatorul inserează descrieri de un deosebit rafinement, reflecții despre viață, fragmente de satiră socială și politică, anecdotă de un comic absurd a la Eugene Ionesco, proiecții fantastice în genul celor urmuziene. Povestea relatată este originală și nu e lipsită de tensiune dramatică și suspans. Deși suprarealistă, intriga e destul de puternică. Protagonistul se află sub incidența hazardului, pare bolnav, zbătându-se între

viață și moarte, măcinat de halucinații, traversând celebrul „tunel de lumină” și întâlnindu-se cu avva Noah, un personaj fantastic și bizar, care stă „ca un tub”, înfășurându-se (absurd) în jurul lui. În plan fizic, cei doi sunt separați, au corpuri diferite, dar gândurile lor de multe ori se suprapun sau se continuă unul pe celălalt. În stare cataleptică, Noah vorbește prin gura celuiălalt, ca-ntr-un fenomen de posedare. Amintirile sunt, de asemenea, distincte, separate. Avva Noah este fantomă, protagonistul-narator este „doar pe jumătate fantomă”.

Este posibil ca drama protagonistului să nu aibă o cauză patologică, suferințele sale să fie de ordin psihic: poate că este ipohondru, poate că delirează. În mod cert, are momente când trece prin stări febrile și suferă din varii motive claustrofobice.

„Cu pleoapele fierbinți, lipite, merg pe dibuite în sala de baie, mă sprijin cu mâinile de chiuveță și privesc îndelung, orbecând prin valuri și valuri cenușii de ceață. După un timp, mă văd. E

altcineva acolo, în pasta de neoane a oglinzii, însă mă recunosc. Eu, cu încă cineva sau ceva, în aceeași nălucire de carne brumată și haine în culori tipătoare.

Febra.
Febra, desigur.
Îmbrăcat în zdrențele ei voaiane.

Umezesc un prosop și mă întorc în cameră, tamponându-mi tâmpile pe care s-au fixat ca

niște fălci ale aceleiași menghine două ventuze. Zumzăitoare”.

Febra, lumina, întunericul, umbra reprezintă laitmotivul cărții. Iar durerea, care îi cuprinde tânărului ucenic tot trupul, devine uneori „lichidă”.

Autorul creează sincopă, alternând din când în când narațiunea cu superbe insule de poezie: „De el, de căderea lui – de el în cădere mă agăț./ Și o clipă mai târziu nu mai cad./ Tălpile mi se înfig în ceva moale și totodată solid./ Troiene de zăpadă./ Pudrate cu negru de fum./ Stau îngropat până la brâu în ele, însă continui să resimt căderea unui corp, poate al meu, poate străin, undeva în mine, în interiorul meu./ Friabil./ Fragil./ Îmi simt oasele, pe dinăuntru, zdrelite”.

„Fantome în Las Vegas” este un roman parabolic, oniric, suprarealist, bogat în simboluri și metafore. Pentru plasarea acțiunii nu se putea alege un loc mai potrivit decât Las Vegas, metropola cu viață nocturnă foarte agitată și lumini „care îți explodează în față”. Hazard și iluzie...; putere și prăbușire...; speranță și miraj...; angoasă și euforie.

Nu știm cu exactitate dacă eroul se salvează, nici care este etapa la care va trece ghidul său spiritual. Finalul e deschis, carnea al cărei conținut era consumat de avva Noah încă înainte de a fi scrisă respectă sfatul acestuia: „După final mai trebuie întotdeauna să fie ceva, altfel nu e final”.

În cronică sa „Vitalitate urmuziană”, publicată în revista „România literară”, nr. 28/2018, criticul literar Ion Pop conchide: „În ansamblul său mozaical, cu secvențe ce preiau succesiv firul narațiunii atât de zigzagate și de multiplu direcționată, cârticica lui Mihai Măniuțiu (de o sută de pagini) încheagă până la urmă o mică lume care are logica și ilogicalul său, o unitate de atmosferă cvasi-onirică, o perspectivă de regizor-comediograf, manipulator de mici scene himerice, unele, cum am notat, de un comic în pragul grotescului, uzând cu dexteritate de convențiile literare. Cea mai evidentă și expusă la vedere e cea urmuziană, aplicată, iată, unui spațiu virtual, în care feericul și coșmarescul coabitează, conducând în fond spre sugestia precarității lumii de azi, unde artificialul concurează faptul autentic trăit, într-o viziune extrem-relativizantă. De aici provine și o anume tentă lirică, ironic-elegiacă a unor proze rostite/scrise cu o dictione limpede și o grijă pentru o anume cadență a frazei, adusă uneori la limita expresiei poetice. *Fantomele din Las Vegas* pot fi caracterizate, așadar, și ca mici exerciții de virtuozitate ale unui prozator (și poet) care este și un artizan remarcabil al discursului narativ, probat fără denivelări de relief estetic și în scrierile sale precedente”.

• Ion Mihalache

I

București, 15 iulie 1965

Stimate tovarășe Constantin Călin,

Vă voi trimite la timp articolele următoare. Acum profit de răgaz, pregătindu-vă și un Proust.

Aș dori ca în articolul despre Pavese să introduceți, în subsol, sub formă de notă la pasajul unde se vorbește de sinuciderea scriitorului și se dă titlul din *l'Unita*, aceste rânduri:

Cesare Pavese, care era un experimentator al singurătății exterioare, ajunsese probabil, fără a fi scontat acest rezultat, la realizarea cerinței formulate odinioară de Rainer Maria Rilke – marea solitudine lăuntrică: „Să cobori în tine însuși și să nu înțelegi timp de ore întregi pe nimeni, iată unde trebuie ajuns”. Pentru scriitorul italian, însă, „cura” de singurătate a fost mortală.

Vă urez numai bine. Spre sfârșitul acestei vacanțe vă voi face o vizită.

Cu toată considerația,
Leonard Gavrilu

1. Colaborarea sa la *Ateneu* a început cu articole despre scriitorii români: „Amintirile [lui Ion Creangă] cutreieră meridianele” (1, nr. 5, decembrie 1964, p. 24) și „Titu Maiorescu în perspectiva timpului” (2, nr. 2, februarie 1965, p. 15). Apoi, redacția s-a înțeles cu el să susțină rubrica „Scriitorii străini contemporani”, pe care a dus-o, cu intreruperi, din martie până în noiembrie 1965. În această serie nu a figurat însă și un articol privitor la Proust.

2. Rîndurile au fost introduse la locul menționat.

II

București, 17 august 1965

Stimate tovarășe Constantin Călin,

Acum pentru mine este, în sfârșit, clar că colaborarea mea cu *Ateneu* (dv. îl scrieți cu „a”) a încetat, din moment ce atitudinea redacției față de literatura literalmente burgheză este una apologetică, ca la *Secolul 20*, și ca la alte publicații. Din acest punct de vedere, azi, nu vă mai diferențiază, – faceți parte din cor.

De fapt respingerea pe tăcute a ultimelor mele articole (*Este T.S. Eliot un umanist?* și *Cesare Pavese și mirajul „vieții interioare”*) nu mă miră deloc. Mai de grabă m-am mirat că le-ați publicat pe cele precedente (Simone de Beauvoir, Malraux, Kafka)³. Era, atunci, mirare și... admirare: iată, îmi ziceam, o redacție curajoasă, care rezistă fobiei apologetice a unor ignoranți sau, poate, a unora care știu prea bine ce fac!

Socot inutil să calific aici decăderea dv. Vă pot însă spune că viitorul nu va lăsa fără sancțiuni atentatele nimănui la nobilul efort pe care partidul și statul socialist îl depun pentru profilarea unui om nou în această țară. Toate greșelile dv. (și ale altora, – destui, încât să aveți un fals sentiment al justetei, dat de

Constantin CĂLIN

scrisori către un redactor

„Pe cine vreți să înșelați?”

Scrisorile de mai jos sînt interesante, atît ca atitudini caracteristice autorului lor – un intelectual în toată puterea cuvîntului –, cît și ca dovezi ale tensiunilor ideologice existente încă la mijlocul deceniului șapte al secolului trecut. Leonard Gavrilu (n. 1 aprilie 1927 – m. 30 iunie 2018) a fost critic, prozator, dramaturg, publicist, traducător (specialist în Freud). A scris, de asemenea, poezii și numeroase lucrări științifice. În 1964 sau 1965, cînd a început corespondența noastră, el avea deja o activitate literară consistentă, fiind unul dintre redactorii revistei timișorene *Scrisul bănățean*. Atras de psihologie și filozofie, studia, în acel an, la facultatea cu acest profil din București. O caracterizare a lui ar putea să înceapă de la aspectul grafic al textelor sale: pagini dense, cu scris mărunt, clar, supravegheat, fără nici o ștersătură sau adaos ulterior, probabil transcrise. Acuitatea felului său de a gândi e probată de ascuțimea penițelor folosite. Avea însă, vorba lui Argezi, o „stricăciune”: se zburlea repede. La 38 de ani, fizionomia sa căpătase un aer

auster, o austeritate întărită de fiecare gest. Cînd rîdea, rîdea scurt, de parcă i-ar fi fost rușine că a făcut-o. Se înfățișa solid în convingeri, riguros și impecabil. *Zel fals ori fire înclinată spre dogmatism?*, mă întrebam, insuficient dumerit. Evident, nu era un colaborator comod, dar îl preferam celor oportuniști, care se pliază automat pe orice comenzi și concesivi din simpla dorință de a se vedea tipăriți. Scrisorile relevă că „punea presiune” pe redactor, căruia i se imputau nu numai scăderi politice, pentru care ar fi urmat să dea socoteală în fața istoriei, ci și greșeli de corectură. Primele erau mai severe chiar decît ale cenzorilor oficiali, iar celelalte, de un pedantism inadecvat. Și totuși legăturile noastre s-au menținut și dincolo de anii în care a fost prezent în revistă. În ciuda anumitor dezacorduri de opinii, i-am respectat inteligența, informația (mereu exactă), ținuta stilistică precisă. Drept exemplu, atașez și o scrisoare dintr-o perioadă mai apropiată de zilele de acum.

iluzia unui curent) izvorăsc din desconsiderarea acestui țel, adesea numai proclamat, fără convingerea care să-l țină drept, ca pe un stîndard înaintea unor luptători.

Pe cine vreți să înșelați? Credeți că veți izbui? Mă îndoiesc, foarte mă îndoiesc. Istoria va da totul la iveală, cu timpul. Ea va fi „ratificată” de comunism. La judecata acestuia veți avea de răspuns. Gloriile premiului Nobel sînt trecătoare.

Faceți, deocamdată, cum vă taie capul.

O rugăminte: păstrați cele două manuscrise nepublicabile la *ateneu*, căci voi trece pe acolo după 15 septembrie să le ridic și să vă rostesc cuvenitul „Adio”.

Leonard Gavrilu

P.S. Vă rog să aduceți la cunoștință conținutul acestei scrisori și tovarășului Radu Cîrneai⁴.

1. E vorba de „a” din capul revistei, care a rămas același pînă azi.

2. Primul – refuzat (dar nu din motivele presupuse de autor, ci pentru că venea la scurt timp după traducerea unui grupaj de versuri din marele poet englez); al doilea publicat în *Ateneu*, 2, nr. 9, septembrie 1965, p. 19.

3. Vezi: „Simone de Beauvoir și «morală ambiguității»”, în *Ateneu*, 2, nr. 3, martie 1965, p. 19; „Condiția umană în viziunea lui André Malraux”, în *Ateneu*, 2, nr. 4, aprilie 1965, p. 19; „Franz Kafka. Un studiu psihologic” [Comentariu la Guy-Fernand-Henri Mounier, *Étude psycho-pathologique sur l'écrivain Franz Kafka*, Bordeaux, 1951], în *Ateneu*, 2, nr. 5, mai 1965, p. 19.

Acum pentru mine este, în sfârșit, clar că colaborarea mea la *Ateneu* (dv. îl scrieți cu „a”) a încetat, din moment ce atitudinea redacției față de literatura literalmente burgheză este una apologetică, ca la *Secolul 20*, și ca la alte publicații. Din acest punct de vedere, azi, nu vă mai diferențiază, – faceți parte din cor.

4. Pînă la nr. 7/ 1965, redactorul-șef al *Ateneului* își scria numele cu „i”.

III

București], 23/ IX 1965

Stimate tovarășe Constantin Călin,

M-a bucurat în mod deosebit publicarea articolului dedicat lui Cesar Pavese¹. De fapt acesta nici nu ridica „probleme”, ca acela despre T. S. Eliot (voi relua altădată chestiunea „umanismului” acestui poet neotomist, dîndu-i amploare, altădată și altunde).

Mă supără însă din nou *greșelile de tipar*, unele din ele extrem de supărătoare, denaturînd profilul politico-ideologic al scriitorului italian. Veți fi, sper, de acord cu mine că atunci cînd, în loc de „aventuri fascinante” se tipărește „aventuri fascizante” – e chiar grav. Alte greșeli: „reputații” în loc de „reputați”, „Evocare” în loc de „Eroare”, sau „André Rousseau” în loc de „André Rousseaux” (așa se ortografiază corect numelui criticului francez). Poate că, avînd în vedere gravitatea „aventurilor FASCIZANTE”, veți da o erată².

Cu toată considerația,
Leonard Gavrilu

1. Vezi *Ateneu*, 2, nr. 9, septembrie 1965, p. 19.

2. Deși greșelile erau gogonate, nu s-a dat erată, pentru a nu atrage atenția asupra lor. Corectorul (poetul David Kelmer) a primit cuvenita „papură zdravănă” de la Radu Cîrneai.

3. Propunerea nu a fost acceptată.

IV

București, 25/ X 1965

Stimate tovarășe Constantin Călin,

În primul rînd țin să vă mulțumesc că ați luat apărarea poziției mele, așa cum am exprimat-o în articolul despre T. S. Eliot. Se vor convinge și ceilalți tovarășii, peste cîtva timp, că avem dreptate.

Vă rog să mă credeți că nu pot fi deloc pentru elogiarea scriitorilor

burghezi occidentali, când, trăind în mijlocul studenților, văd ce ravagii face această literatură în mințile și inimile lor. Nu mai târziu decât joi 21 oct., la Facultatea de filozofie, a avut loc o ședință, cu invitați și de la alte facultăți, în cursul căreia au fost demascați 7 tineri intoxicați de idei existențialiste și nietzscheene, care se constituiseră în organizație subversivă, în scopul de a restaura „libertăți” de tip occidental. Printre acești studenți (toți „utecești”) se aflau și doi membri de partid. Desigur, ei au fost excluși din partid, din UTC, din Asociație, și exmatriculați. Ședințe asemănătoare (mai corect: asemenea ședințe) au avut loc sau vor avea loc și la alte instituții de învățământ superior. Faptele dezvăluite sînt atît de grave, încît intră în competența organelor securității de stat.

Nu-mi cereți, deci, să contribui la tulburarea conștiinței cetățenilor acestei țări, prin recomandarea călduroasă a literaturii burgheze din Occident. M-am silit să fiu, pe cît se poate, obiectiv în marginile partinătății. N-ar fi o imensă batjocură adusă nouă înșine, să laudăm necritic opere care stîrnesc chiar protestul unor oameni de cultură burghezi?

Dată fiind orientarea majorității redacției Dvs., m-am silit să îmbîlnesc ura, căci altfel aș fi riscat să văd publicată, în locul acestui articol, o notiță (rușinoasă) de felul aceleia ce se ocupa de T. S. Eliot¹.

Vă rog să reflectați puțin asupra citatului din Seferis reproduc în ultimul număr al *Ateneului*.

Acum, în ce privește viitorul, v-aș propune un articol despre Evghenii Evtusenko, din care văd că ați publicat versuri².

Petre Pascu³ se căiește amaric pentru eroarea cu „inedita” din... Bacovia. Ce blam pe capul marelui poet băcăuan! Oricum, de la Bacovia la... Bascovici, distanța e ca de la cer la pămînt⁴.

Cu cele mai bune urări,
Leonard Gavrilu

P.S. Dacă vă îngăduie timpul, aș dori să-mi răspundeți. Nu v-ar interesa, apoi, ceva despre *Les Mots* de Sartre, cartea pentru care i s-a oferit Nobel-ul? Dau pe verso o listă a numelor din articolul despre Nathalie Sarraute, în caligrafie cu majuscule, spre a nu se strecura iarăși erori de tipar, măcar în această privință: NATALIE SARRAUTE, ALAIN ROBBE-GRILLET, GILBERD GADOFFRE (pg. 1); MICHEL BUTOR, FRANÇOIS NOURRISSIER, MICHEL DE SAINT-PIERRE, ROBERT KANTERS, ROGER PRIOURET (pg. 2); DONALD KEENE, BRÉHIER, CLAUDE MAURIAC, KONSTANTIN SIMONOV (pg. 3); R.-M. ALBÈRES, JEAN GUEHENNO; JEAN BLOCH-MICHEL (pg. 4); VIRGINIA WOOLF (pg. 5)

1. Notița (de prezentare) aparținea profesorului Al. Husar, care tradusese patru poeme de T. S. Eliot: „Mătușa Helen”, „Cor”, „Luna de miere”, „Dimineața la fereastră” (v. *Ateneu*, 2, nr. 8, august 1965, p. 19).

2. Evidențiat grafic, citatul era următorul: „Preocuparea mea nu sînt ideile abstracte, ci să aud ce spun lucrurile lumii, să văd cum se împletesc cu sufletul meu și cu trupul meu și să le exprim. Cu ideile abstracte și cu silogisme se ocupă filosoful, adesea și criticul, care poate să aibă uneori conștiința, ca și mine în această clipă, a unei zădărnici și a unei înfrîngerii de nedescris” (v. Seferis. În românește de Aurel Rău, în *Ateneu*, 2, nr. 10, octombrie 1965, p. 20).

3. Vezi „Sînt inger”. În românește de Sergiu Adam, în *Ateneu*, 2, nr. 10, octombrie 1965, pp. 14-15.

4. Petre Pascu (1909-1994), poet și memorialist, care l-a frecventat pe Bacovia în ultimii săi ani. Se prezenta ca „pasionat iubitor al operei bacoviene” și „cercetător al ei”.

5. Vezi: „O inedită a lui Bacovia?” [„Imn muziciei”], în *Ateneu*, 2, nr. 10, octombrie 1965, p. 6. „Inedită” era, de fapt, o poezie de Șerban Bascovici (1891-1968), poet simbolist, dar de o altă factură decît autorul *Plumbului*.

V

Pașcani, 31 mai 2005

Dragă prieten CONSTANTIN CĂLIN,

Trecu acel timp când ne scriam lungii epistole¹. Ce păcat!

lată, îți trimit vol. I din *Judecăți critice*²; așa, ca să-l ai în bibliotecă.

În momentul de față sunt „prins” în așternerea pe hârtie a narațiunii (autobiografice) ce se va numi *Aventuri pe Jijia și pe Bahlui*³; și, totodată, redactez (adică scriu) numărul 3/ 2005 al „Spiritalului Critic”⁴.

Te rog să nu fii impacientat de faptul că încă nu scriu despre monumentală ta monografie *Dosarul Bacovia* (I. Eseuri despre om și epocă; II. O descriere a operei). Voi face-o neapărat în anul 2006, când se împlinesc 125 de ani de la nașterea poetului⁵. Va fi modul „Spiritalului Critic” de a-l aniversa pe Bacovia, în două numere la rînd.

Îți transmit calde salutări (că tot e cald afară!) și cele mai bune urări.

Leonard Gavrilu

1. Ale mele au fost întotdeauna scurte, „punctuale”. Alături de ale altora, le-a inclus în volumul *Scrisori de la scriitori* (2009).

2. Apărut în 2004. Pînă în 2012, autorul va mai publica șase volume cu acest titlu.

3. A apărut în 2005, prima dintr-o serie care va continua cu *Aventuri pe Bega*, pe *Dimbovița și la apa Sucevei* (2006), *Aventuri pe Bega*, pe *Dimbovița și pe Mureș* (2009).

4. Revistă pe care, folosind o mină de pseudonime, o scria (aproape) singur.

5. A făcut-o.

Mihaela Malea-Stroe

Seara nucilor verzi

Mișcarea psihică a regăsirii de sine – Bogdana Serafim trebuie să dezlege și misterul celui laimotiv: „Ucide-o pe Bogdana!” (un imperativ cu destinatar echivoc, rostit de Bogdan Svoboda, pe care mai apoi Bogdana îl tot repetă încercând să-i descifreze înțelesul) –, deci mișcarea psihică, autoanaliza se structurează în jurul datei de 28 august dintr-o oarecare an. E deopotrivă data unei *plecări* și a unei *veniri*. Pe această coincidență e construit tot edificiul epic al romanului „Seara nucilor verzi” (București, Ed. „Eikon”, 2018). Cel care pleacă e Tudor; fotografia de cu seară e premonitoare: acolo, pe colțul de plajă, a doua zi va fi scos din apă fără suflare. Cel care vine e Bogdan Svoboda, o nouă iubire după nouă ani. Ne punem întrebarea: E posibil?! Se poate trece din iubire în moarte și din nou în iubire? Dacă da, cum se poate face? Exact cum se derulează în carte. Povestea trece în analiză și din analiză ajungem iar în poveste. Însăși eroina Bogdana Serafim nu crede că e posibil și se miră de ce se întâmplă cu ea. Văduvă, cu doi copii, Ana și Matei, cum să fie din nou îndrăgostită?!

La început am crezut că toată cartea se va constitui din trăirea tragediei, cea a pierderii omului iubit, soțul și tatăl copiilor, închipindu-mi-o pe Bogdana înălțându-se ca o Andromacă modernă. Dar cât poate fi trăită o durere, cât poate fi strigată Cerului? Poate fi trăită și strigată tot până la moarte, ca în tragediile antice?! Iată că nu. Se poate trece și de la moarte la viață; în „Seara nucilor verzi”, asta se face. Convingător, emoționant, firesc, omenesc! Analiza acestei frământări dă substanță viabilă romanului: „Tu ai transformat cea mai dureroasă zi a mea în cea mai fericită. Prin ce magie, numai tu știi”, îi spune eroina lui Bogdan Svoboda. Cum s-a produs această transformare, nici psihologii nu pot explica, după cum reiese din atitudinea prietenei llinca, de profesie psiholog. Misterul îl va dezlega însăși Bogdana, procesul descifrării fiind

foarte bine condus în partea a doua a cărții, cu precădere în final. I s-a răspuns eroinei la aceeași înălțime? Crede că da, mai ales atunci când i s-a dăruit lui Bogdan în apartamentul pus la dispoziție de Miruna, un personaj frumos, avînd cultul prieteniei. Semnificativ, apartamentul este cel în care Bogdana și-a petrecut cu mulți ani în urmă luna de miere cu Tudor. În interiorul apartamentului nimic nu s-a schimbat, de parcă spațiul acela ar fi ieșit de sub tutela timpului.

Dar noul partener, fiind un bărbat căsătorit, prezintă riscul să se îndepărteze de ea, rămînînd cu soția. E un risc pe care Bogdana și-l asumă fericită, într-un fel, că a putut trăi încă o dată starea de grație a iubirii adevărate, stare care va deveni motorul cărții pe care o va scrie. Ceea ce nu și-a asumat – și faptul o ia prin surprindere, provocînd o durere acută – este îndepărtarea lui Bogdan ca urmare a întâlnirii lui cu mai tână Malvina.

În paralel, stau bine pe picioare și o serie de personaje secundare, precum prietenii Miruna și Karina, Manuela, Ioachim, llinca, mama pe drumul exitului, Sebastian, Peter, Iordan ș.a. E foarte bine surprinsă ca grup, dar și prin individualități, lumea noastră de azi, fapt ce mărește interesul cititorului pentru lectură. Paradoxal, tocmai mobilul, subiectul mării răsturnări sufletești a eroinei, Bogdan Svoboda – un ceș? –, pare să nu se ridice la omeneșul acela solid care tulbură. Se situează într-o zonă blurată, Bogdana percepînd apariția lui ca din altă lume, ca un mister. Romanul pe care îl scrie eroina – un roman în roman – se numește *Cazul*

Bogdana Serafim, caz concentrat pe acest pasaj: „De ce vrei s-o regăsești pe Bogdana, care s-a regăsit deja pe sine? De ce vrei să legitimezi spaimele, nedumeririle, confuziile, melodia trăirilor disperate? Fă-o eroina propriei răvășiri. Boteaz-o în destinul ei de pacient, în extazul disperării. Ajut-o să scrie povestea ireală a nepuținței îndrăgostite, să cunoască adevărul voluptății chinuitoare și nemăngăiate. Ajut-o să nu-și piardă zămbetul deznădejdiei și să stea aproape de inima îndrăgostită a nefericirii. N-o trezi dintr-o boală dătătoare de viață!” În acest citat se află concentrată întreaga carte, e piedestalul pe care se așază toate secvențele: visele, notele-jurnal, rememorările, întâlnirile cu Bogdan Svoboda (poate prea mult reduse la „sărutul pe obraz”), convorbirile telefonice cu acesta, relațiile, cadrul de la „Hyperion”. Un loc foarte frumos e ocupat de copiii Ana și Matei, pînă când intră și ei în vâltoarea vieții. Duiosia mamei e mai mult decît emoționantă.

Atracția acestei cărți stă preponderent în limbajul elevat și în autoanaliza secvențială a autoarei-personaj – un chip feminin ce trece pe lângă noi și nu-l vedem pentru că mereu suntem furați de altceva, de obicei material, social, politic, și nu de ființa umană propriei-zisă. Și dacă n-o vedem pe stradă, în „Stradivarius” (local-restaurant), în librărie, la piață, în magazine, la serviciu, măcar s-o reținem din cărți și s-o iubim. Cam acesta ar fi mesajul *Serii nucilor verzi* și, evident, nu-i singurul. Dacă adăugăm finețea observației umane, o anume acuitate de înaltă ținută artistică a percepției universului înconjurător cu limbajul elevat despre care am vorbit, cred că autoarea se află – ca de altfel și în prima ei proză, „Fatima”, dar mai ales în poezie – în fața unei izbânzii literare certe, mature.

Ion TOPOLOG

Prăpățiile dintre a trăi, a exista și a fi

Este tulburătoare și provocarea în care ne aruncă Ștefan Afloroaei pornind de la gândul că există trei verbe – a trăi, a exista, a fi – „care caută să numească ipostaze diferite ale celor omenești” și „un mod de prezentă și, inevitabil, de absentă” sau să ofere „o perspectivă sub care viața însăși se arată și se ascunde” („Fabula existențială. Cu privire la distanța dintre a trăi și a exista și alte eseuri”, Iași, Polirom, 2018, p. 167). Între aceste ipostaze, în anumite intervale ale vieții, nu există doar distanță, ci, credem, se ivesc uneori prăpății, își face loc „un contrast violent între ele, o reală distanță, ca și cum, la un moment dat, una dintre ele ar ajunge străină celorlalte” (*ibidem*).

A trăi, a exista, a fi „pot semnifica moduri distincte ale înțelegerii de sine” (*ibidem*, p. 185). Invocându-l pe Tzvetan Todorov, autorul notează: „Pulsivitatea de a fi o avem în comun cu întreaga materie; pulsivitatea de a trăi, cu toate ființele vii; însă pulsivitatea de a exista este specific umană” (*ibidem*). Peste palierul *existenței* („sau al coexistenței”) sunt trimise accente speciale, aidoma unor acorduri din Beethoven, intrucât aici „devine vizibilă o diferență proprie: a exista înseamnă, bunăoară, a te recunoaște în privirea celui-lalt, a căuta relația ca atare («Iubirea, consolarea, recunoașterea»), a renunța la unele satisfacții atunci când sunt alese, deliberat, anumite forme de purificare morală. Abia aici ar fi sesizabilă confruntarea cu sine și distanța față de sine, deschiderea dincolo de sine” (*ibidem*, p. 191). Un magnetism al nevoii de a înțelege ființarea autentică ne cheamă mereu, în volum,

Ion FERCU

Ipostaze ale celor omenești: a trăi, a exista și a fi (3)

către aceste trei verbe, „intrucât ele pot numi perspective distincte în încercarea omului de a recunoaște ceea ce îi este propriu în această lume a vieții” (*ibidem*, p. 192), iar înțelesurile lor pot ajunge „ușor vagi sau obscure” sau, poate și mai mult, „se supra-pun uneori până la indistinție, fapt ce poate genera destule confuzii, îndeosebi când în discuție sunt omul însuși și lumea acestuia” (*ibidem*, p. 194). Interesant este și tonul mereu stenic al discursului care invită la (re)descoperirea Sineului și prin explorarea celor trei universuri (a trăi, a exista, a fi): „A trăi fără a exista înseamnă a ignora, de pildă, actul propriu de libertate și abisul pe care acesta îl generează, neliniștea pe care o ascunde. Așadar, a nu vedea unele limite inevitabile – linii subțiri de orizont –, între care putem fi ceea ce suntem, a nu lua în seamă prezența discretă și tăcută a morții, faptul că aceasta este constitutivă clipă de clipă existenței omenești. De regulă, îi suspectăm de neînțelegere pe cei care vorbesc într-o manieră aparent tenebroasă și sceptică spunând, de pildă, că omul este o ființă căzută, că trăiește inevitabil cu sfârșitul în față...” (*ibidem*, p. 208). Suntem invitați să pricepem că, uneori, omul, „deși trăiește, nu există ca atare” (*ibidem*, p. 168), că „sunt destule situații în care survine distanța imensă dintre a trăi și a exista”, dar că, pentru a sesiza aceasta, nu e nevoie „de o austeră analiză

ontologică; e suficient să vezi cu atenție unele întâmplări ce pun la încercare tot ce omul știe sau crede cu privire la sine” (*ibidem*, p. 169). Însă trebuie să sesizăm, „cel puțin uneori, inegalitatea uriașă dintre faptul de viață și cel de existentă, dezacordul dintre ele, felul în care se ocultează reciproc” (*ibidem*, p. 178). Să sesizăm *distanța* dintre acestea... O *distanță* pe care autorul o trimite spre noi, cu irizări surprinzătoare, ca distanță hermeneutică, distanță dintre acțiune și înțelegere, dintre propria viață și lume, distanță de sensul comun, distanță de sine, distanță dintre a trăi și a exista... Popasul reflexiv care ne invită să sesizăm „această imensă distanță – cel puțin uneori – între faptul obișnuit de a trăi și cel de a exista” (*ibidem*, p. 174) este un mare dar făcut spiritului nostru.

Absența, însingurarea, singurătatea, alte nume ale adevărului

Esențializat, discursul eseistic al filosofului Ștefan Afloroaei are prospețimea bobului de rouă care abia a fost sărutat de prima rază de soare. Noțiuni, fapte, realități peste care credeai că s-a așternut colbul unui adevăr care sfi-dează din turnul de fildeș al absolutului sunt trezite la o nouă viață, oferă voluptăți cognitive surprinzătoare. Suntem obișnuiți să spunem că *prezența* neliniștește privirea. Perspectiva este răsturnată și înțelegem că și absența este cea care neliniștește funciar. Ca atunci când ești în fața tabloului „Scaunul lui Vincent”, „gol și fără un loc anume”, care te izbește cu *absența* celui numit și-ți oferă „o ciudată percepție de sine: a te vedea pe tine însuși absent, a privi cu o aparentă seninătate propria ta absență” (*ibidem*, p. 117). Și, poposind în preajma generozității aceluiași exemplu, „scaunul gol [...] lasă să se vadă ceea ce, de fapt, nu e vizibil, absența ca atare și însingurarea privirii”, și ne trimite către *singurătate*. Explorând și sugestiile lui Hans-Georg Gadamer, din „Însingurarea este o simptom al înstrăinării de sine” – „Însingurarea este o pierdere, pe când singurătatea este o renunțare. De însingurare suferi, în singurătate cauți ceva”

(apud *op. cit.*, p. 116) – ne sunt deschise orizonturi către „o distincție care, în lumea omului de astăzi, merită să fie luată în seamă” (*ibidem*, p. 116).

Prejudecățile despre teoria adevărului sunt dinamitate: „Se poate oare vorbi de un adevăr propriu fiecărui gen de expresie, fiecărui mod în care spiritul omnesc se exprimă și se recunoaște pe sine?” (*ibidem*, p. 121). Gândul potrivit căruia „adevărul privește atitudinea cognitivă (și nicidecum o altă atitudine), o propoziție (nicidecum ceva ludic, pur estetic), o intenționalitate epistemică (și nu una spectaculară, nici contemplativă)” (*ibidem*, p. 123) a devenit o prejudecată, „ca și cum doar știința ar face posibil adevărul, doar arta s-ar livra în chip liber imaginației, doar filosofia ar fi reflexivă și doar conduita religioasă ar solicita actul personal de credință” (*ibidem*). Autorul ne îmbrăncește elevat către perspectiva adevărului care „urmează a fi recunoscut și în alte accepțiuni decât cele pe care le rafinează epistemologia modernă” (*ibidem*, p. 124): „Ne putem gândi, prin urmare, la înțelesuri distincte ale adevărului: descoperire sau probare de sine (în confesiune sau într-o încercare decisivă), reprezentare de sine (asumare a unei *persona*, a unui rol, într-un sens apropiat celui dramaturgic), semnificație viabilă (a unei creații, a unui simbol)” (*ibidem*, p. 125). Sunt propuse „alte nume ale adevărului”, „alte chipuri” ale acestuia, distincte de cele „impuse epistemologic sau tehnic” (*ibidem*, p. 126): adevărul unei povestiri, al unei ficțiuni, al unei reprezentări (pe o scenă oarecare), al faptului „de a vorbi cu celălalt”, al „cuvântului ce invocă și numește”, adevărul unui tablou... Cei încremeniți în canoanele unei (prea)clasice logici au de trudă...

N. 20 mai 1934, în Darabani, județul Botoșani – m. 18 aprilie 2016, la Galați. **Actriță mânăitoare.** Fiica lui Neculai Găitan și a Elenel, agricultori, a copilărit și a urmat cursurile școlii primare și gimnaziul în orașul natal, iar studiile medii le absolvă la Liceul „Mihai Eminescu” din Botoșani, localitate de care își va lega apoi numele ca actriță la Teatrul de Păpuși „Vasilache”. La 19 ani, când încă nu știa ce presupune să fii artist păpușar, s-a alăturat regizoarei Florica Teodoru, cea care, în 1953, a pus bazele acestei noi instituții culturale, jucând rolul Găscănelului, din spectacolul **Micul găscănel**, în prima reprezentație a stagiunii inaugurale. De atunci, timp de peste patru decenii a dat viață la mai bine de 200 de personaje, atât pe scena din Botoșani (unde a activat în 1953-1970 și 1976-1981), cât și pe cea a Teatrului de Animație „Licurici” din Bacău, devenit între timp Teatrul pentru Copii și Tineret „Vasile Alecsandri” (1970-1976 și 1981-1994) și, în prezent, secție a Teatrului Municipal „Bacovia”. Actriță de categoria I, s-a perfecționat la București, Brașov și Constanța, contribuind la

Personalități băcăuane

Elena Preda

multe dintre reușitele celor două teatre, cu care a făcut imprimări la studiourile de radio și televiziune și a întreprins turnee în Bulgaria, Polonia, Albania, Italia și Republica Moldova. Spectacol de referință a rămas **Fantezii**, în regia regretatului Petru Valter, distins în 1975, la Festivalul Teatrelor pentru Copii și Tineret de la Piatra-Neamț, cu Premiul Asociației Internaționale a Teatrelor de Copii și Tineret. Din celelalte roluri, la fel de apreciate au fost **Hänsel**, din „Hänsel și Gretel”, de Frații Grimm (regia, A. Botezatu); **Albă ca Zăpada**, din „Albă ca Zăpada”, de Frații Grimm (regia, I. Iacob); **Peștiișorul**, din „Peștiișorul de aur”, de R. Alexandrescu (regia, Tache Dobrescu); **Motanul**

încălțat, din „Motanul încălțat”, de Ch. Perrault și **Maistra**, din „Maistra” (ambele, în regia lui D. Brădescu); **Nanuc**, din „Fram, ursul polar”, de Cezar Petrescu și **Zâna pădurii și Ileana**, din „Dumbrava minunată”, de M. Sadoveanu (ambele, în regia lui Petru Valter); **Scufița Roșie**, din „Scufița Roșie” și **Ludita**, din „Cenușăreasa” (ambele, în regia lui Radu Popovoc); **Vrăjitoarea**, din „Moș-Crăciun și vrăjitoarea”, de Eugen Gheorghită (adaptare de Cornel Galben) și **Soacra**,

din „Motanul, baba și ochiul neadormit”, de Stan Ghena (ambele, în regia lui Stelian Preda, soțul său) ș.a. Căsătorită în 1962 cu reputatul actor și regizor băcăuan, a lăsat moștenire nu doar o serie de roluri și spectacole memorabile, ci și o fiică talentată, Oana, care duce mai departe tradiția familiei, fiind în prezent actriță a Teatrului Dramatic „Fani Tardini” din Galați. Îndrăgită de public, în 2008, cu prilejul Zilei Mondiale a Teatrelor de Marionete, Teatrul de Animație băcăuan i-a oferit Diploma de Excelență pentru performanțele sale actoricești pe scena instituției, acestea aducându-i totodată includerea în **Dicționarul teatrului de păpuși, marionete și animație din România** (Galați, Editura „Ghepardul”, 1999), **Personalități băcăuane** (Bacău, Editura Corgal Press, 2000), **Despre arta păpușarilor români. Dialoguri cu maestrul scenei** (Iași, Editura Sedcom Libris, 2012) și **Stelian Preda sau Viețile unui vis: Teatrul** (Editura Corgal Press, 2017).

Cornel GALBEN

America este un paradox: o patrie de sânge și țărână, ale cărei valori, deși apărute de la bun început cu arma în mână, nu sunt nici militariste și nici bazate pe caracterul de sectă sau de etnie. Are puterea sângelui fără a fi de sânge.

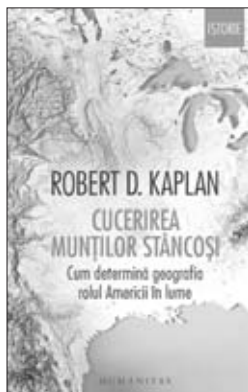
Robert D. Kaplan

Indiscutabil, Robert D. Kaplan este alături de Francis Fukuyama, Paul Kennedy și Samuel Huntington unul dintre cei mai însemnați politologi ai lumii actuale, autor de cărți de referință, tradus inclusiv în România, țară pe care a vizitat-o în câteva rânduri și căreia i-a consacrat o lucrare specială. În decursul anilor, RDK a consiliat mai mulți președinți americani, secretari de stat și miniștri de externe americani. Dacă în alte cărți ale sale, RDK abordează probleme ale Balcanilor, Caucazului, ale Extremului Orient, în prezenta lucrare* discută probleme specifice americane. Așadar, RDK este fiul unui șofer de camion, Philip Alexander Kaplan, cu studii liceale, pasionat de cărțile de călătorie, de dezlegarea cuvintelor încrucișate; citea presa săptămânală și posedă o mică colecție de discuri, care și-a însoțit familia în câteva călătorii prin America, sloganul preferat fiindu-i *trebuie să cucerești Stâncoșii, să accepți provocarea Stâncoșilor*. Tatăl lui Kaplan pornise de la zero ca agent de pariuri: *O viață eroică și totuși fără țință, cam dubioasă, tristă pe alocuri, dar și plină de exagerări când era povestită* (p. 23). Refacerea acestor trasee ale călătoriilor sale de-a lungul Americii este un bun prilej pentru RDK de a invoca autori și cărți care au pledat pentru extinderea Americii de la Atlantic la Pacific, inclusiv președinții americani implicați în acest proces. Astfel se poate citi/reciti cu folos tomul **Președinte la Casa Albă** (Editura Politică, 1974), de Camil Mureșan și Alexandru Vianu, cu o prefață de Florin Hera, în care sunt prezentați președinții americani, de la George Washington la Richard Nixon. În decursul anilor, citindu-i câteva dintre cărțile lui RDK, am constatat cu satisfacție că acest politolog american știe să surprindă lucrurile esențiale dintr-o călătorie, constatare care se menține și pentru actuala carte: relief, localități, oameni cu felurite preocupări, discuții, religii. Nimeni nu-și mai dorește un 11 septembrie sau un nou război cu Irakul. Americanii doresc să cunoască detalii despre politica externă a SUA. Se face referire la Donald Trump: *Pentru că Donald Trump reprezintă un soi de antipolitică: un strigăt primar împotriva elitei politice, fiindcă e incapabil să intre în legătură cu oamenii de jos și fiindcă nu contribuie îndeajuns la îmbunătățirea vieții lor* (p. 88). Remarcă schimbările: unele centre industriale stagnează,

Ionel SAVITESCU

Cucerirea Munților Stâncoși

sărăcesc, anumite industrii decad, oamenii migrează în căutarea unor noi ocupații, în schimb, universitățile americane prosperă atrăgând studenți din toate colțurile lumii. Agricultură acoperă o mare forță de muncă pentru obținerea unor recolte bogate. Marile fluvii americane și râurile adiacente au contribuit de timpuriu la dezvoltarea navigației fluviale; apoi, rețeaua uriașă de autostrăzi facilitează traficul comercial în toate colțurile Americii. Studiind oamenii întâlniți în frecventele sale opriri, conchide: *Avem deci o țară foarte civilizată și politicoasă în cea mai mare parte, la fel de unică în modul ei de a fi, în pofida lipsei de cultură înaltă sau de așa-zisa sofisticare, ca Orientul Mijlociu și Asia Orientală pe unde am călătorit* (p. 77). Pentru înțelegerea continentului american, a imensității sale, RDK a fost ajutat de trilogia lui Bernard DeVoto (**Anul deciziei, 1846, 1942; Traversând marea Missouri, 1947 și Evoluția stăpânirii imperiale, 1952**), descoperită întâmplător într-o librărie din Boston la începutul anilor '90: *DeVoto a devenit o figură de referință pentru modul în care*

privesc eu America și, prin extensie, întreaga lume (p. 28). Astfel, de la DeVoto, Kaplan a învățat că primele cuceriri americane s-au înfăptuit în interiorul continentului american, în drumul spre Vest. Recitindu-i cărțile, Kaplan s-a pregătit în vederea ultimei călătorii în SUA de la o coastă, la cealaltă. Primul tom al trilogiei lui DeVoto este intitulat **Anul deciziei, 1846**, ghid în drumul spre Vest, ocazie de a prelua din DeVoto portretele unor președinți americani care s-au implicat în acest proiect de extindere a teritoriului

• Dragos Burlacu

american, DeVoto fiind adeptul teoriei că personalitățile făuresc istoria. Opera lui DeVoto este, în acest moment, esențială pentru a înțelege America zilelor noastre (p. 49): *Măreția Americii se bazează în ultimă instanță pe faptul că este o națiune, un imperiu și un continent care alcătuiesc un tot unitar* (p. 45). Pentru Kaplan, călătoria în interiorul Americii Este călătoria supremă: *mai presus de orice alta pe care am făcut-o, prin Omar sau Afganistan sau China, călătoria pe care mi-am dorit s-o fac de când eram copil, dar am fost împiedicat de circumstanțele familiale* (p. 50). Astfel, despre James Knox Polk, președinte între 1845 și 1849, aflăm că *avea o minte rigidă, îngustă, inflexibilă, evident, nu de mare finețe... Era infatuat, bănuitor și secretos, n-avea simțul umorului, putea să fie chiar răzbunător; și vedea peste tot spioni și ticăloși* (p. 34). În schimb, Theodore Roosevelt a fost un președinte de altă factură: cultivat, citea o carte pe noapte și, deși nu purtase nici un război important, construisese prima flotă militară americană. Să observăm, în treacăt, că două mari dictatori ai secolului XX, Hitler și Stalin, aveau reputația de mari cititori și posedau biblioteci bogate. Roosevelt a conceput în mod concret imaginea Statelor Unite ca forță globală fără egal (p. 57), a înțeles importanța cuceririi Vestului american, promovând o politică externă de angajament în lumea acelei epoci. RDK se oprește la Lancaster pentru a vizita casa lui James Buchanan, apoi locuința lui Abraham Lincoln din Springfield: *Casa lui Lincoln e confortabilă, aproape prosperă, dar lipsită de orice ostentație sau urmă de grandomanie. E doar foarte caracteristică pentru clasa de mijloc și de aceea, poate, e o imagine mișcătoare. În timp ce Buchanan, la momentul în care a devenit președinte, era un om bogat, Lincoln se situa în pătura superioară a clasei de mijloc... Casa lui Buchanan e un monument istoric; cea a lui Lincoln e un altar* (pp. 92-93). Alte două cărți fundamentale pentru înțelegerea Americii sunt acelea ale lui Walter Prescott Webb, **Marile câmpii** (1931) și **Dincolo de Meridianul 100** (1953), de Wallace Stegner: *Cred că fundamentele puterii americane, și ceea ce America poate să*

facă pornind de la ele, au fost puse de acești trei bărbați în deceniile de mijloc ale secolului XX, chiar dacă inițial nu asta și-au propus... Cărțile lor alcătuiesc un canon fără de care locul Americii pe glob și în geopolitică e mai greu de înțeles (pp. 110-111). Dacă America este favorizată de geografie, nu același lucru se petrece cu Europa, care suferă diferite amenințări: din partea Rusiei, a Orientului Mijlociu, de imigranții din Nordul Africii, primii cu lărghete, nesocotindul-se implicările și costurile unor mutări masive de populație. Rusia, prin teritoriul uriaș, este vulnerabilă, numai partea nordică asiatică se află în siguranță, iar China îi este un dușman istoric. Poziția Chinei cu deschidere la Pacific i-a favorizat în ultimele decenii competiția cu America în înzestrarea navală, aici ciocnindu-se cu aliații tradiționali ai Americii din Extremul Orient, iar în interior se confruntă cu musulmanii, tibetanii și mongolii. La fel India este o mare putere economică și militară, dar este exclus ca acestea să înlocuiască America în supremația mondială: *...cel puțin în termenii geopoliticii convenționale, Statele Unite nu au încă un competitor real. Geografia rămâne un avantaj copleșitor și o sursă a puterii americane* (p. 138). În sfârșit, în ultimul capitol al cărții – **Catai** –, RDK revine asupra puterii militare a Americii și a rolului ei de mediator în menținerea unei stabilități planetare care să asigure o conviețuire acceptabilă pentru toate națiunile. Sugestivă comparație cu flota ateniană a Antichității grecești care a asigurat întrucâtva supremația Atenei din punct de vedere militar și cultural: *Într-un sens mai larg, pe lângă asta, fără constelația forțelor SUA din întreaga lume, riscul unui război interstatal major ar crește substanțial* (p. 147). Citarea unor istorici americani și străini sporește credibilitatea argumentării lui Robert D. Kaplan. În fața colosului rus, Europa are nevoie de ajutorul american. În pofida imensității, Rusia este slab populată, iar viitorul ei este imprevizibil. Epilogul, multumirile, lucrările de referință, notele, indicele de nume, harta Statelor Unite completează o lucrare de excepție, demonstrând încă o dată că Robert D. Kaplan este un fin observator al lumii contemporane, pe care o examinează dezvoltându-i defectele și neîmplinirile.

* Robert D. Kaplan, „Cucerirea Munților Stâncoși. Cum determină geografic rolul Americii în lume”, traducere din limba engleză și note de Dan-Horia Popescu, București, Editura „Humanitas”, 2018, 205 p.

IRAK

Gassid Mohammed

Gassid Mohammed este un poet și traducător irakian, născut în 1981 la Bagdad. După obținerea diplomei de licență la o universitate din orașul natal, își continuă studiile la Bologna, în Italia. În 2011 obține masteratul în italianistică, iar în anul 2015, titlul de doctorand. În prezent locuiește la Bologna; predă limba arabă la Universitatea din Bologna și la Universitatea din Macerata. Textele sale au apărut în mai multe reviste și în diferite antologii. Printre traducerile sale din italiană în arabă amintim: *Corsarul negru*, de Emilio Salgari (Editura Al Mutawassit), *Frumoasa vară*, de Cesare Pavese (Editura Al Mutawassit), *Senilitatea*, de Italo Svevo (Editura Waraq) și din limba arabă în italiană: *Instrucțiunile sunt în interior*, de Ashraf Fayad (Editura Terra D' Ulivi), *Marsa Fatima*, de Haji Jabir și *O barcă pentru Lesbos*, de Nouri al Jarrah (ultimele două, publicate la Editura L'Arcolaio).

„**Viata nu e o groapă comună**“ (Editura L'Arcolaio, 2017) este ultimul volum de poezie al lui **Gassid Mohammed**, dar nu și ultimul său volum publicat; în 2018 lansează romanul „**Fuga din mica Romă**“.

„**Viata nu e o groapă comună**“ înrămează experiența dintre Irak și Italia, dintre Bagdad și Bologna. Citindu-l, ai revelația că paralel cu meditația asupra morții, nimicul, neantul, transpare drept caracter constitutiv al consumismului și reflectă contemporaneitatea socială și poetică de astăzi.

Traducere și prezentare de
Daniela MĂRCULEȚ

Poezie pentru Irak

În Irak
moartea a devenit un al treilea fluviu
pe lângă malurile lui plutim
viii și morții

În fiecare dimineață
ne spălăm păcatele cu sărururile
lăsate pe frunțile mamelor noastre
lăsăm speranța să se întoarcă precum
pulberea pe genele lor
pe vârful degetelor lor tremurând;
pășim pragul casei ca și cum am merge
într-o călătorie veșnică.

În fiecare dimineață
ieșim și moartea atâră
la tivitura hainelor noastre,
traversăm stadiile necunoscutului
ne-atingem din când în când capetele
și ne privim picioarele
pentru a ne asigura că sunt încă acolo,
pentru a simți încă pământul sub tălpi.

În fiecare seară
unii dintre noi se-ntorc de la orgia morții
deschid ușile cu mâinile nevătămate
și cu țestele încă pe umeri,
în timp ce alții rămân acolo
să danseze fără capete sau picioare
după ce speranța s-a uscat
pe genele mamelor lor.

Gură
fără dinți
e moartea
și suflutele noastre
sunt sânge.

Noi, spectrele

Suspendați pe buza vieții
noi, spectrele,
fii vitregi ai umanității răsfățate
respinși și abandonați
casa noastră e umbra voastră.

Suntem mânerile ce susțin
sfeșnicele voastre,
rama ce încadrează oglinda voastră,
cuiul ce fixează fotografiile voastre
înramate.

Suntem suportul vostru de pantofi
cuierul vostru
scaunele voastre,
suntem tot ceea ce aruncați
în beciul întunecos
sau la coșul de gunoi.

Suspendați pe buza vieții,
de la moarte către moarte
fugim
și cât ai clipi din ochi
ne înghite abisul.

Suntem firul rupt al vieții,
suntem coșmarurile ce uneori
vă întrerup visele.

Suntem povara ce vă apasă conștiințele,
suntem imaginea ce vă deranjează
în zierele voastre
și la televizoarele voastre.

Atunci, întoarceți-vă fața
câtre pisica voastră ce miaună,
mângâiați-o cu toată dragostea
pe care o simțiți
spunându-vă inimilor voastre:
„măine va fi o altă zi minunată“
și apoi închideți-vă ochii.

Păcate

După păcatul original
două sunt păcatele de neiertat
ale fiilor lui Adam:
fragmentarea pământului în țări
și a timpului în ani.

Din balcon

Măinile pe balustradă
pe mâini îți sprijini capul,
îți așterni privirea, din balconul tău,
consumând spațiile, cărpind orizonturile.

Ținutul ce te-a primit te mestecă,
te scuipă,
te privește cu suspiciune, cu dispreț;
o căpușă uriașă, un parazit...
Îți storci gura ca să vorbești
consumat de nostalgia tărâmului
ce te-a înghițit deja și te-a scuipat
un vagabond pe cărări greșite,
o umbră-n întuneric
care acum... îți ascunde asasinii
după ușă

și sub pereți
acolo... unde mama ta stă
cu spatele cărcit
epuizată de timpul ei:
lumină
întuneric
și firimituri de speranță.
Coase o cămașă... oboșită de urât
și de-așteptare,
cu ochii fixați pe orizont
și pe pragul porții niciodată călcat
așteptând să te adulmece
înainte de a-și da ultima... suflare.

Tristetea
este sentimentul uman cel mai sublim
pentru că te face să atingi
abisul ființei tale
punctul cel mai îndepărtat,
de neatins fără de ea.
O percepi fragilă, ființa asta a ta,
netedă și transparentă
exact ca o adiere.
Asta ești tu.

Nu eu eram cel singur

Nu eram eu cel
singur;
orașul era
singur.

Bologna părea scufundată în lumina
de august
și nu mai exista nicio umbră pe pământ
în afară de a mea.

Vântul fluiera pe străzi
și când m-ajungea se-mpiedica
și-mi răvășea părul.

Dar nu eu sunt
singur;
orașul este
singur.

Străzile erau ticsite
de soare, de vânt și de umbra mea,
colțurile străzilor
reverberau ecourile pașilor mei,
acele colțuri
familiarizate cu ecourile
ar fi rămas părăsite
dacă n-aș fi fost eu.

Dar eu nu eram
singur;
mai era și-un motan

ce se plimba agale
se opri și-și tinti privirea
în ochii mei ca și cum mi-ar fi spus:
„dar nu eu sunt
singur;
orașul este
singur“.
Apoi dispăru
între arcadele anfiladelor.

Doamne... Dumnezeuul meu... te rog
lasă-mi o răsufare îndelungată
să pot traversa acest deșert.

Sunt fragil...

Sunt fragil, sunt slab, sunt nimeni
o plantă mîncată de viermi
care n-a dat rod, nici măcar târziu.

Sunt o absență izgonită,
un vis îngropat sub praful anilor
o dorință a cărei răbdare
a îngâbenit marginile.

Sunt un fluture legat cu un fir de trup
de fiecare dată când încerc să zbor
mă trage firul îndărăt

mă zdrobesc de pământ
iar coastele imaginației mele
se strivesc.

Sunt rămășițele spermei
unui strămoș îndepărtat
sunt geamătul tatălui meu într-o iarnă
sunt ruina unei speranțe
pe care mama mea

a îngrijit-o ierni întregi
ca apoi s-o abandoneze într-o toamnă.

Sunt o ființă aproape de moarte
... exact ca și voi;
sub inima mea există o gaură
îndreptată spre vid
iar inima mea
s-a săturat să se-nchine.